

**Historický ústav Filozofické fakulty
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích**

JAN JIŘÍ ZE ŠVAMBERKA.

Životní příběh dědice rožmberského odkazu

Bakalářská práce

Autor práce: Stanislav Nauš

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.

České Budějovice 2014

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím pramenů a literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1948 Sb. souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách. Souhlasím též s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucího a oponenta práce i záznam o průběhu obhajoby. Rovněž souhlasím s porovnáním textu kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz, provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací.

V Českých Budějovicích dne 30. 11. 2014

ANOTACE

Předkládaná kvalifikační práce si klade za cíl zachytit životní příběh Jana Jiřího ze Švamberka od dětského věku až po otázku, jak jeho potomci naložili s otcovským odkazem. Přestože Jan Jiří náležel mezi prvořadě osobnosti raného novověku, badatelé mu dosud upírali pozornost a zaměřovali se pouze na některé aspekty z jeho života. Autor bakalářské práce se pokusil shrnout dosavadní poznatky ve světle nové interpretace. S využitím literatury a dostupných pramenů se zaměřil nejen na Švamberkovu roli v rodině a při správě panství, ale také na politickou aktivitu. Přínos Jana Jiřího ze Švamberka spočívá i v roli, kterou sehrál při vyjednávání o potvrzení náboženské svobody v českých zemích. Autor práce zjistil, že zatímco Švamberkovi souvěrci se nezříkali ani zostřování konfrontace s císařskou mocí, umírněný Jan Jiří ze Švamberka se scházel s tolerantními katolíky ve snaze překlenout sváry mezi rozvášněnými konfesijními tábory.

Jan Jiří ze Švamberka se do českých dějin zapsal převzetím rožmberského odkazu po smrti Petra Voka. Dědictví spočívalo nejen v zisku panství s výstavnými zámky, ale také v nabytí třeboňského archivu, jenž dosud poskytuje nevyčerpatelnou studnici poznatků, anebo v převzetí rožmberské knihovny, z níž Jan Jiří ze Švamberka čerpal útěchu i poučení. Autor práce se pokusil obhájit svůj názor, že Janu Jiřímu ze Švamberka záleželo na tom, aby svými současníky byl vnímán jako důstojný pokračovatel rožmberské tradice.

Jiná situace nastala po Švamberkově smrti a pohřbu v Ronšperku, kdy se správy otcovského dědictví ujal nejstarší syn Petr. Jeho nepřilíživý přístup k hospodaření a odmítavý postoj k habsburským vladařům zapříčinil, že o všechna panství přišel. Dílo Jana Jiřího ze Švamberka, na jehož zvelebení vynaložil celoživotní energii, zaniklo několik let po jeho smrti.

ANNOTATION

The aim of the bachelor thesis is to narrate the life story of Jan Jiří of Švamberk. The work begins with his childhood and the story leads to the question – how his descendants dealt with father's legacy. Even though Jan Jiří was very significant person of his time, the historians have not given him a proper attention yet and they have focused only on several aspects of his life. This bachelor thesis tried to summarize information about Švamberk and also to bring new interpretation of his life.

The author used available literature titles and archive documents to concentrate on Švamberk's role both in his family relationships and on his position in politics. His character played indispensable role during debates concerning religious freedom. It was discovered that while Švamberk was debating with tolerant Catholics, other Protestants were able to confront with the Habsburgs even in armed conflict.

The importance of Jan Jiří of Švamberk was also for his victory in fighting of Rožmberk's legacy. This heritage comprised, for instance, manors with gorgeous mansions, the archive in Třeboň or the famous library, where Jan Jiří could find pleasure and edification. The author attempted to prove the desire of Jan Jiří of Švamberk to be considered dignified successor of last Rožmberk.

The different situation came out after Švamberk's death and after his funeral in Ronšperk. After that his son Petr of Švamberk took care of the administration of manors himself. His irresponsible approach and refusing relations to the Habsburg was the cause why the legacy of Jan Jiří of Švamberk disappeared.

PODĚKOVÁNÍ

V první řadě bych chtěl srdečně poděkovat rodičům, zejména mamince, jimž jsem zavázán za obětavou podporu.

Tato práce by nemohla vzniknout bez podnětu prof. PhDr. Václava Bůžka, CSc., jemuž by se slušelo poděkovat, že se Švamberky neztratil trpělivost. Přátelský dík patří paní doktorce Kateřině Pražákové a Mgr. Jaroslavu Dibelkovi, PhD., za povzbudivá slova, poskytnutá v době „počáteční rozpačitosti.“

Poděkovat bych také chtěl správě státního zámku Třeboň a správě hradu Zvíkov za přístup do památkového objektu a za bezplatné povolení fotografovat. Zaměstnancům Městské knihovny Klatovy vřele děkuji za vstřícnou spolupráci, kterou projevili při obstarávání literatury.

Největší dík však patří všem, kteří si s chutí přečtou podmanivý příběh o pohnutých osudech dědiců rožmberského odkazu...

OBSAH

I.	Úvod	7
	I. 1 Jan Jiří ze Švamberka a jeho doba ve světle literatury a pramenů	8
	I. 2 Předkládané otázky	13
II.	Dětský svět a dospívání Jana Jiřího ze Švamberka.	17
III.	Jan Jiří ze Švamberka-znamení hospodář orlického a zvíkovského panství	24
IV.	Politická aktivita Jana Jiřího ze Švamberka	
	4.1 Cesta k výkonu nejvyšších zemských úřadů	29
	4.2 Umírněná role novoutrakvisty Jana Jiřího v době vrcholného jednání o náboženské svobodě	34
V.	Jan Jiří ze Švamberka-důstojný pokračovatel rožmberské tradice	40
VI.	Na sklonku života Jana Jiřího ze Švamberka	48
VII.	Potomci Jana Jiřího ze Švamberka	57
VIII.	Závěr	70
	Prameny a literatura	74
	Obrazová příloha	78

I. ÚVOD

Chtějí-li badatelé blíže poznat podobu politického života v raném novověku, mohou využít několika zdrojů, které jim poskytnou cenná svědectví. Jedním z pramenů poznání jsou archivní doklady. K méně využívaným způsobům, díky nimž lze proniknout do zákulisí veřejných jednání, náleží využití památek ikonografických. K nejpozoruhodnějším uměleckohistorickým materiálům k uvedené problematice patří výzdoba Rožmberského sálu na zámku Bechyň. ¹ Na dekoraci sálu se podílely generace mecenášů. Zatímco podnět zavládl Petr Vok, výzdoba byla dokončena za přispění nejvyššího purkrabího Adama ze Šternberka. Ústředním motivem, který byl zvolen v bechyňském sálu, je zasedání soudních tribunálů raného novověku. Šternberk tím chtěl prezentovat nejen své mimořádné postavení ve společnosti, ale také přátelské vazby k svým urozeným současníkům, kteří ve výzdobě byli též zachyceni. Zatímco zasedání zemského soudu předsedal císař Rudolf II., kolem něho jsou shromážděni nejvyšší zemští úředníci. V některých případech byla freska natolik poškozena, že ani navzdory šetrnému přístupu restaurátorů nelze říci, kdo zde má být zvěčněn. Mezi účastníky však nechybí příslušník rodu s erbem stříbrné labutě. S přispěním archivních pramenů lze spolehlivě říci, že se jedná o Šternberkova přítele, Jana Jiřího ze Švamberka, jehož životním osudům je věnována předkládaná kvalifikační práce.

---

¹ Zuzana HLAVICOVÁ, *Malířská výzdoba Rožmberského sálu na zámku Bechyň*, Brno 2006 (=Bakalářská práce FF MU).

I.1 Jan Jiří ze Švamberka a jeho doba ve světle literatury a pramenů

Freska v bechyňském zámku představuje nejvýznamnější aktéry, kteří na přelomu 16. a 17. století sehráli významnou roli v českých dějinách předbělohorské éry. Doba vlády Rudolfa II. milovníky historie přitahuje, protože nabízí řadu nevšedních otázek nejen o náladovém vladaři, který se v krizových situacích uchýloval ke svým uměleckým sbírkám, ale také o rudolfínských dvořanech.

Komplexní pohled na panování Rudolfa II. nabídl již Anton Gindely, jehož práce vykazují výraznou snahu stranit habsburským císařům.² Ze starších českých badatelů pojednávajících o tragickém sklonku Rudolfovy vlády (s důrazem na události vedoucí k Majestátu) je vhodné připomenout jméno Kamila Krofta, který svůj talent vložil nejen do služeb historického bádání, ale v době první republiky vykonával úřad ministra zahraničí.³ Jan Bedřich Novák se zaměřil na tragický sklon císařovy vlády.⁴ Pro předkládanou práci posloužily Novákovy podrobné kapitoly o vpádu pasovských žoldnéřů. Novák v souladu s pozitivistickým pojetím projevuje zvýšený zájem o politické události, ale zcela stranou ponechal uměnímilovnou stránku Rudolfovy osobnosti.

První ucelenou podobu Rudolfovy vlády s přihlédnutím k myšlenkovému světu přinesla monografie Josefa Janáčka,⁵ vynikajícího znalce rudolfínské éry, který se však ke škodě věci soustředí výhradně na osobnosti panovníka a jeho habsburských příbuzných. Pokud Janáček zaměřil svoji pozornost na jiné šlechtické soupeřníky, zmínil se převážně o Karlu starším ze Žerotína, Zdeňku Vojtěchu Popelovi z Lobkovic, Vilémovi z Rožmberka a jeho bratru Petru Vokovi, zatímco řada méně oslnivých šlechticů včetně Jana Jiřího ze Švamberka zůstala v pozadí.

Díky knize Jiřího Justa⁶ se podařilo rekonstruovat smířlivou roli Jana Jiřího ze Švamberka, který v literatuře zaujímá podružné místo navzdory tomu, že se v době gradujícího vyjednávání o náboženskou toleranci snažil hrát zprostředkovatele mezi vyhraněnými tábory. Ověřit, že Janu Jiřímu záleželo na příznivém vyřešení budoucnosti rožmberského odkazu, umožnila kolektivní práce *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg*, zejména příspěvek Václava

² Anton GINDELY, *Rudolf. II. und seine Zeit* I-II, Prag 1862-1865.

³ Kamil KROFTA, *Majestát Rudolfa II.*, Praha 1909.

⁴ Jan Bedřich NOVÁK, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935.

⁵ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 2003; IDEM, *Pád Rudolfa II.*, Praha 2013.

⁶ Jiří JUST, *Rudolfův Majestát. Světla a stíny náboženské svobody*, Praha 2009.

Bůžka o roli třeboňské rezidence na prahu 17. století, kdy sloužila jako místo setkání šlechticů, jež měli výhrady vůči žalostnému epilogu Rudolfovy vlády.⁷

Zasloužená badatelská pozornost byla věnována nejen problematice politických dějin předbělohorského období, ale také otázkám každodenních radostí i útrap raně novověké společnosti. S nepříliš kladným ohlasem byla přijata syntéza *Svět české aristokracie*.⁸ Pro kvalifikační práci ale poskytla dostačující poznatky o urozené vrstvě. Kapitoly o šlechtické kariéře se neomezují pouze na politickou dráhu v zemských a dvorských úřadech (popř. na církevní či vojenskou profesi), ale přibližují i okolnosti, za nichž byl šlechtický synek na budoucí kariéru připravován.

Plodem několikaletého úsilí historiků působících na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích je *Společnost českých zemí v raném novověku*,⁹ syntetická práce, v níž se kolektiv badatelů nejrůznějšího zaměření pokusil rekonstruovat styl života všech společenských vrstev od lidí žijících na okraji až po šlechtické prostředí. Právě stať, jež je ve zmíněné knize věnována šlechtě, posloužila jako východisko při kladení řady otázek řešených v této kvalifikační práci.

Inspiraci při studiu sňatkových aliancí poskytla jiná kolektivní práce českobudějovických badatelů, *Věk urozených*.¹⁰ Zmíněnou problematiku podrobněji rozebírá a na konkrétních příkladech dokládá kapitola Pavla Krále (Od kolébky do hrobu), jež byla pro předkládanou práci podnětná zejména výkladem o nepříjemné aféře, která na prahu 17. století ochladila vztah mezi Švamberky a Žerotíny tím, že námluvy švamberského nápadníka Petra se zámožnou žerotínskou dědičkou Eliškou skončily neúspěchem.

Je-li řeč o literatuře vzešlé z prostředí Historického ústavu Jihočeské univerzity, nelze opominout ani další práce, nepostradatelné pro prohloubení poznatků o šlechtě předbělohorského období. Níže uvedené knihy se sice zmiňují o Švambercích pouze okrajově, přesto jich bylo využito při psaní bakalářské práce o Janu Jiřím, dědici posledních Rožmberků. Práce o šlechtické *paměti* je pro práci nepostradatelná zejména pro pochopení švamberské snahy prezentovat se jako důstojní pokračovatelé Rožmberků.¹¹ Kniha Václava Bůžka o nižší šlechtě

---

⁷ Václav BŮŽEK (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608-1611)*, České Budějovice 2010 (=Opera historica 14), např. s. 307-330.

⁸ Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004.

⁹ Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 223-297, 583-613.

¹⁰ Václav BŮŽEK-Josef HRDLIČKA-Pavel KRÁL-Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002, s. 289-303; 321-322.

¹¹ Václav BŮŽEK-Pavel KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.

byla pro práci o Janu Jiřím přínosná zejména díky kapitole o Theobaldu Hockovi, podezřelému z nezákonných zásahů do rožmberské závěti, a Bohuslavu Malovcovi z Malovic, na něhož se Jan Jiří ze Švamberka obrátil, když se mu nedostávaly finanční prostředky na koupi domu na Malé Straně v Praze.¹² Kniha o dvorech Rožmberků a pánů z Hradce sice položila hlavní důraz na otázku každodenního života rodu s erbem červené a zlaté pětিলisté růže, ale lze předpokládat, že jejich každodenní osudy se příliš nelišily od švamberských.¹³

Osudy posledních příslušníků rodu s erbem červené růže patří v české historické vědě k velmi přitažlivým. Ze starších studií je nutno uvést alespoň články Ladislavy Kulíkové,¹⁴ která se věnovala zadlužení rožmberského dominia. Stejný fenomén zajímal okrajově Antonín Rybička, který položil důraz na postupný prodej rozsáhlých rožmberských panství.¹⁵ Alois Míka poskytuje přehled vývoje rožmberského dominia od největšího rozkvětu až po pozvolný rozprodej pozemkových držav, který předcházel smrti Petra Voka.¹⁶

První ucelenější pohled na problematiku posledních Rožmberků přináší Jaroslav Pánek, jemuž se díky důkladnému studiu pramenů, vytříbenosti projevu a schopnosti postřehu podařilo napsat velmi poutavé biografie Viléma z Rožmberka a Petra Voka.¹⁷ Lze litovat, že Pánek zaujímá k Janu Jiřimu ze Švamberka jednostranně kritický postoj a pohlíží na něj pouze optikou zarputilého uchazeče o rožmberský odkaz. Přestože Pánkovy výhrady lze odůvodnit jeho snahou podtrhnout prvořadou roli posledních Rožmberků pro raně novověkou společnost, autor bakalářské práce se pokusil přinést novou interpretaci poukazem na důstojné pokračování Švamberků v rožmberských šlépějích.

Poslední Rožmberkové nejsou jedinými představiteli raně novověké šlechty, kteří se již dočkali monografie.¹⁸ Stačí vzpomenout jejich nemocemi stíhaného synovce Jana Zrinského, jehož životní příběh zpracoval kolektiv badatelů. Kniha *Jan Zrinský ze Serynu* je záslužná především mezioborovou spoluprací historiků a historika umění.¹⁹

---

¹² Václav BŮŽEK, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1997. Kniha se věnuje nižší šlechtě. Pro práci o Janu Jiřím byla přínosná zejména kapitola o Theobaldu Hockovi, podezřelému z nezákonných zásahů do rožmberské závěti, a Bohuslavu Malovcovi z Malovic, na něhož se Jan Jiří ze Švamberka obrátil, když se mu nedostávaly finanční prostředky na koupi domu na Malé Straně v Praze.

¹³ Václav BŮŽEK-Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Dny všední a sváteční na dvorech posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

¹⁴ Ladislava KULÍKOVÁ, *Finanční situace Petra Voka z Rožmberka v letech 1592-1611*, JSH 54, 1985, s. 173-182.

¹⁵ Antonín RYBIČKA, *Poslední Rožmberkové a jejich dědictví*, ČMM 54, 1880, s. 85-109, 218-248, 437-457.

¹⁶ Alois MÍKA, *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*, České Budějovice 1970, s. 192-194.

¹⁷ Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989, zejména s. 190-196, 320-346.

¹⁸ IDEM, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 2011;

IDEM, *Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra*, Praha 2010.

¹⁹ Václav BŮŽEK-Ondřej JAKUBEC-Pavel KRÁL, *Jan Zrinský ze Serynu. Osudy synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009, zejména s. 39-49, 145-186.

Autora bakalářské práce zajímá, zda synovec posledních Rožmberků vstoupil do konfrontace se Švamberky. Přestože není lehké nalézt relevantní odpověď na tuto otázku, je jisté, že přátelské vtahy s Janem Jiřím navázal vytrvalý bojovník za stavovská práva Václav Budovec z Budova, a proto mu bude v bakalářské práci věnována pozornost.²⁰

Pokusů o biografie předbělohorských šlechticů, sídlících v Království českém, vznikla celá řada. Kromě předešlých stačí zmínit alespoň medailon o Karlu starším ze Žerotína. Nejnovější výzkum Tomáše Knoze se nespokojil pouze Žerotínovou politickou aktivitou, ale větší důraz položil na Žerotínovy literární zájmy a zejména na výzdobu jeho rezidencí v Náměšti nad Oslavou a v Rosicích.²¹ Osobnost Karla staršího ze Žerotína je pro tuto práci nezbytná zejména pro jeho roli v době tzv. Bruderzwistu, kdy vystupoval jako vášnivý přívrženec Matyáše Habsburského a snažil se přimět nejen moravské, ale i české stavy, aby souhlasili s jeho nástupem k moci. Vzhledem k tomu, že se čeští reprezentanti nenechali zviklat k odboji zásluhou Jana Jiřího ze Švamberka, je velmi pravděpodobné, že se oba setkali v době, kdy moravský kavalír agitoval ve prospěch Matyáše Habsburského. Tuto domněnku se však v práci nepodařilo prokázat.

Je ironií osudu, že páni ze Švamberka při bádání o raně novověké elitě zůstávají stranou, takřka zastíněni jinými rody, jejichž rodinné archivy překypují bohatstvím materiálu. Zajímají-li se badatelé o příslušníky rodu s erbem labutě, přitahuje je zejména osoba Bohuslava ze Švamberka, Jindřicha ze Švamberka, popřípadě Petra II. ze Švamberka. Pokud zaměřili pozornost na Petrova otce Jana Jiřího, činili tak zejména v souvislosti s nabytím rožmberského dědictví²² nebo proto, aby se zabývali okázalým pohřbem v Ronšperku, při němž se sešel výkvět české šlechty.²³

První celistvý pohled na rod s erbem labutě přinesl teprve Jiří Jánský.²⁴ Jánského kniha se důkladně věnuje každému významnějšímu mužskému členu rodu, a proto jí nelze upřít přínos pro zájemce o historii. Na druhou stranu není příliš věrohodným zdrojem, a to z několika důvodů. Kromě občasných faktografických chyb totiž Jánský pracuje převážně s literaturou. Své poznatky předkládá bez kritického nadhledu, takže jeho závěry mnohdy

---

²⁰ Noemi REJCHRTOVÁ, *Václav Budovec z Budova*, Praha 1984.

²¹ Tomáš KNOZ, *Karel starší ze Žerotína. Don Quichote v labyrintu doby*, Praha 2009.

²² Václav BŮŽEK, *Aliance Rožmberků, Zrinských ze Serynu a Novohradských z Kolovrat*, JSH 65, 1996, s. 10-23; Jiří KUBEŠ, *Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611-1620*, in: Václav BŮŽEK-Pavel KRÁL (edd.), *Aristokratické dvory a rezidence v raném novověku*, České Budějovice 1999(=Opera historika 8), s. 444-465.

²³ Pavel KRÁL, *Ronšperské setkání. Švamberský pohřeb jako místo politické komunikace předbělohorské šlechtické společnosti*, JSH 68, 1999, s. 291-301.

²⁴ Jiří JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006, zejména s. 390-416.

nezní příliš věrohodně. A protože na žádném místě necituje, odkud své informace převzal, je nutné ke studiu uvedené knihy přistupovat skepticky.

Pro studium švamberské problematiky se rozhodlo několik posluchačů Jihočeské univerzity, kteří si vybrali některé kapitoly ze švamberské historie jako téma kvalifikačních prací. Za nejpřínosnější lze pokládat diplomovou práci Václavy Šrámkové o každodenním životě pánů s erbem labutě.²⁵ Za méně zdařilé příspěvky jsou považovány práce Jindřicha Hospasky, jenž se v práci bakalářské pokusil zachytit životní osudy Jindřicha ze Švamberka,²⁶ v diplomové práci se pak soustředil na rozbor zachovaného památníku Jana Jiřího ze Švamberka.²⁷ Ačkoli se může zdát, že právě Hospaskova magisterská práce se stala cennou inspirací pro tuto bakalářskou práci, lze konstatovat, že posloužila spíše jako vzor, kterým chybám se vyvarovat. Jistě nelze Hospaskově práci upřít přínosnost, na druhou stranu se však nelze vyhnout výtkám, že Hospaska předkládá informace neutříděně, a proto se dopouští častého opakování. Za nedostatek lze pokládat i skutečnost, že Jindřich Hospaska přejímá informace o životě Jana Jiřího bez náležitého kritického zhodnocení literatury.

Cenným zdrojem pro historii švamberského rodu, který dovoluje utvořit si představu o podobě sídel pánů s erbem labutě, zůstává monumentální syntéza Augusta Sedláčka, píseckého gymnaziálního profesora, jemuž se podařilo zmapovat šlechtické rezidence v Království českém. Sedláčkovy *Hrady, zámky a tvrze* jsou pro historika vzácným klíčem k poznání také proto, že na několika místech cituje archiválie, které se již nemusely zachovat do dnešních dnů.²⁸ Ze Sedláčkových prací byla při studiu využita také sedláčkova stať *Hroby pánů ze Švamberka*.²⁹ Rekonstruovat tvář zvíkovského či orlického panství dovoluují také práce Františka Tyla³⁰ a Čenka Zíbrta.³¹

---

²⁵ Václava ŠRÁMKOVÁ, *Každodennost Švamberků na Zvíkově*, České Budějovice 2005 (=Diplomová práce FF JU).

²⁶ Jindřich HOSPASKA, *Jindřich starší ze Švamberka a jeho sociální okolí*, České Budějovice 2012 (=Bakalářská práce FF JU).

²⁷ IDEM, *Šlechtický památník Jana Jiřího ze Švamberka*, České Budějovice 2014 (=Diplomová práce FF JU).

²⁸ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV*, Praha 1882-1927.

²⁹ IDEM, *Hroby pánů ze Švamberka*, *Památky archeologické* 7, 1886-1887, s. 8-9.

³⁰ František TYL, *Paměti zvíkovské. Obraz místopisný a dějepisný Zvíkova, hradu i panství*, Praha 1888.

³¹ Čeněk ZÍBRT, *Z dějin zámku a panství Zvíkova*, Praha 1908.

Cenné informace o rožmberském dědictví nabízí kronika Václava Březana, rožmberského kronikáře a archiváře, s nímž Švamberkové spolupracovali.³² Ač by bylo nespílitelným přáním, kdyby po něm požadovali, aby sepsal podobnou švamborskou kroniku, jakou vytvořil pro Rožmberky, Březan vytvořil alespoň inventáře významných švamborských listin.³³

Zbývá odpovědět na otázku, proč badatelé nejeví dostatečný zájem o pány s erbem labutě. Za hlavní příčinu nelze pokládat nevýraznost příslušníků rodu, ale spíše střípkovité dochování korespondence. V dopisech, dnes uložených v třeboňském archivu, lze nalézt nejen reakce na soudobé dění, ale také doklad blízkého vztahu korespondentů.³⁴ Nedostatek pramenů základny odrazuje méně trpělivé badatele, kteří by hned chtěli předložit ohromující výsledky, od studia švamborských dějin. Přesto se autor odvažuje říci, že archiválie nabízejí vnímavému badateli dostatek materiálu.

I. 2 Předkládané otázky

Je-li posláním kvalifikační práce zhodnotit životní příběh Jana Jiřího ze Švamberka, nabízí se biografická metoda s využitím historické antropologie. Při řešení otázky, zda dbal na zvelebování sídel, se autoru nabízí možnost mezioborového propojení s dějinami umění.

Předpoklady pro příznivý rozvoj Švamberkovy osobnosti utvářelo dětství a výchova, proto je nelze vynechat navzdory tomu, že o tomto období Švamberkova života prameny mlčí. Pokud by autor této práce chtěl pro vysvětlení Švamberkových kroků ve zralých letech využít znalostí, co formovalo jeho duševní rozpoložení od nejtělejšího dětství, musel by konstatovat, že s odstupem staletí nelze spolehlivě určit dětské kořeny Švamberkova myšlenkového světa. Lze pouze předpokládat, že jej nejvíce ovlivnila brzká smrt vlastní matky, stejně jako příchod macechy, k níž Jan Jiří až do sklonku jejích dnů choval vřelý vťah.

Vzhledem k tomu, že není k dispozici žádný relevantní archivní pramen, který by po odhalil takřka neprodyšnou roušku halící Švamberkovo dětství, také literatura o tomto období Švamberkova života hovoří skoupě. Nabízí se proto možnost vyjít ze znalostí o dospívání jiných synků z urozených rodin. Ač se tento způsob, jak proniknout ke Švamberkovu dětství, může zdát zobecněný, autor práce se pokusí alespoň porovnat rozdíl, jak vzdělání dosahovali katoličtí kavalíři, od způsobu, jímž životní moudrost sbírali mladíci protestantského vyznání.

---

³² Václav BŘEZAN (ed. Jaroslav Pánek), *Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

³³ Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí rody-listiny, ze Švamberka.

³⁴ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka.

Díky tomu lze prokázat, že od mladých let formovala Švamberkův život náboženská orientace novoutravistického zaměření, jemuž zůstal věrný a které poznamenalo jeho kariéru.

Druhá kapitola nebude věnována pouze nastínění výchovy a studia Jana Jiřího ze Švamberka, ale také rodinnému zázemí, pro něž se zachovalo více konkrétnějších informací, např. o jeho prvním sňatku roku 1573. V patřičných souvislostech bude objasněno manželské soužití Jana Jiřího s Alžbětou z Donína a také nastíněna otázka, zda se finanční nouze manželčiných rodičů projevila v harmonickém vztahu švamberského páru.

Jak z kvalifikační práce vyplývá, životní příběh Jana Jiřího je nerozlučně spjat s majetkovými zisky a s rozšiřováním švamberských držav, které za správy Jana Jiřího dosáhly úžasného rozmachu.³⁵ K prvním přesunům, které se Jana Jiřího bezprostředně dotkly, došlo již za života jeho otce, jenž mu svěřil správu Ronšperku. Další majetková transakce v rámci Švamberkovy rodiny následovala po vyhasnutí zvíkovské odnože pánů s erbem labutě, díky čemuž se Jan Jiří mohl ujmout orlického panství, které si bezpochyby velmi oblíbil.

Třetí kapitola předkládané práce se pokusí dokázat Švamberův blahodárný vliv na rozmach Orlíku i Zvíkova. Nastíní Švamberkovy nevšední hospodářské schopnosti. Právě díky nim se na Jana Jiřího obrátily opatrovnice nezletilých potomků Jana Viléma ze Švamberka a roku 1592 jej pověřily poručnickým dozorem nad osiřelým zvíkovským panstvím. Třetí kapitola se pokusí vylíčit, jaké aktivity probíhaly za dočasné správy Jana Jiřího ze Švamberka. Stranou zájmu nezůstane ani vztah k osiřelým dětem Jana Viléma, jimž byla poskytnuta péče rozrůstající se rodinou Jana Jiřího. Právě díky vysvětlení přístupu Jana Jiřího ke správě Zvíkova i díky pochopení jeho otcovského vztahu k dorůstajícím dědicům Jana Viléma lze pochopit, proč se Jan Jiří na Zvíkov znovu vrátil o několik let později, v době, kdy synové Jana Viléma dosáhli plnoletosti a úřad poručníka pozbyl svého opodstatnění.

Jakmile zvíkovští sirotci dospěli, uvolnily se Janu Jiřímu ruce, aby se mohl více angažovat v politické činnosti. Čtvrtá kapitola předkládané práce se bude soustředit nejen na otázky, které politické funkce Jan Jiří zastával, ale také jak úspěšně se přitom projevoval. Ve druhé části této kapitoly bude vrženo podrobné světlo na roli Jana Jiřího v době horečnatých jednání o náboženské svobodě. Nejprve bude objasněn problém, proč je jeho stěžejní význam dosud přehlížen a proč mu badatelé nevěnují dostatečnou pozornost. Předkládaná práce se bude dále zabývat otázkou, od jaké doby lze vůbec hovořit o Švamberkově záslužném podílu na příznivém vyřešení sváru mezi katolickým křídlem a protestantským táborem. Dále bude

---

³⁵Švamberský velkostatek se ve druhém desetiletí 17. věku řadil k největším v Čechách, jemuž směle konkurovala pouze panství Smiřických a Trčků z Lípy.

objasněno, proč zpočátku nijak horlivě nevystupoval a zůstával v pozadí razantnějších aktérů. Autora bude rovněž zajímat postoj Jana Jiřího k vyhrocování konfliktu, jehož projevem se stalo ustavení direktoria a svolání zemské hotovosti. Autor se pokusí zdůraznit, proč se Jan Jiří zříkal zostřování konfrontace s císařem a proč dával přednost diplomatickým jednáním. Stejně nutné bude nastínění Švamberkových kontaktů s umírněnými stoupenci katolické strany, díky němuž se podařilo najít kompromisní rozuzlení tísnivé situace.

Otázka, čím bylo podmíněno, že badatelský zájem Švamberkovu politickou roli opomíjí jako méně výraznou, nemusí být odvozována pouze z nedostatku pramenů, ale také vzhledem k tomu, jak nadějně se upínal na brzké vyhasnutí starobylého rožmberského rodu. Pátá kapitola nebude zaměřena pouze na švamberské uchazeče o rožmberský odkaz, ale také na další soupeřníky, kteří si dělali zásluku na lákavou vyhlídku, že se stanou pokračovateli věhlasného rodu. Uvedená kapitola se pokusí zjistit, zda se soupeření o dědictví mohlo projevit ve zhoršení přátelských vztahů. Dále bude řešeno, jaké okolnosti přispěly k tomu, že právě Švamberkové vyšli z ožehavého sváru jako vítězové, a kterých zisků se mohli ujmout. Jednalo se pouze o hmotné statky, anebo také o kulturní dědictví?

Cílem páté kapitoly je zdůraznění, že Jan Jiří vnímal zisk rožmberského odkazu za takřka neopakovatelnou příležitost, a proto se o převzetí dědictví zasadil celou vahou své osobnosti, aniž by se nějak pozastavoval nad tím, že rožmberské dědictví s sebou přinese nejen zvýšení prestiže švamberského rodu, ale také četné stíny, které se pro potomky Jana Jiřího stanou osudnými.

Autor práce si zvolil rok 1611/1612 jako mezník, od něhož se odvíjí závěrečné období života Jana Jiřího. Výběr tohoto milníku lze odůvodnit několika stěžejními událostmi, k nimž v této době v životě Jana Jiřího došlo, zejména rozšířením švamberského jmění, ale také změnou na císařském trůnu. Šestá kapitola kvalifikační práce si položí otázku, jaký vztah zaujímal Jan Jiří k Rudolfovi II. a Matyáši Habsburskému, jejichž vláda provázela Švamberkovy životní osudy v době jeho zralosti.³⁶ Autor práce se pokusí objasnit, zda lze Švamberkovu loajalitu nazvat přelétavou, když se po abdikaci Rudolfa II., jehož kredit v očích české šlechty roku 1611 poklesl na minimum, přidá na Matyášovu stranu, ačkoliv proti Matyášově kandidatuře horlivě vystupoval ještě roku 1608.

Uvedená kapitola se také bude soustředit na otázku, zda se Jan Jiří objevuje na politické scéně do posledního vydechnutí, anebo zda se uchýlil do poklidného ústraní již několik let

---

³⁶ Vztah Jana Jiřího k císaři Maxmiliánovi II. bude ponechán stranou, jelikož autor práce nenalezl žádný pramen, který by o něm věrohodně vypovídal.

před smrtí. Autora bude dále zajímat, do jaké míry se Jan Jiří v této době věnoval správě švamberského panství, jehož rozloha se podstatně rozšířila ziskem rožmberských držav. V této souvislosti bude objasněno, že se Jan Jiří nestaral o náročné hospodaření sám, ale rozdělil se o ně s příbuznými. Stranou zájmu nezůstane ani otázka, zda předání části panství do rukou syna Petra vnímal Jan Jiří jako nevyhnutelnou nutnost, anebo zda si od dozoru nad Petrovým hospodařením sliboval, že otcovy zásahy mohou přivést Petra k samostatnému a rozváženému počínání. Autora práce bude také zajímat, jak se Jan Jiří připravoval na smrt, zda tak činil lehkovážně až na smrtelném loži, anebo se na odchod z pozemského světa chystal dlouhodobě a prozíravě. Šestá kapitola neopomine smrt a pohřeb Jana Jiřího ze Švamberka.

Přestože se čtenář s Janem Jiřím v šesté kapitole rozloučí, následující stať bude věnována jeho potomkům a zejména otázce, jak zdárně si počínali s otcovským dědictvím, zda dbali na jeho zvelebení anebo zda bez přísného otcova dohledu ztratili pocit zodpovědnosti, který byl nezbytnou podmínkou pro udržení celistvého panství. Uvedená sedmá kapitola však vysvětlí, že píle nebyla jediným předpokladem k úspěšné držbě otcovského odkazu a že nezastupitelnou roli hrála také věrnost habsburskému rodu. Přestože si je autor vědom, že tím přesahuje zadání práce, domnívá se, že uvedená kapitola je nutná pro pochopení otázky, že Jana Jiřího životní dílo nepřežilo.

Z části věnované Adamovi II. vyplyne, že k rozpadu švamberského dědictví by nedošlo tak rychle, kdyby nebylo ziskuchtivých kariéristů, kteří prostřednictvím dvorských intrik brojili proti návratu švamberského dědictví do rukou nejmladšího ze synů Jana Jiřího. Málokdo bral ohled na věrné služby habsburské monarchii. Kapitola zaměří pozornost na otázku, že se ze strany císařského dvora dočkal poslední Švamberk malé vděčnosti, která odrážela přetrvávající pocit císařské nelibosti kvůli konspirační roli Adamova staršího bratra ve stavovském povstání.

Bez zodpovězení těchto dílčích otázek by nebylo možné dospět k zajímavějším závěrům, které zatím badatelé nevyslovili, přesto jsou klíčové a stěžejní pro pochopení myšlenkového světa Jana Jiřího. Význam Jana Jiřího lze zdůraznit po zvážení jeho vztahu ke šlechtickým současníkům, přátelům i rodinným příslušníkům.

Předkládaná práce si klade za cíl proniknout do nitra Jana Jiřího s vědomím, že k nalezení přijatelné a uspokojivé odpovědi lze dospět teprve po důkladném studiu odborné literatury i dostupných pramenů.

II. DĚTSKÝ SVĚT A DOSPÍVÁNÍ JANA JIŘÍHO ZE ŠVAMBERKA

Předsevzal-li si autor předkládané práce za úkol zachytit první životní krůčky Jana Jiřího ze Švamberka, konkrétně od kojeneckého věku k převzetí správy panství, je si vědom toho, že před ním leží náročné poslání, jelikož svá tvrzení nemůže opřít o archivní doklady. Navzdory důkladnému studiu se autor neseťkal s žádnými relevantními prameny pro toto období, a tudíž předpokládá, že se nedochovaly. Po zralé úvaze se proto rozhodl, že poučení při výkladu o zákoutí dětského světa Jana Jiřího ze Švamberka načerpá z literatury pojednávající o dětství a zrání Švamberkových urozených vrstevníků.

V názoru, kdy Jan Jiří spatřil světlo světa, nejsou badatelé jednotní. Jiří Jánský klade narození Jana Jiřího do roku 1548,³⁷ lze se však setkat i s pozdější datací (1555).³⁸ Tento rozpor není zanedbatelný. S ohledem na aktivity Jana Jiřího se autor přikloní k názoru, že Jan Jiří přišel na svět 30. srpna 1548.³⁹

Pokud autor přijal rok 1548 jako bernou minci, kdy se na Ronšperku narodil Jan Jiří ze Švamberka, učinil tak v domnění, že jeho matkou byla Dorota z Haidecka.⁴⁰ Neskrývané potěšení, které na Ronšperku pravděpodobně zavládlo, zdánlivě kontrastuje se zjištěním, že nemluvněti jeho rodiče věnovali podstatně méně pozornosti, než se očekává od dnešních rodičů. Mateřskou péči mělo nahradit množství chův a kojných. Tato praxe však nebyla v raném novověku ničím překvapujícím, neboť důraz na mateřskou lásku položily až osvícenské ideje. Proto švamberské matce nikdo nevytýkal, když svého potomka svěřila do rukou opatrovnic. Stejně jako na Dorotu z Haidecka, také na jiné šlechtičny zkoumaného období čekaly důležitější úkoly. Musely vystupovat po manželově boku na společenských událostech, aby svojí přítomností zvýšily lesk rodu. Proto pokládaly za moudřejší přenechat povinnosti méně urozeným ženám, o jejichž spolehlivosti a dostatku zkušeností byly přesvědčeny. Přestože se Dorota z Haidecka i jiné vznešené dámy raného novověku svědomitě postaraly o výběr zod-

³⁷ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 391.

³⁸ P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 346.

³⁹ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 391.

⁴⁰ Literatura uvádí, že Jan Jiří byl pokřtěn po svém dědečkovi z matčiny strany. Jan Jiří z Haidecka působil řadu let ve službách rýnských Wittelsbachů, vyznamenal se např. jako polní maršál při tureckém obležení Vídně roku 1529. Za odměnu byl o rok později jmenován doživotním zemským sudím a bylo mu svěřeno purkrabství na Burgenfeldu. Roku 1540 zakoupil několik let v sousedství hranic Království českého (Neustadt nad Waldnaabou, Störnstein). Zdá se, že právě tehdy přišel Jan Jiří z Haidecka do bližšího styku s borskými Švamberky, do jejichž rodu se provdala jeho dcera Dorota. IBIDEM, s. 371.

povědných kojných, pravděpodobně se příliš nezamýšlely nad tím, jak důležité je pro zdravý vývoj dítěte poskytnutí matčina pohlázení.⁴¹

Zdá se, že Jan Jiří ze Švamberka si vlídného dotyku mateřské lásky zřejmě příliš neužil, jelikož Dorota z Haidecka již v srpnu roku 1551 zesnula.⁴² Bohužel se autor nesetkal s biografií šlechtických potomků, jimž matka zemřela v útlém věku,⁴³ proto je obtížné posuzovat, jaký dopad měla ztráta drahé osoby na duši tříletého chlapce Jana Jiřího. Lze pouze tušit, že pocítil smutkem poznamenanou atmosféru v rodině. Na druhou stranu jistě nezní přehnaně názor, že zádumčivost brzy vyprchala, neboť útěchu malému Janu Jiřímu poskytla společnost sourozenců.⁴⁴ Jakmile uplynulo předepsané období smutku, starostlivý otec si s ohledem na rozkvět a blaho rodiny přivedl novou družku. Oženil se s Anežkou z Lobkovic.⁴⁵

Lze se domnívat, že se macecha Anežka zodpovědně postarala, aby si Jan Jiří osvojil základy společenského chování a náboženství.⁴⁶ Záhy na něho čekaly náročnější dovednosti, musel se naučit číst a psát. Vzhledem k tomu, že ve zralém věku bude patřit k vášnivým čtenářům, autor se odvažuje říci, že bystrý chlapec zájem o knihy projevoval již v dětském věku a že učení mu přinášelo radost.

Bez ohledu na tyto nezbytné úkoly, které šlechtic zúročil v každodenním životě, není důvod pochybovat o tom, že malý Jan Jiří strávil dětská léta v bezstarostných radovánkách se svými vrstevníky. O oblíbené zábavě šlechtických hochů si lze učinit představu prostřednictvím uměleckohistorických památek. K dispozici sice není žádný obraz malého Jana Jiřího ze Švamberka, ale je předpokladatelné, že se jeho chlapecké hry příliš nelišily od kratochvíle Jáchyma a Zachariáše z Hradce, které roku 1529 zvěčnil Jacob Seisenegger.⁴⁷ Umělec je zachytil v okamžiku, kdy starší Jáchym cválá na dřevěném koníku, zatímco mladší z bratrů sedí na hedvábné podušce a ochutnává třešně, vysypané z mísy. Na jiných obrazech šlechtických

---

⁴¹ Pavel KRÁL, Dětský svět, in: Václav BŮŽEK a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011, s. 515-525.

⁴² J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 371.

⁴³ Obdobu lze spatřovat u rožmberských bratrů Viléma a Petra Voka, kteří vyrůstali odloučeně od svých rodičů. Matka odešla krátce po manželově smrti do svého rodiště a výchovy chlapců se ujal strýc. Zatímco starší Vilém byl záhy poslán na studia, Petr Vok byl svěřen do péče tety v jindřichohradeckém fraucimoru. Srov. J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*.

⁴⁴ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 371-372.

⁴⁵ Jednalo se pravděpodobně o větev Popelů z Lobkovic. Protože se tento údaj nepodařilo ověřit, bude autor nadále o Švamberkově maceše mluvit jako o Anežce z Lobkovic. IBIDEM.

⁴⁶ Kromě křtu se malý šlechtic náboženských praktik nezúčastňoval. Navštěvoval sice pravidelnou výuku náboženství, ale k první zpovědi a svatému přijímání mohl přistoupit až ve dvanácti letech. P. KRÁL, Od kolébky, in: V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 289-292.

⁴⁷ IBIDEM.

hochů zase můžeme v jejich blízkosti spatřit psa, někdy si hrají s bubínkem, kuličkami či honí káču na bičíku. Odrostlejší děti rády mezi sebou závodily a věnovaly se střelbě z kuší.

V zimním období je bylo možné zahlédnout, jak spolu s dospělými vesele skotačí na zasněžených stráních či na zamrzlém rybníku.⁴⁸ Představa, že by se Jan Jiří podobných obveselení stranil, nezní důvěryhodně. Je proto možné, že podobná zábava zpříjemňovala dětské dny Jana Jiřího ze Švamberka a jeho sourozenců. Na druhou stranu je nutné připomenout, že uvedené názory nelze doložit konkrétními doklady.

Jako jeho vrstevníci strávil Jan Jiří ze Švamberka útlé dětství v péči žen. Okolo sedmého roku však jeho výchova přešla do otcových rukou, který ho svěřil domácímu preceptorovi, soukromému učiteli, jenž Petru ze Švamberka podával pravidelné relace o prospěchu Jana Jiřího. Domácí studium se však často pro duševní vývoj nadaných šlechtických synků projevilo jako nedostačující, a proto si museli rozšířit své obzory jinde.⁴⁹ Protože se borští Švamberkové hlásili k novotrakvismu, stěží mohl Jan Jiří studovat čerstvě zřízené jezuitské gymnázium v Praze, které se záhy těšilo výborné pověsti.⁵⁰ Jan Jiří se pravděpodobně spokojil s některou šlechtickou školou, které byly zřizovány při rezidencích šlechticů podporujících vzdělání. Hlavní důraz při výuce na zámeckých školách, jejichž absolventi měli být schopni formulovat názory a diskutovat, byl položen na studium jazyků.⁵¹ V úvahu by například přicházela škola na hradě Hasištejně, jejímž fundátorem byl humanistický básník a překladatel Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic (1461-1510), který zde sám kdysi přednášel.⁵² Pro tuto domněnku sice nelze nalézt oporu v archivních pramenech, ale nasvědčovaly by jí příbuzenské vztahy mezi Švamberky a Lobkovicí.⁵³ Zmíněná větev Lobkoviců měla ke Švamberkům blízko také konfesijně.

Nepopíratelný význam měla pro vzdělání šlechtického synka znalost jazyků. Autor se domnívá, že Jan Jiří ze Švamberka přišel do styku s němčinou ještě za života Doroty z Haiddecku, která pocházela z německého prostředí. Ač Janu Jiřímu nebylo dopřáno, aby v dvojjazyčném ovzduší vyrůstal trochu déle, dochované archiválie dávají tušit, že němčinu ovládal stejně dobře jako český jazyk, protože v korespondenčním styku používal oba jazyky. Pravděpodobně si německý jazyk zdokonalil právě na některé ze šlechtických škol. Lze předpokládat, že se zde poprvé seznámil s latinou, která tvořila nepostradatelnou a neocenitelnou

---

⁴⁸ IBIDEM.

⁴⁹ IBIDEM.

⁵⁰ Např. P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 305-307.

⁵¹ IBIDEM, s. 307.

⁵² P. KRÁL, *Od kolébky*, in: V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 293-303.

⁵³ Např. J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 392-406.

výbavu každého raně novověkého šlechtice.⁵⁴

Šlechtické vzdělání bylo završeno zahraniční kavalírskou cestou, jež se od poloviny 16. století těšila stále větší oblibě. Existují doklady pro to, že tuto cestu na zkušenou podnikla řada Švamberků (např. oba synové Jana Jiřího), ale u Jana Jiřího není k dispozici žádná stopa, která by nasvědčovala, že na prahu mužného věku opustil České království a vydal se poznávat cizí kraje. Vzhledem k nevšednímu rozhledu, který projevoval, se krátká zahraniční cesta jeví jako předpokládatelné vyvrcholení vzdělávacího procesu Jana Jiřího.

Cílem těchto cest, jež mnohdy trvaly řadu let, nebylo získání akademického gradu. Od kavalírských cest nebylo ani striktně očekáváno, že ze šlechtice vypěstuje sečtělého učenice.⁵⁵ Jak název napovídá, od těchto cest si její účastníci slibovali, že se z nich stanou „kavalíři“, což znamenalo, že teprve v této fázi studia si velmož osvojil základy tance, šermu či jízdy na koni.⁵⁶ Samozřejmě, že se přiučovali novým jazykům podle toho, kde právě pobývali, protože bohatá jazyková výbava byla nejen nástrojem komunikace, ale také distinktivním prvkem, který šlechtici propůjčoval mimořádné postavení ve společnosti.⁵⁷

Je tedy na místě položit si otázku, kam nejčastěji směřovaly kroky urozených mladíků protestantského přesvědčení. Jejich rozhodování neurčoval pouze ohled na víru a lukrativní jazyky, jimž se zde mohli přiučit, ale také přitažlivé pamětihodnosti, přírodní krásy a mnohé další aspekty.⁵⁸ Hojně studovali na některých říšských univerzitách, v případě Švamberků se nabízí Tübingen, kde studoval Petr II., popř. Lipsko nebo vzdálenější Wittenberg, nesmazatelně spjatý s vystoupením Luthera, tedy zakladatele konfese, s níž novoutrakvistická rodina Jana Jiřího ze Švamberka sympatizovala při výkonu náboženských praktik. Starobylé severoitalské akademie (př. Bologna, Padova, Siena) lákaly od druhé poloviny 16. století šlechtické synky bez ohledu na vyznání na rozdíl od Věčného města.⁵⁹ Vedle němčiny, italštiny a latiny patřila k oblíbeným jazykům, jimž se kavalíři učili, francouzština. Tu urozeným synkům zpro-

⁵⁴ P. KRÁL, Od kolébky, in: V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, 293-303.

⁵⁵ Jiří KUBEŠ, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013, s. 13-118.

⁵⁶ Od druhé poloviny 16. století se náplní kavalírských cest také stalo studium praktických oborů, např. geometrie, matematiky či historie. Víme rovněž, že Albrecht z Valdštejna si při kavalírské cestě oblíbil astronomii. Srov. Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 2002.

⁵⁷ J. KUBEŠ, *Náročné dospívání*, s. 13-118.

⁵⁸ Takřka legendární výprava české šlechty do severní Itálie, jejímž cílem bylo přivítat manželku Maxmiliána II., zanechala v mnohých účastnících jedinečné dojmy. Mnozí byli renesančními skvosty natolik uchváteni, že ztoulili přenést prvky renesanční architektury do výzdoby svých rezidencí v Čechách a na Moravě. Za všechny příklady mluví např. stavební aktivity Viléma z Rožmberka v Českém Krumlově či výstavba vily Kratochvíle. Srov. Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie*, České Budějovice 2003.

⁵⁹ Martin HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500-1620)*, Praha 2010, s. 241-308.

středkoval pobyt na francouzských univerzitách v Paříži či v Orleánsu.⁶⁰ Mnozí nekatoličtí šlechtici sbírali zkušenosti v Anglii. Přestože se angličtina v raném novověku těšila menší oblibě než španělský jazyk, Pyrenejský poloostrov nepatřil k častým cílům nekatolických kavalírů.⁶¹

Lze litovat, že Švamberky nepotkalo štěstí jiných českých šlechtických rodů, v jejichž pozůstalosti se zachovalo nepřeborné množství korespondence nebo dokonce deníků zachycujících zážitky z kavalírských cest. Tyto archivní památky neposkytují pouze svědectví o velmožových postřezích, ale také o tom, jaké jazyky ovládal. Stávalo se totiž pravidlem, že účastníci kavalírských cest nezasílali rodičům zprávy v rodném českém jazyce, ale v řeči země, v níž pobývali.⁶²

Přestože archivní prameny mlčí, je možné, že Jan Jiří ze Švamberka zpečetil své vzdělávání studijním pobytem v zahraničí. Ač nelze spolehlivě zodpovědět, jak dlouho v cizině pobýval, nejpozději roku 1572 se vrátil domů.⁶³

Bylo totiž zapotřebí, aby Jan Jiří, jenž tehdy dosáhl dvaceti čtyř let, občas zastoupil stárnoucího otce při vyčerpávajících jednáních s domažlickými Chody. Podnětem k znepokojení se stala vroucí touha domažlických Chodů vykoupit se z „nesnesitelného“ švamberského jha a dosáhnout svobody. Debaty, které musel řešit i zemský soud a které se vlekly již několik let, vyvrcholily právě roku 1572, kdy jedenáct chodských vesnic docílilo svého a stalo se zákonnými poddanými císaře. Borští Švamberkové sice přišli o vzpurné poddané, ale jak ukázal pozdější vývoj událostí, radost Chodů byla předčasná, neboť se kvůli zdoluhavému sporu nepříjemně zadlužili. O několik let později přešli pod jinou vrchnost, jejíž ruka se ukázala mnohem tvrdší než švamberská.⁶⁴

---

⁶⁰ IBIDEM.

⁶¹ IBIDEM.

⁶² Autor práce soudí, že Jan Jiří ze Švamberka byl snaživější student než Karel Bruntálský z Vrbna, kterého jeho pracovitý dědeček Karel starší ze Žerotína káral za nepatrné studijní pokroky. Napomínal pohodlného vnuka k větší péli, odvolává se přitom nejen na finanční náklady, ale také na svoji péli. Karel starší tvrdil, že při své kavalírské cestě musel svému otci psát několikastránkové dopisy, aby prokázal jazykové pokroky.

Srov. P. KRÁL, *Od kolébky*, in: V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 303.

T. KNOZ, *Karel starší ze Žerotína*, s. 37-57

⁶³ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 375-389.

⁶⁴ IBIDEM.

Necelý rok po uzavření sporu s odbojnými Chody se Jan Jiří oženil, jeho vyvolenou stala Alžběta (Eliška) z Donína.⁶⁵ Výběr jeho nevěsty lze vnímat jako pádný důkaz, že skutečně realizoval kavalírskou cestu. Přestože milostné vzplanutí během studijního pobytu mohlo sehrát významnou roli, je nutné mít na zřeteli, že v raném novověku rozhodovala při výběru životních partnerů jiná kritéria než dnes. Od sňatku se především očekávalo zajištění dědiců. Dalším, neméně důležitým měřítkem byla dostatečná zámožnost vyvolené nevěsty, jež by dokázala přinést do ženichovy domácnosti bohaté věno.⁶⁶ Jan Jiří ze Švamberka si od svého sňatku majetkový vzestup nemohl slibovat, neboť Alžbětini rodiče Eva Šenková z Landberka a Kašpar, purkrabí z Donína nevyňikali ani urozeností, ani bohatstvím. Přestože se rozvětvený rod Donínů, který měl své kořeny v Míšni, mohl pyšnit držbou některých lén v Horní Falcii a v Čechách, finanční situace Švamberkova tchána Kašpara z Donína nebyla příliš záviděníhodná. Bohužel není známá výše věna, které švamborskému ženichovi přislíbil, ani zda ho byl schopen vyplácet. Závojem také zůstává zastřena otázka, jaký vztah poutal Jana Jiřího k rodičům jeho první manželky. Bylo snad vzájemné porozumění neblaze poznamenáno tchánovou insolventností? S odstupem staletí je možné říci pouze to, že nepříjemně zadluženého Kašpara z Donína z neúnosné peněžní tísně vysvobodila smrt roku 1586.⁶⁷

Přestože sňatkem s Alžbětou z Donína borští Švamberkové nedosáhli územního rozmachu, velkorysý Jan Jiří manželku oddaně miloval. Jejich šťastné soužití, trvající dvě desetiletí, bylo požehnáno přinejmenším třemi dětmi: Evou, Petrem, Janem Erazimem.⁶⁸ Teprve Alžbětina smrt roku 1592 zpřetrhala spokojené manželství, pro jehož ztrátu Jan Jiří truchlil.⁶⁹

Téhož roku, kdy Jan Jiří uzavřel svátost manželství, obdržel od svého otce Petra správu ronšperského panství. Snad nebude znít přehnaně názor, že se jednalo o štědrý svatební dar novomanželům, ač otec ze Švamberka měl pro transakci trochu jiné zdůvodnění: „*zmožený*

---

⁶⁵ IBIDEM, s. 391-392.

⁶⁶ P. KRÁL, Od kolébky, in: V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 303.

⁶⁷ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 370-371.

⁶⁸ J. HOSPASKA, *Šlechtický památník*. Jindřich Hospaska tvrdí, že Jan Jiří v manželství s Alžbětou z Donína zplodil i syna Adama a dceru Benignu. K této domněnce ho jistě opravňuje pokročilý věk Jana Jiřího, který se v době druhého sňatku (1594) blížil čtyřicátým šestým narozeninám. Přesto si autor předkládané bakalářské práce dovolí o správnosti Hospaskova názoru pochybovat, protože je známo, že se nejmladší dcera Benigna provdala roku 1614. Pokud by její matkou skutečně byla Alžběta z Donína, musela by Benigna podle dobového vkusu být na vdavky příliš stará (cca 23 let). Dále existují zprávy, že Adam II. ze Švamberka na kavalírské cestě pobýval ještě po roce 1617. Kavalírské cesty se odehrávaly na prahu dospělosti, proto se jeví jako předpokladatelné, že ji Adam vykonal nejpozději ve dvaceti letech. Z uvedených důvodů je autor přesvědčen, že matkou Adama a jeho mladší sestry Benigny byla Alžběta, rozená Colonnová z Felsu, tj. druhá manželka Jana Jiřího ze Švamberka.

⁶⁹ O duševním rozpoložení Jana Jiřího po smrti první choti blíže SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 688, sign. 23/37.

stářím, aby v těch časných věcech a pracech Pánu Bohu sloužiti mohl.“⁷⁰ Petr I. si pouze vymínil, že bude moci nadále užívat několik komnat ronšperského zámku. Svého syna Jana Jiřího požádal o zaopatření jídlem, nápoji, ošacením, penzí 500 kop míšenských ročně. Jan Jiří neměl mnoho příležitostí vyplácet svému otci slíbenou penzi, jelikož Petr I. již o dva roky později (24. června 1575) skonal.⁷¹

Bylo by lákavé zjistit, zda Jan Jiří měl zájem o zvelebení ronšperského zámku tak, jak odpovídalo šlechtickým rezidencím v době nastupující renesance. Bohužel pro tuto otázku nelze nalézt v archivních podkladech uspokojivou odpověď. Je však jisté, že o ronšperské poddané dbal s otcovskou laskavostí. Například roku 1590 dosáhl práva, že se v Ronšperku smí konat nový výroční trh, o šest let později se Janu Jiřímu podařilo získat potvrzení některých privilegií císařem Rudolfem II. V držení Ronšperku Jan Jiří setrval až do roku 1605, kdy jej daroval synu Petrovi.⁷²

Na závěr je vhodné zmínit, že borští Švamberkové nevlastnili Ronšperk dlouho, získali je teprve roku 1542. O šest let později, tedy v roce předpokládaného narození Jana Jiřího, došlo k dohodě mezi Petrem I. a jeho bratry Bartolomějem a Janem Erazimem. Ronšperk připadl Petru I., zatímco jeho bratři si rozdělili borské panství. Bartoloměj ze Švamberka zesnul již 17. května 1560 a svému synu Janu Vilémovi odkázal polovinu Boru. Roku 1580 zemřel bezdětný Jan Erazim, který svůj podíl rozdělil mezi své dospělé synovce Jana Viléma a Jana Jiřího ze Švamberka. Z uvedeného výkladu vyplývá, že Jan Vilém tedy spravoval tři čtvrtě borského panství a Jan Jiří zbývající čtvrtinu Boru, zahrnující vsi Bezděkov, Holostřevy, Mnichov, Ostrov a jiné.⁷³ Ke spojení obou částí mohlo dojít po smrti Jana Viléma a poté, kdy jeho synové dosáhli zletilosti. Roku 1601 Jan Jiří ze Švamberka předal svým prasnovcům Janu Bartoloměji a Jiřímu Ernenreichovi svůj podíl na Boru, místo něhož obdržel statek Maš'ov, který byl připojen k ronšperskému panství. Maš'ov se stal součástí držav Jana Jiřího pouze do roku 1603, kdy byl prodán Prokopovi Dvořeckému z Olbramovic.

---

⁷⁰A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 89-90.

⁷¹IBIDEM; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 390-392.

⁷²A. SEDLÁČEK, *Hrady XII*, s. 110.

⁷³J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 396-397.

III. JAN JIŘÍ ZE ŠVAMBERKA, ZNAMENITÝ HOSPODÁŘ ZVÍKOVSKÉHO A ORLICKÉHO PANSTVÍ

V podzimních dnech 1582 se naplnily dny donedávna početné zvíkovské větve Švamberků, neboť skonal poslední mužský příslušník Kryštof II. S neblahou předtuchou, že odejde na věčnost bez mužského potomka, uzavřel pár měsíců před smrtí⁷⁴ závěť, v níž za dědice orlického, zvíkovského a kestřanského panství určil příbuzné z jediné přeživší linie, tedy z linie borské. Vyvolenými dědici se stali Jan Jiří a jeho bratranec Jan Vilém ze Švamberka.⁷⁵

O jejich předešlých kontaktech s Kryštofem II. nejsou k dispozici bližší doklady, proto nelze jednoznačně odpovědět na otázku, zda jim zvíkovský senior svěřil správu rozsáhlého dominia z nějakých osobních pohnutek a sympatií. Pravděpodobnější je předpoklad, že při Kryštofově rozhodování sehrál významnou roli ohled na skutečnost, že roku 1580 zemřel Jan Erazim, a tím se Jan Vilém⁷⁶ a Jan Jiří stali jedinými dospělými mužskými příslušníky borské linie Švamberků.⁷⁷

Zpočátku se o zmíněná panství oba bratrance starali společně, roku 1584 však uzavřeli dohodu, že Jan Vilém se ujme správy panství zvíkovského⁷⁸ a kestřanského.⁷⁹ Janu Jiřímu připadl orlický zámek s předhradím, městečka Mirovice, Záhořany, Staré Sedlo, ale také dvory v Letech, Holešicích, Slavoňově a Kostelci. K Orlíku byl tehdy připojen i dvůr Chotýřina s tvrzí, čerstvě zakoupené od Zikmunda Kafunka z Chlumu a na Hůrce.⁸⁰

Jednání o rozdělení dědictví neproběhlo mezi čtyřma očima, ale zúčastnili se jej svědkové. Díky zachované korespondenci vystupuje z anonymity jméno jednoho z nich, a to Jindřicha ze Švamberka na Bezdružicích a Přimdě, jehož Jan Jiří pozval slovy: „*Radou svou mně v těch příčinách nápomocen býti ráčíte...*“ Na oplátku přislíbil, že „*dobrym přátelstvím strý-*

⁷⁴ K sepsání závěti došlo 5. března 1582, „*v pondělí po neděli Invocavit*“ A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 38-39.

⁷⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, inv. č. 1105, sign. IX F alfa 4, kart. 24.

⁷⁶ Jan Vilém byl syn Bartoloměje ze Švamberka, jenž zesnul v květnu 1560. A. SEDLÁČEK, *Hrady XIII*, s. 110.

⁷⁷ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 390-391.

⁷⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, inv. č. 1105, sign. IX F alfa 4, kart. 24.

Zvíkovské panství nezahrnovalo pouze hrad, ale také městečka Zvíkovské Podhradí a Mirovice (které byly prodány roku 1610) a dvě desítky vesnic (např. Jamný, Kašná Hora, Louka, Novosedla, Oslov, Svatonice, Třešně, Újezdec, Záhoří a další). Hospodářské zázemí bylo tvořeno třemi dvory (Oslov, Květov, Újezd), ovčínem v Újezdě a dvěma mlýny (Zvíkovské Podhradí, Květov). Podrobnosti shrnuje A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 39; F. TYL, *Paměti*, s. 127, 133; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 429.

⁷⁹ Panství Kestřany nebylo příliš rozsáhlé. Sestávalo ze stejnojmenné tvrze, městečka Heřmaň, které bylo odprodáno již roku 1588, z patnácti vesnic a tří dvorů; F. TYL, *Paměti*, s. 130; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 390.

⁸⁰ Hospodářství orlického panství se opíralo o čtyři mlýny, dva ovčiny (Orlík, Holešovice), dva pivovary a několik desítek rybníků. A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 63; Č. ZÍBRT, *Z dějin*, s. 129-130; F. TYL, *Paměti*, s. 129-131.

covsky se odměniti věrně rád chci.“⁸¹

Zvíkovské panství bylo od orlického odloučeno pouze dočasně. Když Jan Vilém 11. září 1590 skonal, zanechal po sobě nezletilé syny Jana Bartoloměje a Jiřího Ernenreicha. Poručnictví nad sirotky se ujaly Eliška a Marie Anna ze Švamberka, sestry zesnulého. Obě se však náročné správy, jež se jim příliš neosvědčila, záhy zřekly ve prospěch Jana Jiřího.⁸²

Za poručnictví Jana Jiřího čile pokračovaly rozběhnuté renesanční úpravy zvíkovského hradu, jež však příliš nezměnily původní dispozici. Lze se domnívat, že renesanční adaptace hradu byla dokončena přispěním Jana Jiřího na přelomu 16. a 17. století. Pro adaptaci hradu v pohodlné renesanční sídlo byli pozváni přední mistři, vyškolení v Itálii. Je doloženo jméno Jana Antonína Vlacha z Milevska, jenž budoucím věkům zanechal pozoruhodný důkaz svého působení na Zvíkově. Nad brankou do hradního paláce lze spatřit tabulku s nápisem, dosvědčujícím, že ještě v září 1597 mistr Jan Antonín, zvaný Vlach řídil stavební úpravy a zkrášlování fasády hradu: „...*na tu omítku okolo všeho zámku, též i uvnitř zámku, a to dílo pomocí boží všechno jsem urovnal pomocí čeládky.*“⁸³

Informace o působení Jana Antonína Vlacha na Zvíkově, je rozvedena příhodou, kterou zde tehdy zažil: „*Pokušení jsem měl od zlého ducha takové, že hrubě jsem užasl, až jsem ven z komory utéci musel...*“⁸⁴

Přestože nejsou známy podrobnosti o tom, který nadpřirozený zjev Jana Antonína Vlacha k smrti polekal, událost na něho mocně zapůsobila. V uměleckohistorických pracích dosud nebyla věnována pozornost otázce, proč byla příhoda stručně zaznamenána přímo nad vstupem do hradního paláce. Bylo by lákavé vědět, zda o zápis na viditelném místě usiloval milevský stavitel. Pokud to byl on, kdo dosáhl instalace tabulky nad hradní brankou, lze předpokládat, že jeho slovo muselo mít velkou váhu. Na druhou stranu nelze vyloučit, že Vlacho-vo vyprávění příhody ohromilo hradního správce Jana Jiřího ze Švamberka natolik, že právě on dal podnět k umístění nápisu. Je však sporné, proč je situoval právě na toto frekventované místo, kde si je mohl přečíst každý host dříve, než do paláce vkročil. Možná, že tím měli být příchozí návštěvníci nabádáni, aby se vyvarovali zlu a nepodléhali rozmařilému, prostopášnému životu.⁸⁵

⁸¹ SOA Třeboň, Cizí rody-registraturaze Švamberka, inv. č. 654, sign. 23/33.

⁸² IBIDEM, inv. č. 80, sign. 5/4. Jedná se o výpis z desek zemských, čímž Rudolf II. pověřuje Jana Jiřího poručnictvím nad nezletilými dětmi Jana Viléma. Je pozoruhodné, že ve zmíněném textu vůbec nejsou uvedena jména obou hochů.

⁸³ A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 7.

⁸⁴ IBIDEM.

⁸⁵ IBIDEM.

Vedle milevského mistra Jana Antonína, jehož přízvisko Vlach odkazuje na italské předky, lze doložit ještě jméno malíře Ondřeje Pergera, jenž na Zvíkově pracoval pro Jana Viléma ze Švamberka a který na počátku devadesátých let 16. století setrval i ve službách nového správce Jana Jiřího. Archivní pramen prozrazuje, že se Perger přihlásil o slovo již v březnu 1591.⁸⁶

Stavební a umělecké aktivity na Zvíkově v době poručnické správy svědčí o tom, že Jan Jiří se o zvíkovské panství staral svědomitě a uvědoměle a že nebyla narušena administrativa, která probíhala za vlády předešlých pánů. Dokonce se zdá, že pokud se jednalo o rodovou reprezentaci, Jan Jiří příliš nešetřil a nerozpakoval se sáhnout hlouběji do pokladny.

Zdá se, že s velkorysostí přistupoval také k osiřelým synům Jana Viléma, nad nimiž vykonával poručnictví. Vztah Jana Jiřího k sirotkům není z dochovaných pramenů zřejmý. S ohledem na vytrvalost, jakou projevoval při jiných příležitostech, se lze domnívat, že i tohoto úkolu se výborně zhostil a že na malá dítka zodpovědně dohlížel a snažil se jim poskytnout odpovídající zaopatření a vzdělání. Vlídne slovo pro zvíkovské chlapce jistě našla při návštěvách i druhá manželka Jana Jiřího Alžběta, rozená Colonnová z Felsu. Není vyloučené, že oba spokojeně přihlíželi, jak jejich dospívající potomci tráví volný čas se svými vrstevníky, kteří ještě neodrostli dětským střevíčkům. Z dětí Jana Jiřího se dětských her se vzdálenými příbuznými pravděpodobně zúčastnili pouze Petr a Jan Erazim, o němž nevíme nic bližšího než střípkovitý údaj, že zemřel v chlapeckém věku roku 1602. O jejich starší, zralejší sestře Evě, provdané roku 1589, autor předkládané práce soudí, že do výchovy zvíkovských sirotků nezasahovala.

Poručnictví Jana Jiřího a s tím spjaté hospodaření na zvíkovském panství netrvalo příliš dlouho, pouze do roku 1599. Tehdy Jan Bartoloměj dosáhl zletilosti a po vyjádření upřímných díků svému strýci se ujal řízení zvíkovského, ale také borského panství. Jan Jiří se opět uchýlil na orlické panství, jehož rozvoj nezanedbával ani za poručnické správy. Vyplývá to z informace, že roku 1592 koupil od vdovy Doroty Čechorovské z Čechorova statek Kovářov s vesnicemi Vepice, Březín a Hostín za 7 350 kop grošů míšeňských a přivtělil je k Orlíku.⁸⁷ Roku 1604 se podařilo k orlickému panství přivtělit i Lašovice, zakoupené od Buriana Zachrašťského ze Zachrašťan za 2 250 kop grošů míšeňských.⁸⁸

⁸⁶ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 702, sign. 6/3.

⁸⁷ F. TYL, *Paměti*, s. 133; A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 78-79; Č. ZÍBRT, *Z dějin*, s. 133-134.

SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, inv. č. 91, sign. I A alfa 26.

⁸⁸ F. TYL, *Paměti*, s. 133; A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 78; Č. ZÍBRT, *Z dějin*, s. 134-135.

Svědectví zachovaných pramenů prozrazuje, že Švamberk dbal o města i poctivá řemesla, jimž potvrzoval privilegia.⁸⁹ Stranou jeho zájmu nezůstaly ani stavební a mecenášské aktivity. Náročná přání šlechtického objednavatele měli uspokojit zruční mistři, pozvaní na Orlík. Stavební práce na Orlíku trvaly řadu let, pravděpodobně probíhaly ještě roku 1614, kdy došlo k opravě střechy nad zlatým pokojem a k renovaci kachlových kamen v červeném a zeleném apartmá.⁹⁰ I tuto zmínku lze pokládat za důkaz, že Jan Jiří byl příčinnivý hospodář a že dbal na údržbu svých sídel.⁹¹

Dne 4. září 1612 se Jan Jiří ze Švamberka vypravil do Písku a zde se setkal s Jiřím Ernenreichem, nad nímž před lety držel ochrannou ruku místo jeho zesnulého otce. Jiří Ernenreich se roku 1608, po smrti staršího bratra Jana Bartoloměje, ujal správy zvíkovského, kestřanského a borského panství, ale neprojevil se jako zdárný hospodář. Proto ho vyvedlo z míry, když na jaře 1611 protáhlo oběma jihočeskými panstvími plundrující vojsko pasovských žoldnéřů. Jiří Ernenreich si nedokázal poradit s ozdravením zpustošených statků, a tak se obrátil na zkušeného Jana Jiřího a uzavřel s ním onoho zářijového dne roku 1612 smlouvu, kterou orlickému pánu postoupil zvíkovské i kestřanské panství se všemi náležitostmi.⁹² Jejich hodnota byla oceněna částkou 70 000 kop míšeňských. Zvíkovské panství tehdy zahrnovalo hrad s pivovarem, sladovnou a poplužním dvorem, městečko Zvíkovské Podhradí s kostelíkem svatého Mikuláše, dva dvory (v Oslově a Květově), čtrnáct vesnic, sedm rybníků a mlýny v Podhradí a v Květově.⁹³ Při porovnání s rozkvětem v době vlády Jana Viléma a za poručnické správy Jana Jiřího lze tedy říci, že mezitím zpustl jeden dvůr (Újezd) a několik vesnic. Autor práce soudí, že úpadek je nutno připsat na vrub plenění pasovských vojáků na jaře 1611.

Zatímco Jiří Ernenreich se po prodeji Zvíkova uchýlil na Bor, získaný roku 1601, Jan Jiří připojil zvíkovské panství k čerstvě nabytému rožmberskému dědictví. Je nutné zdůraznit, že Zvíkov s Orlíkem se staly pouze příležitostnými sídly, určenými k občasným pobytům, neboť Švamberkové učinili roku 1612 rodovou rezidencí Třeboň. Toto prvenství si zachovala i poté, co Jan Jiří předal roku 1615 rožmberské dominium nejstaršímu synu Petrovi a uchýlil se do ústraní orlického zámku a zvíkovského hradu, na jejichž zvelebení vynaložil nemalé

---

⁸⁹ F. TYL, *Paměti*, s. 138.

⁹⁰ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 410.

⁹¹ O Švamberkových stavebních aktivitách na Zvíkově a Orlíku např. F. TYL, *Paměti*, 133-134.

⁹² J. KUBEŠ, *Švamborský dvůr*, s. 445-446; SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, sign. I A alfa 27, kart. 2.

⁹³ F. TYL, *Paměti*, s. 131.

úsilí, které by si jistě zasloužilo badatelskou pozornost.⁹⁴

V době, kdy vrchnost na Zvíkově či Orlíku nepobývala, pověřila plnou mocí a dozorem spolehlivé hejtmany. Tuto funkci vykonával nejdéle Adam Čejka z Chlístova, neboť se těšil obzvláštní důvěře Jana Jiřího ze Švamberka i jeho syna Petra (1611-1618).⁹⁵

---

⁹⁴ O stavebních aktivitách, na něž mohl Jan Jiří navázat, pojednává Jaroslav ČECHURA-Marie RYANTOVÁ, *Stavební činnost na Zvíkově v letech 1431-1573 a její prameny*, Sborník Národního muzea v Praze, řada A-Historie 52, 1998, s. 2-50.

⁹⁵ V letech 1590-1594 zastával úřad orlického hejtmána Václav Vrch z Tábora, od roku 1595 Sigfrid Roch z Rychvaldu, roku 1598 Hynek Roch Sosnovec, roku 1610 Oldřich Sádlo z Kladrub. A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 64.

IV. POLITICKÁ AKTIVITA JANA JIŘÍHO ZE ŠVAMBERKA

IV. 1 Cesta k výkonu nejvyšších zemských úřadů

V předešlé kapitole byla řeč o tom, že Jan Jiří znamenitě disponoval svěřeným majetkem a s náležitou svědomitostí se staral o osiřelé syny Jana Viléma. Je tedy patrné, že Janu Jiřímu záleželo na prosperitě statků a na harmonických rodinných vztazích. Je nezbytné zdůraznit, že tyto oblasti jej duchovně naplňovaly, a proto je často upřednostňoval před vyčerpávajícími veřejnými projevy. To však neznamená, že se vyhýbal politickým debatám, protože si uvědomoval, že jedna z cest, jak může zvýšit prestiž svého rodu, je patřičná angažovanost na politickém kolbišti. Následující řádky se pokusí nastínit, jakou roli Jan Jiří zastával ve veřejné politické sféře.

Poprvé vstoupil na politickou scénu roku 1584, kdy se stal hejtmanem Plzeňského kraje.⁹⁶ Jeho spolupracovníkem, jenž pocházel z rytířské vrstvy, byl jmenován Jindřich Žákavec ze Žákavy.⁹⁷ Jedním z určujících aspektů, který hrál při výběru hejtmanů značnou roli, bylo, že musí své funkce zastávat pouze v kraji, v němž drží nějaký statek.⁹⁸ Krajsí hejtmané disponovali několika pravomocemi, např. dohledem nad výběrem daní v příslušném kraji anebo povoláním krajské hotovosti, došlo-li k ohrožení. Krajský hejtman také měl usilovat o dodržování pořádku ve svém kraji, nesměl tolerovat kriminální živly, ale dbal na jejich stíhání. Krajské hejtmanství však nepatřilo k úřadům, o něž by se raně novověcí šlechtici s dravostí ucházeli. Šlo o méně prestižní funkci, zejména proto, že se její nositelé nemohli těšit na finanční odměnu a veškeré náklady si museli hradit z vlastního měšce. Přestože funkční období trvalo zpravidla jeden rok, pověření šlechtici hledali všemožné záminky, aby byli úřadu zproštěni a nahrazeni někým jiným.⁹⁹

Není ale správný názor, že vykonávání úřadu krajského hejtmana přinášelo pouze stinné stránky. Zmíněná funkce totiž stála na první příčce pomyslného žebříčku úřednických hodností. Sloužila jako odrazový můstek mladých, méně zkušených šlechticů, kteří tak získávali praktické poznatky pro další strmou kariéru.¹⁰⁰ Tím, že byly na krajského hejtmana kladeny četné nároky, mohl zakusit svízele veřejného vystupování dříve, než vstoupí do nejvyšších zemských (či dvorských) úřadů.

⁹⁶ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 392. Naopak P. MAREŠ uvádí, že k roku 1584 se pro Plzeňský kraj seznam hejtmanů nedochoval. Srov. P. MAREŠ, *Obsazování úřadu*, s. 176.

⁹⁷ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 392.

⁹⁸ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu*, s. 9.

⁹⁹ IBIDEM.

¹⁰⁰ Občas se mohlo stát, že úřadem krajského hejtmana byl raně novověký šlechtic pověřen na sklonku života.

Jan Jiří brzy zúročil zkušenosti, získané vykonáváním krajského hejtmánství. V červenci 1586 se na něj obrátil císař Rudolf II. s nabídkou členství v komisi, která měla v Domažlicích jednat s bavorskými vyslanci o nejasných otázkách hranic.¹⁰¹ O císařově příchyllosti ke Švamberkům svědčí skutečnost, že stejný návrh byl předložen také Janu Vilémovi ze Švamberka.¹⁰² Přestože největší díl zodpovědnosti při jednáních připadl Kryštofu mladšímu Popelovi z Lobkovic a Jaroslavu Novohradskému z Kolovrat, účast obou Švamberků v jedenáctičlenném reprezentativním kolegiu prozrazuje císařovu důvěru k příslušníkům rodu, který se pravidelně potýkal se spory o hraniční území.¹⁰³ Lze předpokládat, že reputaci pověřených delegátů nemohlo v očích veřejnosti očernit ani to, že domažlická jednání nedosáhla žádných významnějších výsledků.¹⁰⁴

Svědectví zachovaných pramenů prozrazuje, že ještě téhož roku byl císařem přizván do Prahy, aby mu sdělil bližší informace o nezdařeném domažlickém jednání.¹⁰⁵ Zda ke Švamberkově cestě na Pražský hrad skutečně došlo, prameny neříkají. Zajímavé je však zjištění, že v tomto dopise je Jan Jiří nazýván císařským radou, což potvrzuje další vzestup Jana Jiřího. Jeho autorita byla bezpochyby posílena rovněž tím, že na přelomu osmdesátých a devadesátých let opakovaně vystupoval jako císařský diplomat, zejména na jednáních o problematické hranice Chebu s braniborským kurfiřtem (1589) či waldsaským klášterem (1591). Švamberkovým přispěním byl spor vyřešen kompromisem.¹⁰⁶

Literatura uvádí, že roku 1593 byl Jan Jiří přizván mezi členy komorního soudu.¹⁰⁷ Jan Jiří se zde ocitl v krizových chvílích, kdy na pořadu jednání byla kauza Jiřího a Ladislava z Lobkovic, kteří museli čelit obvinění, že se svým stížným spisem dopustili urážky císařského majestátu.¹⁰⁸ Jan Jiří si byl vědom, že za tento delikt jim hrozí trest smrti. Přestože nelze s jistotou říci, s jakými názory se k celému případu vyjadřoval, zdá se, že k choulostivému případu nezůstal netečným, protože s rodem Popelů z Lobkovic jej pojily příbuzenské vazby. Obžalovaní Lobkovicové sice pocházeli z chlumecké větve rodu, tedy z jiné linie než nevlastní matka Jana Jiřího, přesto autor předpokládá, že Jan Jiří nepatřil k těm, kdo s patřičnou ra-

---

¹⁰¹J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 392.

¹⁰² SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 6464.

¹⁰³ Jan Jiří ze Švamberka se na jednáních o rozdělení sporných pozemků, na něž si osobovaly právo vesnice ležící na ronšperském (Vlkanov) a domažlickém panství (Nový Kramolín), objevil poprvé již krátce po smrti svého otce. Srov. J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 391.

¹⁰⁴ SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 6464.

¹⁰⁵ SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 6476.

¹⁰⁶ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 392.

¹⁰⁷ IBIDEM, s. 393.

¹⁰⁸ J. B. NOVÁK, *Rudolf II.*; JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 396-310.

zanci horlili pro jejich potrestání. Nejspíše si oddychl, když vyřčený rozsudek stanovil, že Jiří i Ladislav z Lobkovic mají pykat konfiskacemi majetku.¹⁰⁹

Napjatou atmosféru při řešení lobkovického případu zmírňovala skutečnost, že Jan Jiří byl téhož roku jmenován relátorem k deskám zemským, to znamená, že jeho povinností bylo kontrolovat zápisy a jiné sněmovní závěry vtělené do zemských desek. Tuto funkci pak vykonával znovu v letech 1596 až 1605.¹¹⁰

Časté pobyty na jednání v Praze zapříčinily, že si Jan Jiří na Malé Straně koupil dům od Fridricha Šlika a Kryštofa Fictuma z Fictumu.¹¹¹ Jan Jiří koupí eliminoval neustálé dojíždění, které stravovalo čas, energii a finanční náklady, ale na druhou stranu si byl vědom, že cena paláce 1 500 kop českých grošů přesahuje částku, kterou byl ochotný jednorázově vynaložit. Proto si musel v říjnu 1594 půjčit třetinu uvedené sumy od lichváře Bohuslava Malovce z Malovic na Dřítňi, který proslul tím, že peníze na úvěr poskytoval také Rožmberkům či páňům z Hradce.¹¹²

Zvýšení pracovních povinností a odloučení od domova byly hlavní důvody, proč Jan Jiří podal v říjnu 1596 žádost, aby byl zproštěn úřadu rady komorního soudu.¹¹³ Přestože v uvedené funkci vykonal nezanedbatelné služby, raději se reprezentativní úlohy zřekl, jelikož si uvědomil, že záplava politických úkolů by se záhy mohla proměnit v nepříjemné břemeno. Jak je patrné z císařova dopisu, střizlivě myslící Jan Jiří si uvědomil, že by kvůli pracovnímu zaneprázdnění byl nucen zanedbávat dohled nad osiřelými dětmi Jana Viléma ze Švamberka. V tomto cenném pramenu třeboňských sbírek se praví, že „*kdyby v té práci a povinnosti déle trvati měl, že by svému poručenství nad dítky a statky Jana Viléma ze Švamberka zadosti činiti nemohl*“.¹¹⁴ Potvrzuje se tím autorova domněnka, že otázky spjaté s rodinou a se správou švamberských statků hrály v životě Jana Jiřího větší roli než politické debaty.¹¹⁵

Se zřetelem k tomu, že se Jan Jiří nejraději cítil v okruhu svých nejbližších, lze vytušit, že roku 1594 s nechutí přijal císařský příkaz, aby naverboval tisíc německých jízdních žoldnéřů. Jak se pravilo v císařově relaci, vojáci se měli shromáždit v Táboře, odkud je měl Jan Jiří

---

¹⁰⁹ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 393.

¹¹⁰ IBIDEM.

¹¹¹ Architektonická tvář pražského domu vyžaduje zevrubnější výzkum, který však bakalářská práce ponechá stranou.

¹¹² V. BŮŽEK, *Rytíři*, s. 106-116.

¹¹³ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 7325.

¹¹⁴ IBIDEM.

¹¹⁵ IBIDEM.

odvést do války proti Turkům, kteří ohrožovali Království české.¹¹⁶ Jan Jiří nepřišel do kontaktu s tureckým nebezpečím poprvé. Věnování, která se dochovala v jeho památníku, dovolují určit, že se již roku 1589 nacházel v blízkosti uhersko-turecké hranice.¹¹⁷ K válečnému dobrodružství však nezahořel vřelejším vztahem, což není nijak překvapivé, protože vojenskou profesi spíše vyhledávali méně majetní velmoži, kteří zatoužili nejen po penězích, ale i po věhlasu. Zámožnější raně novověcí šlechtici nepodceňovali hrozící riziko, jemuž by byli na bojišti vystaveni. Proto se válečné kariéře vyhýbali a své uplatnění nacházeli ve správě svých panství a ve službách císaři.¹¹⁸ Jelikož měli zájem na odražení turecké hrozby, přispívali na válečné akce alespoň finančními prostředky. Stejně řešení zvolil i Jan Jiří, jenž poskytl Petru Vokovi peněžní dar v době, kdy byl Rožmberk pověřen, aby vedl zemskou hotovost. Je doloženo, že Jan Jiří některé žoldnéře nepropustil a pro případ, že by byl vyžadován jejich zásah na bojištích, ještě roku 1596 vydržoval na Zvíkově několik vojáků.¹¹⁹

V dubnu 1597 byl Jan Jiří spolu s Oldřichem Myškou ze Žlunice pověřen funkcí hejtmana Prácheňského kraje. Tato informace napovídá, že se Rudolf II. chtěl jeho mimořádných schopností využít alespoň v kraji, kde švamberský pán vlastnil prosperující državu.¹²⁰ Není však vyloučené, že Švamberk se k císařovým výzvám stavěl odmítavě. Tuto domněnku opodstatňují naléhavé císařovy urgencye, aby se Švamberk dostavil na jednání komorního soudu či do české dvorské kanceláře, do nichž byl poprvé pozván už na přelomu let 1593/1594.¹²¹

Roku 1598 císař jmenoval Jana Jiřího jedním z dvanácti zemských soudců za panský stav.¹²² Zemský soud spolu se zemským sněmem patřil k nejprestižnějším stavovským orgánům předbělohorského období a v raně novověké společnosti se těšil respektu zejména proto, že se zde na budoucí úkoly připravovali uchazeči o nejvyšší zemské úřady.¹²³ Nabízí se otázka, jakými formami mohla aktivita v zemském soudu připravit schopného aristokrata na dráhu v nejvyšších zemských úřadech. Právě v těchto stavovských orgánech měl příležitost poznání

---

¹¹⁶ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 7169.

¹¹⁷ J. HOSPASKA, *Šlechtický památník*, s. 37.

¹¹⁸ K problematice podrobně Tomáš RATAJ, *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře v českých zemích*, Praha 2002.

¹¹⁹ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 7326; A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 40-41.

¹²⁰ SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 7343.

¹²¹ Při procházení archivních pramenů se nejvíce žádost, aby se Jan Jiří dostavil do české dvorské kanceláře, zachovalo k roku 1605. Např. SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 7601. Tímto květnovým psaním Rudolf II. Švamberkovi zakázal svévolné rozdělování lén bez předběžné konzultace s dvorskou komorou.

¹²² František DVORSKÝ-Antonín GINDELY (edd.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I-XV*, Praha 1877-1955, s. 316, 331; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 395; SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 7367.

¹²³ P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 336.

zemského práva, naučil se také zaujímat vlastní názory a pak je obhajovat při debatách.¹²⁴

Činnost v soudních tribunálech, jmenovitě v komorním, zemském a dvorském soudu, sloužila jako spolehlivá pojistka kariérního vzestupu,¹²⁵ jehož se Jan Jiří ze Švamberka dočkal v roce 1603, kdy se stal nejvyšším sudím dvorským.¹²⁶ Jan Jiří ze Švamberka tak pronikl do sboru nejvyšších zemských úředníků ve věku 55 let.¹²⁷ V roli nejvyššího sudího dvorského stanul v centru dění právě v době střetnutí katolické kliky, intrikující na císařském dvoře, s protestantskými stavy, kteří po vzoru evropské reformace usilovali o neomezené vyznávání víry.

---

¹²⁴ IBIDEM.

¹²⁵ Naopak soud apelační, do jehož kruhů Jan Jiří nikdy nepronikl, neměla pro kariérní rozlet raně novověké aristokracie praktický význam.

¹²⁶ Švamberkovým předchůdcem byl Volf Novohradský z Kolovrat, jenž zmíněný úřad získal roku 1599; V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*, s. 107-111; F. DVORSKÝ-A. GINDELY (edd.), *Sněmy české*, s. 316, 331.

¹²⁷ P. MAŤA, *Svět české aristokracie*, s. 346.

IV. 2 Umírněná role novoutravisty Jana Jiřího ze Švamberka v době vrcholného jednání o náboženské svobodě

Nejprve je vhodné shrnout, že k legalizaci konfesijní tolerance přispěl konflikt mezi Rudolfem II. a ambiciózním arciknížetem Matyášem, který získal sympatie rakouských a moravských stavů a dychtivě toužil po moci v Českém království. Čeští stavové odmítli lákavé Matyášovy nabídky a zachovali věrnost Rudolfovi II. Za svou loajalitu však nekatolická většina požadovala ústupky v oblasti náboženské svobody. Zatímco Matyáš svým rakouským a moravským poddaným již náboženskou svobodu poskytl, Rudolf II. otálel s kompromisním řešením konfesijní otázky. V takové chvíli však vyvstala hrozba, že se čeští stavové postaví na stranu Matyáše. Rudolfa II. hlodal strach, že svým nesmlouvavým postojem zažene své poddané do Matyášova tábora. Přesto odmítal přijmout stavovské požadavky, naslouchaje katolickým rádcům, usilujícím, aby veškerá jednání o náboženské svobodě uvízla na mělčině.

Rokující nekatoličtí stavové si uvědomili bezvýchodnost situace, když na sklonku března 1609 Rudolf II. rozpustil sněm, probíhající od 28. ledna. Sněmovníci se nedali odradit a vzápětí ohlásili, že v diskuzi budou pokračovat v květnu na Novoměstské radnici. Pod tlakem událostí byl váhající císař přinucen povolit zasedání nového sněmu, jehož počátek byl stanoven na 24. května.¹²⁸

Je pozoruhodné, že navzdory důslednému studiu starší i novější literatury, pojednávající o výše uvedené problematice, se autor předkládané práce takřka neseťká se jménem Jana Jiřího ze Švamberka. Zjištění, že nejvyšší sudí dvorský Jan Jiří ze Švamberka zpočátku do sněmovních jednání příliš nezasahoval a že se příliš nedral do popředí, je překvapující. Autor proto usuzuje, že při jednání o legalizaci náboženské svobody zůstával Jan Jiří až do června 1609 ve stínu energického Václava Budovce z Budova, který vytrvale hájil stavovské požadavky a zdůrazňoval nezbytnost jednotného postupu.¹²⁹ Jistě není náhodné, že podstatně více zpráv o Švamberkově politické angažovanosti se vyskytuje teprve po úspěchu jednání o budoucnosti rožmberského jmění, které proběhlo v Třeboni na počátku dubna 1609.

Jan Jiří do té doby na sněmovních jednáních nevystupoval se zapálenými proslovy. Švamberkovu počáteční nevýraznost si lze vysvětlit tím, že mu více než na podpoře konfesijní tolerance záleželo na kladném vyřízení dědických záležitostí posledních Rožmberků.¹³⁰

¹²⁸ J. SALABA, *Český náboženský mír z roku 1609 a rožmberské dědictví*, Sborník historického kroužku 24, 1923, s. 60-63; J. B. NOVÁK, *Rudolf II.*, s. 55-64; J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 439-459; J. JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 62-68.

¹²⁹ N. REJCHRTOVÁ, *Václav Budovec*, s. 73-82.

¹³⁰ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 402; J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 191-192.

Zklidnění zčeřených vztahů mezi Petrem Vokem a Janem Jiřím se odrazilo ve Švamberskově pověření zástupcem treboňského pána při řízení třicetičlenného direktoria, v němž měli rovnocenné zastoupení páni, rytíři a měšťané. Čestným předsedou byl jmenován Petr Vok, ale zmocnění stárnoucího Rožmberka předsednictvím bylo ryzí formalitou, která měla zvýšit autoritu direktorské vlády, k jejímuž ustavení došlo v červnu 1609 se souhlasem sněmu. Skutečné vedení bylo přeneseno na bedra Václava Budovce z Budova a Jana Jiřího ze Švamberka.¹³¹

Přestože Jan Jiří ve srovnání s aktivní rolí politicky vyvrážděnějšího Václava Budovce opozici zprvu poskytoval nepatrné služby, bylo by přehnané tvrdit, že ohrozil soudržnost nekatolického tábora tím, že své síly zaměřil na dosažení rodového prospěchu. Je však jisté, že uzavření sváru o rožmberské dědictví přispělo ke stmelení názorů protestantských stavů.¹³²

Autor usuzuje, že Jan Jiří netoužil po tom, aby stanul v čele direktoria, jehož cílem bylo konkurovat tradičním zemským úřadům, obsazeným převážně katolickými kruhy. Nejspíše se zdržoval v pozadí proto, že nepatřil k těm, kdo nadšeně horlili pro ostřejší postup. Ze střípkovitých zmínek v literatuře je totiž zřejmé, že nebyl stoupencem razantního řešení konfliktu s císařem a dával přednost diplomatickým prostředkům. S opatrností se stavěl k rozhodnutí stavů, kteří po ustanovení direktoria svolali zemskou hotovost a začali verbovat sbor námezdných žoldnéřů, čímž deklarovali svoji připravenost řešit vleklý spor s císařem ozbrojenou silou.¹³³

Lze tedy shrnout, že Jan Jiří ze Švamberka ve vztahu ke stavovským požadavkům zaujímal zdrženlivý postoj. Opatrnost názorů Jana Jiřího v této záležitosti lze doložit účastí na neformálních schůzkách, jejichž cílem bylo nalézt kompromisní řešení a překlenout spory mezi rozbouřenými stranami. Svědectví zachovaných pramenů dovoluje odhalit, že jednání v tomto duchu proběhlo 17. září 1607 na Zvíkově. Zúčastnili se významní zemští úředníci (nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, zemský sudí Volf Novohradský z Kolovrat a dvorský sudí Jan Jiří), ale také strakonický velkopřevor Matouš Děpolt z Lobkovic.¹³⁴

---

¹³¹ V. BŮŽEK (ed.), *Ein Bruderzwist*, s. 307-330; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 402; J. JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 65-68; N. REJCHRTOVÁ, *Václav Budovec*, s. 80-87.

¹³² V. BŮŽEK-O. JAKUBEC-P. KRÁL, *Jan Zrinský*, s. 153-154.

¹³³ Přestože direktorium vyhlásilo daně na úhradu výdajů spjatých se zemskou hotovostí, stále je trápil nedostatek finančních možností. Proto se obrátili s žádostí o podporu nejen na Petra Voka, ale i na Kristiána z Anhaltu. Jaroslav Pánek uvádí, že Petr Vok direktorům v červenci 1609 poskytl 20 000 kop jako štědrý dar.

Srov. J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 192.

¹³⁴ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 709, sign. 15/173b. Dopis je také zajímavým dokladem o rychlosti raně novověké pošty. Adam ze Šternberka odeslal pozvání švamberskému pánu teprve 11. 9. Svěřil se mu, že Volfa Novohradského se teprve chystá vyrozumět o schůzce, která se měla konat již za pár dnů.

Rozhovory se nekonaly pouze na švamberském Zvíkově, ale i na jiných místech. Z podnětu Petra Voka se v září 1608 švamberský senior Jan Jiří se setkal s umírněnými katolíky Adamem ze Šternberka a Adamem mladším z Valdštejna (v té době již zemským sudím) na zámku ve Lnářích, který patřil Volfu Novohradskému z Kolovrat.¹³⁵ Zmíněných schůzek se jistě konalo více, ač o tom prameny mlčí, a jejich cílem bylo najít kompromis mezi hašteřivými konfesijními tábory. Účast Jana Jiřího výmluvně potvrzuje výše vyslovený názor, že ve sváru o náboženskou svobodu zastával umírněné stanovisko.¹³⁶

Přestože nelze přeceňovat smířlivou roli Jana Jiřího ze Švamberka, není vyloučené, že jeho slovo mělo u stavovské reprezentace nepřeslechnutelnou váhu a že zásluhou jeho postoje utichlo na chvíli řinčení zbraní. Vzápětí poté, kdy se ujal řízení direktoria, již v pondělí 29. června 1609, všichni členové stavovské vzdorovlády přijali pozvání nekonfliktního katolíka Adama ze Šternberka, s nímž Jan Jiří rozmlouval při řadě neoficiálních rozhovorů. Direktori se do Šternberkova domu dostavili v plném počtu.¹³⁷ Jistě nezní přehnaně názor, že je mile překvapilo, když jim štědrý hostitel sdělil, že císař je ochoten ke kompromisu. Účastníci setkání tušili, že nezanedbatelnou roli při obratu jistě sehrál strach Rudolfa II. z vyhocení situace na ostří nože.¹³⁸ Bohužel nelze předložit žádné prameny, které by potvrdily, že na změnu císařova postoje měly vliv i mírové snahy nejvyššího sudího dvorského Jana Jiřího ze Švamberka.

Jan Jiří nepatřil k těm, kdo se horlivě pouštěli do veřejných debat. Přesto se výrazně zasadil o podobu závěrečného dokumentu, tedy Majestátu na náboženskou svobodu, který nese datum svého zpečetění 9. července 1609 a jímž bylo stvrzeno právo všech obyvatel českých zemí vyznávat konfesi podle svého svědomí.¹³⁹ Ještě než byla listina předložena císaři k podpisu, bylo nutné dosáhnout souhlasu direktorů. Veškeré zásahy proběhly s jejich vědomím, jak vyplývá z informace, že nejvyšší purkrabí projednával korektury s Václavem Budovcem, Janem Jiřím ze Švamberka a s dalšími členy direktoria.¹⁴⁰ Živě se debatovalo zejména o subtilních statích, které bylo třeba sladit, aby nevznikl dvojznačný výklad.

---

¹³⁵ Volf Novohradský byl téhož roku povýšen na nejvyššího komorníka, ale v úřadu dlouho nesetřval, neboť již v lednu následujícího roku zemřel. V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*, s. 107-111.

¹³⁶ J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 318; J. JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 66-67.

Petr MAŤA-Marie KOLDINSKÁ (edd.), *Deník rudolfínského dvořana. Adam mladší z Valdštejna*, Praha 1997.

¹³⁷ JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 69.

¹³⁸ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 439-459.

¹³⁹ IBIDEM; J. B. NOVÁK, *Rudolf II.*, s. 65.

¹⁴⁰ Upravenou verzi Majestátu direktori schválili 8. července 1609. J. JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 69.

Potvrzení těžce vydobytého Majestátu s radostí uvítali nekatoličtí čeští stavové, kteří jím také získali větší míru pravomocí. Do jejich rukou přešla konzistoř podobojí (ústřední instituce církevní správy a soudnictví),¹⁴¹ ale i dohled nad univerzitou.¹⁴² Jelikož měli zájem na rychlém zveřejnění textu, nechali privilegium vytisknout česky i německy. Je zajímavé, že německé verze, které měly propagandistickou funkci, nesou datum 3. července. Nad tímto nesouladem se pozastavovaly generace historiků, vycházejíce ze shodného předpokladu, že jako vzor pro jejich vyhotovení posloužilo znění předešlého konceptu z 3. července. Tento neschválený koncept obsahoval některé formulace, jež měly pro nekatolickou opozici zásadní význam, ale protože hrozilo nebezpečí dvojznačné interpretace, byla nežádoucí vyjádření v konečném českém znění nahrazena. Stavové je připomenuli alespoň ve verzích německých s cílem prezentovat v zahraničí, že konfesijní tolerance v českých zemích jde ruku v ruce s reformačními tendencemi evropskými.¹⁴³

V této souvislosti je vhodné připomenout, že stejné datum jako Majestát nese i Porovnání, jež upravovalo vztah katolíků ke straně podobojí. Oba závažné dokumenty nabyly platnosti zemského zákona teprve po zápisu do desek zemských, tedy 22. července (Majestát) a 5. září (Porovnání). Vkládání do desek zemských se samozřejmě nezúčastnili bigotní katolíci. Bylo to právě katolické křídlo, kdo tvrdošijně zrazoval císaře od schválení dokumentu. Těmi, kdo se netajili odporem a odmítali Majestát kontrасignovat, byli Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic a sekretář Jan Mencl z Kolsdorfu, jejichž jména musela být nahrazena podpisy Adama ze Šternberka a Pavla Michny z Vacínova.¹⁴⁴

Výše uvedený výklad je důležitý zejména proto, že Jan Jiří ze Švamberka se přidal k těm, kteří reagovali na troufalé jednání kancléře Lobkovic. Jan Jiří se však nepřipojil ke kritikům a dne 17. srpna 1609 se svého politického rivala zastal slovy „*od osoby nic nemá proti Jeho Milosti pánu, ale poznává, že Jeho Milost pán ráčil zhřešiti, že by se chtěl přimlouvat, aby mu to bylo prominuto, však aby pokání činil a toho se více nedálo.*“¹⁴⁵ Při uvážení, že zatvrzelý Lobkovic si za své zdráhání vysloužil od některých přívrženců Majestátu nepříjemné výtky, že neplní povinnost kancléřského úřadu, lze říci, že shovívavé názory Jana Jiřího odrážejí nejen již několikrát připomínanou náboženskou umírněnost, ale také dokazují solida-

¹⁴¹ J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 194.

¹⁴² J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 439-459.

¹⁴³ J. JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 71-72.

¹⁴⁴ Na Porovnání rovněž chybí Lobkovicův podpis, stejně jako signatura Viléma Slavaty a královského maršálka Jaroslava Bořity z Martinic. Srov. K. KROFTA, *Majestát*, s. 40-43; J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 194.

¹⁴⁵ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 402.

ritu s příslušníkem rodu, z něhož vzešla Anežka z Lobkovic, tedy nevlastní matka Jana Jiřího ze Švamberka. Zároveň je lze vnímat jako projev vděčnosti za kariéru vzestup, jelikož Jan Jiří 8. srpna usedl do křesla nejvyššího komorníka, uvolněného lednovou smrtí Volfa Novohradského z Kolovrat.¹⁴⁶

Již bylo naznačeno, že Majestát zakotvil, aby do kompetencí stavů byly převedeny konzistoř podobojí i univerzita. O obě tyto instituce měl pečovat sbor defenzorů, v němž měly být rovnoměrně zastoupeny všechny tři stavy. Protože celkový počet členů nebyl přesně definován, různě se měnil. Na tomto krizovém stavu měl podíl i jeden z článků Majestátu, který pravil, že v případě smrti příslušníků nově zřízeného sboru měli být noví uchazeči svobodně vybíráni zemským sněmem. Kámen úrazu však spočíval v tom, že zemské sněmy zasedaly nepravidelně.¹⁴⁷

Příslušné pravomoci defenzorů v Majestátu zakotveny nebyly, protože musela proběhnout celá řada spletitého jednání, než bylo na počátku září dosaženo shody v této otázce. Jan Jiří ze Švamberka se jistě podílel i na vyhotovení „*artikulí o moci dání defensorům nad konzistoři a akademií pražskou*“,¹⁴⁸ jejichž nejvýznamnější klauzule umožnila defensorům zahajovat stavovské sjezdy bez ohledu na panovníkovu vůli.¹⁴⁹ S odstupem věků není možné zodpovědně určit, do jaké míry Švamberkův vstřícný přístup přispěl k urychlení debat. Svoji roli na plynulém pokračování jednání sehrála stálá existence stavovského vojska.¹⁵⁰ Ozbrojená síla nebyla rozpuštěna ani přes opakované intervence Jana Jiřího ze Švamberka, jenž tím tlumočil přání umírněných katolíků, zejména svého přítele Adama ze Šternberka. Je zřejmé, že vydržování vojenského sboru prosazoval Václav Budovec, který se nezříkal výhrůžnějších prostředků, pokud mu připadalo, že by mohly být ohroženy dosažené náboženské svobody.¹⁵¹ Možná, že nekonfliktní Jan Jiří ze Švamberka v zájmu rodinné shody ustoupil přání svého švagra Linharta Colony z Felsu, jenž neměl povahu jemného diplomata, ale spíše prchlivého vojáka a spolu s Jindřichem Matyášem z Thurnu udílel vojenské hotovosti rozkazy.¹⁵²

¹⁴⁶ F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 371; V. BŮŽEK, *Aliance*, s. 17; F. DVORSKÝ-A. GINDELY (edd.), *Sněmy české XV*, s. 316.

¹⁴⁷ „*A umřel-li by který z nich, tehdy na místo toho ze světa sešlého tíž stavové podobojí při příštím sněmu budou moci jiného k těm živým pozůstávajícím voliti...*“ J. JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 76, 138.

¹⁴⁸ IBIDEM, s. 77.

¹⁴⁹ J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 194; Jan Pavel KUČERA, *Bílá hora. O potracení starobylé slávy české*, Praha 2003, s. 70.

¹⁵⁰ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 439-459.

¹⁵¹ Rejchrtová charakterizuje Budovcovu politickou důslednost slovy, že se „*nikdy nenechal strhnout k afektovanému vystoupení, ale nebylo-li možné dosáhnout dohody, volil cestu odboje.*“

Srov. N. REJCHRTOVÁ, *Václav Budovec*, s. 80.

¹⁵² J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 439-459.

Teprve 10. října 1609 proběhla svobodná volba defensorů.¹⁵³ V prostředí Staroměstské radnice bylo za ochránce Majestátu jmenováno 24 osob (z každého stavu po osmi) a vzápětí jejich výběr potvrdil i císař, který tím dodržel slib daný v Majestátu. Zvolení se dočkali zejména zasloužilí členové direktoria: Jan Jiří ze Švamberka, Václav Budovec z Budova, ale také Jindřich Matyáš z Thurnu a další. Řízením defensorského sboru byl zprvu pověřen Jáchym Ondřej Šlik, luterán, který se netajil svými sympatiemi ke svoru saského kurfiřta.¹⁵⁴ Možná právě nezdravé naslouchání radám luterských teologů (zejména Polykarpa Leysera) se spolu se snadnou ovlivnitelností projevilo při Šlikově nedůsledném a nezodpovědném vedení defensorského sboru. Proto Šlik záhy odstoupil a své místo uvolnil nejvyššímu komorníkovi Janu Jiřímu ze Švamberka. Ke slavnostnímu uvedení defensorů do úřadu došlo 16. ledna 1610.¹⁵⁵

Stavovský sněm pokračoval až do 23. února 1610.¹⁵⁶ Před ukončením sklidili poděkování ti, kteří se zasloužili o získaná privilegia. V katolickém táboře to byl nekonfliktní Adam ze Šternberka, jemuž se čilými kontakty s Janem Jiřím podařilo usměrňovat protestantskou opozici. Vřelý dík také patřil oběma nerozlučným vůdcům třicetičlenné direktorské vlády, Václavu Budovcovi, který byl záhy poté povýšen do panského stavu,¹⁵⁷ a povolnému Janu Jiřímu ze Švamberka.

Symbolickým vyvrcholením sněmu se stala výprava stavovské reprezentace z Pražského hradu na Karlštejn. Cílem cesty, k níž došlo navzdory protestům Viléma Slavaty, karlsštejnského purkrabího (za panský stav), bylo slavnostní uložení významných dokumentů, přijatých během uplynulého roku, na tomto hradě. Není důvod pochybovat o tom, že se dostavil také Jan Jiří ze Švamberka. Stojí za připomenutí, že vděčným direktorům se zdálo nedůstojné, aby císařská pečeť na Majestátu byla chráněna pouze dřevěným obalem. Proto nelitovali finančních prostředků a pořídili nákladnou stříbrnou schránku, zdobenou zlacením a také erby všech direktorů. Je tedy patrné, že se zde mezi třiceti znaky zaskvěla i švamberská labuť, aby připomínala zásluhu Jana Jiřího při jednání o náboženskou svobodu v Českém království.¹⁵⁸

¹⁵³ J. JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 76-79.

¹⁵⁴ J. P. KUČERA, *Bílá hora*, s. 45-46; J. LUKÁŠEK, *Jáchym Ondřej hrabě Šlik*, Praha 1913.

¹⁵⁵ J. JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 59-60.

¹⁵⁶ IBIDEM.

¹⁵⁷ V. BŮŽEK-P. KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, s. 123.

¹⁵⁸ J. JUST, *Rudolfův Majestát*, s. 74-77.

V. JAN JIŘÍ ZE ŠVAMBERKA; DŮSTOJNÝ POKRAČOVATEL ROŽMBERSKÉ TRADICE

V době, kdy gradovalo jednání o uzákonění náboženské tolerance, si mnozí uvědomovali, že se blíží čas, kdy dojde k vyhasnutí mocného rodu pánů s erbem pětিলisté růže, jelikož ovdovělý Petr Vok měl zanedlouho oslavit sedmdesáté narozeniny, ale dosud mu nebylo souzeno radovat se z mužského potomka.¹⁵⁹ Schylovalo se ke sporu o rožmberské dědictví, v němž se výrazně angažoval Jan Jiří ze Švamberka. V předešlé kapitole se autor pokusil obhájit názor, že nelze tvrdit, že by tímto zaneprázdněním nejvyššího sudího dvorského byly citelně oslabovány pozice nekatolíků. Přesto není pochyb o tom, že Jan Jiří vynaložil obdivuhodnou houževnatost a velké množství energie za dosažení příznivé dohody s rožmberským vladařem.

Jakmile ctižádostivý a nesmírně vytrvalý švamberský pán vycítil, že nastal vhodný okamžik, vystoupil se svými takřka zapomenutými nároky a stárnoucímu rožmberskému vladaři připomenul kontrakt z roku 1484, jímž bylo zajištěno vzájemné převzetí dědictví mezi Švamberky a Rožmberky v případě vyhasnutí některého z těchto rodů.¹⁶⁰ Oporu mu měl poskytnout nejstarší syn Petr, jenž právě dlel v západní Evropě na studijních cestách, a proto ho otec naléhavým psaním, dosud zachovaným v treboňských sbírkách, povolal v prosinci 1600 domů.¹⁶¹ Počátkem následujícího roku přednesl Jan Jiří své požadavky zemskému soudu.

Na konečné vyřešení však měly zásadní vliv jiné události, v první řadě neveřejné dohody Petra Voka s případnými uchazeči. Švamberkové totiž nebyli jediní zájemci, kteří zatloužili po rožmberském odkazu. Na počátku 17. století se svými nároky vystoupili například Orsiniové, od nichž odvozovali Rožmberkové svůj starobylý původ.¹⁶² K nejhorlivějším lovcům dědictví patřil Volf Novohradský z Kolovrat, nejvyšší sudí zemský (v letech 1603-1608), jenž se snažil zpochybnit nároky pánů s erbem labutě a přemluvit stárnoucího Petra Voka k předání rožmberského dominia pánům s erbem červeno-stříbrné orlice. Proto se nerozpakoval lživě interpretovat švamberský rodokmen (záměna Kryštofa I. za bezdětného Kryštofa II.) Díky serióznímu bádání rožmberského kronikáře Václava Březana však jeho bezostyšné úmysly neuspěly.¹⁶³ Volf Novohradský dokázal pohotově najít náhradní řešení, a tak provdal svoji dceru Marii Magdalenu roku 1600 za Jana Zrinského, tedy synovce Petra Voka. Věřil,

---

¹⁵⁹ J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, zvláště s. 320-346; V. BŮŽEK, *Aliance*, s. 17-23.

¹⁶⁰ K uzavření této smlouvy došlo při příležitosti sňatku Bohuslava ze Švamberka s Ludmilou, roz. z Rožmberka.

¹⁶¹ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 23, sign. 19/19.

¹⁶² Petr Vok sice zamítl žádost, aby si osvojil děti Virginia Orsiniho, přesto nedokázal „italským příbuzným“ odepřít finanční podporu. J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 290-291.

¹⁶³ V. BŘEZAN (ed. J. Pánek), *Životy I-II*.

že tím rožmberské statky pojistil potomkům, kteří vzejdou z tohoto svazku.¹⁶⁴

Autora zajímalo, zda oboustranná touha po rožmberském dědictví zavdávala příležitosti k rozporům. Odpověď na tuto otázku poskytlo studium osobních archiválií Volfa Novohradského, které pocházejí z počátku 17. století. Na první pohled nelze přehlédnout, že lnářský pán v té době nápadně znásobil kontakty s třeboňským dvorem.¹⁶⁵ Z jeho dopisů je patrná především nostalgie z politického vývoje, poznamenaného úplatkářstvím, ale také nápadná starostlivost o zdraví stárnoucího Rožmberka.¹⁶⁶

Korespondence Volfa Novohradského poskytuje cenná svědectví o tom, zda oboustranná touha po dědictví zanechala citelné šrámy na obapolném vztahu lnářského a orlického pána. První z řady zachovaných dopisů pochází z roku 1593. Volf Novohradský svému švamberskému příteli podal zprávu o tom, že nevyšším purkrabím se stal Adam II. z Hradce, dosavadní nejvyšší kancléř Království českého.¹⁶⁷ Volf Novohradský a Jan Jiří se i v dalších letech prostřednictvím srdečné korespondence informovali o politickém dění. Nezřídka se také vzájemně zvali na návštěvy, při nichž se setkávali s jinými reprezentanty českého veřejného života.¹⁶⁸

Je překvapující zjištění, že Volf Novohradský vyslal na Orlik posla s dopisem ještě v únoru 1608, tedy v době, kdy již spor o rožmberské dědictví dospěl do rozhodující fáze. Tímto psaním švamberskou rodinu vyrozuměl, že jeho manželka Magdalena onemocněla, ale její stav nevzbuzuje vážné obavy.¹⁶⁹ V jiném dopise, který pochází z listopadu 1608, Volf Novohradský přeje Janu Jiřímu zdraví a sděluje mu podrobnosti o jednání císařské komise ve Vltavském kraji. Tento pozdrav, datovaný dva měsíce před Novohradského smrtí, potvrzuje autorův předpoklad, že spor o rožmberské dědictví nezapříčinil ochlazení korespondenčního styku mezi oběma přáteli.¹⁷⁰ Volf Novohradský vynikal horlivostí, pokud šlo o rožmberské dědictví, avšak nezacházel do krajností a snažil se vyvarovat vyhrocení přátelských vztahů k Janu Jiřímu ze Švamberka.

---

¹⁶⁴ V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*, s. 93-97; V. BŮŽEK-O. JAKUBEC-P. KRÁL, *Jan Zrinský*, s. 39-49.

¹⁶⁵ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, Novohradský z Kolovrat, č. 6-19.

¹⁶⁶ SOA Třeboň, Historica Třeboň, sign. 6134.

¹⁶⁷ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 327, sign. 15/158.

¹⁶⁸ IBIDEM, inv. č. 709, sign. 15/173b

¹⁶⁹ IBIDEM, inv. č. 651, sign. 22/31.

¹⁷⁰ V. BŮŽEK, "Páni a přátelé" v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, *Český časopis historický* 100, 2002, s. 229-264.

Přestože není k dispozici žádný pramen, který by dokládal Švamberkovo smýšlení o Inářském pánu, zdá se, že s pozůstalými zůstal v kontaktu i po skonu Volfa Novohradského z Kolovrat. Nasvědčovalo by tomu alespoň Švamberkovo přání o vyrovnání dluhu, požadované po Jáchymovi Novohradském z Kolovrat.¹⁷¹

Volfa Novohradského zastihla smrt v lednu 1609, krátce po jmenování nejvyšším komorníkem,¹⁷² a proto se již nedočkal rozetnutí gordického uzlu, k němuž došlo 23. dubna 1610. Petr Vok z Rožmberka na základě předchozích rozhovorů sepsal poslední vůli, v níž své dědictví, jehož rozloha se na přelomu století nápadně ztenčila,¹⁷³ rozdělil, aby vyšel vstříc přání zbylých uchazečů. Jeho rozhodování bezpochyby ovlivnila skutečnost, že Jan Zrinský dosud postrádal dědice, jemuž by mohl odkaz jednoho dne předat. Konečné rozhodnutí také uspíšila napjatá politická situace, jež v době vrcholného jednání o náboženské svobodě vyžadovala jednotný postup nekatolické opozice.

Ve svém kšaftu Petr Vok slíbil Švamberkům, že po jeho smrti budou moci převzít správu Třeboně, Borovan, Nových Hradů a Soběslavi.¹⁷⁴ Součástí dědictví tvořil také palác na Hradčanech.¹⁷⁵ Jan Zrinský ze Serynu, který od roku 1597 sídlil na renesančně upraveném hradě Rožmberku, se měl ujmout panství Libějovice, obdařeného bohatou úrodou obilí.¹⁷⁶ Janu Zrinskému náležel také patronát nad vyšebrodským klášterem, kde se nacházela významná rožmberská nekropole. V případě Zrinského smrti si měl Vyšší Brod přivlastnit český král, zatímco zbývající panství měla připadnout Švamberkům. Jan Jiří ze Švamberka s ohledem na Zrinského chatrné zdraví nebyl daleko od pravdy, když uvažoval o tom, jak bude hos-

---

¹⁷¹ SOA Třeboň, Novohradský z Kolovrat, č. 21.

¹⁷² Není bez zajímavosti, že Volf Novohradský v den své smrti ještě přijal návštěvu Linharta Kolony z Felsu, tedy švagra Jana Jiřího. Lze tušit, že se debatovala nejen otázka rožmberského dědictví, ale na pořad jednání přišla i problematika politické a náboženské situace v zemi. Na základě Colonnovy výpovědi lze rekonstruovat nejen cíl setkání, ale také podrobnosti posledních hodin Volfa Novohradského. Je zjevné, že když se Colonna s štedrým hostitelem loučil, netušil, že si spolu naposledy podávají ruku. Překvapeného Linharta Colonnou dostihl Kolovratův posel s neblahou zvěstí, že Inářský pán odchází, až u Štáhlav. Oba se však k úmrtnímu loži vrátili příliš pozdě. V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*, s. 107-111; V. BŮŽEK, *Aliance*, s. 17-21; V. BŮŽEK-O. JAKUBEC-P. KRÁL, *Jan Zrinský*, s. 152-153; SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, Novohradský z Kolovrat, č. 20.

¹⁷³ Petr Vok byl nucen kvůli neúnosné zadluženosti rozprodat okrajová panství (Vimperk, Bechyně). Roku 1602 se zřekl Kratochvíle a dosavadní rezidence v Českém Krumlově ve prospěch habsburského císaře a za nové sídlo si zvolil Třeboň. Jan Jiří ze Švamberka vznášel zprvu námitky proti prodeji Českého Krumlova, ale protože si uvědomil, že oponováním císařskému majestátu by mohl ohrozit své naděje na úspěch při jednání o budoucnosti rožmberských držav, moudře ustoupil od předešlých smělých protestů. J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 288-295; V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*, s. 15-24.

¹⁷⁴ J. PÁNEK, *Poslední Rožmberkové*, s. 322.

¹⁷⁵ Honosný pražský rožmberský palác, jemuž dnešní tvář vtiskla barokní úprava provedená podle projektu Nicola Paccassioho, předal roku 1600 Petr Vok Rudolfovi II. Náhradou obdržel zkonfiskované sídlo Jiřího Popela z Lobkovic, nacházející se na Hradčanském náměstí. Více V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*, s. 44-49.

¹⁷⁶ Více informací např. IBIDEM, s. 40-42; V. BŮŽEK-O. JAKUBEC-P. KRÁL, *Jan Zrinský*, s. 153-155.

podarřit na sjednoceném panství.

V době, kdy Petr Vok sepisoval závět', nebylo možné přehlédnout, jak ho opouštětjí síly. Bezpochyby to postřehl i Jan Jiří, a tak již od září 1611 pravidelně prodléval v Třeboni nejspíše ve snaze, aby zabránil nejhoršimu, kdyby Petra Voka napadlo změnit poslední vůli ve prospěch Jana Zrinského. Jan Jiří k třeboňským návštěvám nalezl různé záminky. Jednou z nich byla účast na svatbě Theobalda Hocka z Zweibrückenu s Anežkou Kolchrejterovou z Kolchrejtů. Jan Jiří ze Švamberka a jeho syn Petr vesele hodovali se svatebčany, mezi nimiž nechyběl ani Jan Zrinský, a neohlíželi se příliš na to, že o několik komnat dále ležel v bolestech ten, komu by měli vděčit za rozšíření jmění.¹⁷⁷

Krátce poté, 6. listopadu 1611, se neodvratně přiblížila poslední hodina bezdětného Petra Voka, jehož obklopili jeho nejbližší.¹⁷⁸ Tomu, že Jan Jiří ze Švamberka se obezřetně zdržoval v blízkosti úmrtního lože, by nasvědčovala okolnost, že ještě před Rožmberkovou smrtí nechal zapečetit pokoje třeboňského zámku,¹⁷⁹ a jakmile Petr Vok zesnul, vyžádal si klíče od zámecké knihovny i archivu.¹⁸⁰ Jan Jiří si převzetí statků neprodleně pojistil zápisem do desek zemských. Není znám přesný datum, ale lze předpokládat, že se tak stalo nejpozději do tří měsíců, kdy uplynula lhůta.¹⁸¹ Na první pohled by se mohlo zdát, že nedůstojný spěch při zajišťování jmění příliš nesvědčí o úctě a pietě k mrtvému.

Na druhou stranu nelze upírat Janu Jiřimu zájem o důstojné rozloučení se zesnulým velmožem, jenž sehrál mimořádnou roli v raně novověké společnosti. Je nutné zdůraznit, že Jan Jiří se cíleně prezentoval jako důstojný pokračovatel duchovní tradice a slávy rožmberského rodu. Poprvé v této roli vystupoval při pečlivých přípravách pohřebních obřadů, které svojí okázalostí zastínily poslední rozloučení s Rudolfem II.¹⁸² Poněvadž bývalý císař skonal v tichém ústraní Pražského hradu 20. ledna 1612, museli se z účasti na zádušních obřadech omluvit nejvyšší vládní činitelé, které Jan Jiří pozval řadou osobních listů. Bez ohledu na jejich nepřítomnost se dostavily stovky smutečních hostů.

---

¹⁷⁷ V. BŮŽEK, *Rytíři*, s. 60-64.

¹⁷⁸ V. BŮŽEK, *Petr Vok z Rožmberka v Třeboni. Svět vzpomínek, touhy a paměti*, Dějiny a současnost 33, 2011, č. 4, s. 37-40; V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*, s. 191-194; P. KRÁL, *Místo posledního odpočinku*, in: V. BŮŽEK a kol., *Světy posledních Rožmberků*, s. 572-580; Anna KUBÍKOVÁ, *Testament posledního Rožmberka*, in: Martin GAŽI-Jaroslav PÁNEK (edd.), *Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*, České Budějovice 2011, s. 104-107; A. MÍKA, *Osud*, s. 194; J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 196-198.

¹⁷⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 141.

¹⁸⁰ P. KRÁL, *Ronšperské setkání*, s. 291-292.

¹⁸¹ IBIDEM; J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 201.

¹⁸² Václav BŮŽEK-Pavel MAREK, *Nemoci, smrt a pohřby Rudolfa II.*, Český časopis historický 111, 2013, s. 1-30; J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 493-506.

S vladařem se přišli rozloučit nejen truchlící poddaní, vzpomínající na štědrost svého pána, ale poslední službu prokázali též představitelé české šlechty, zejména nekatolicky smýšlející páni. Zraky přítomných zaujala nejen honosně zdobená rakev, ale jejich pozornost se upínala rovněž ke švamberským dědicům, kteří pohřeb připravovali a o nichž se předpokládalo, že budou pokračovat v rožmberských šlépějích. Jan Jiří dbal na reprezentaci, a proto mu záleželo na účasti celé rodiny. Jeho druhé choti Alžbětě, rozené Colonnové z Felsu, bylo vyhrazeno čestné místo v průvodu dam. Po jejím boku kráčela Anna Maxmiliána Švamberská z Oppersdorfu, která doprovázela svého manžela Petra, nejstaršího syna Jana Jiřího. Na pohřeb se podle kronikářských záznamů dostavili Adam i Benigna, jediní potomci Jana Jiřího zplození v loži Alžběty Colonnové, jejichž datum narození není znám. Při studiu, kdo ze Švamberkových příbuzných byl přítomen na pohřbu Petra Voka, nelze opomenout účast Linharta Colony z Felsu, švagra Jana Jiřího.¹⁸³

Ukládání Rožmberkovy tělesné schránky do rodinné hrobky ve Vyšším Brodě mlčky přihlížel i churavější Jan Zrinský ze Serynu. Nevlídné zimní počasí se však neblaze podepsalo na jeho podlomeném zdravotním stavu. Krátce poté ulehl s těžkým zápallem plic a dne 24. února skonal, aniž zanechal mužského potomka.¹⁸⁴ Dědictví tedy spadlo Švamberkům do klína dříve, než mohl kdokoli tušit. Vzhledem k tomu, že Švamberkové mohli své pozemkové državy opět rozšířit, není vyloučené, že Zrinského smrt přijali pouze s předstíranou lítostí. Autor práce se domnívá, že jejich vzájemné vztahy byly kvůli problémům s rožmberským dědictvím poznamenány napětím, možná dokonce nevraživostí. Nasvědčovala by tomu přinejmenším naprostá absence srdečných zdravic ve třeboňských sbírkách.¹⁸⁵ Bez ohledu na předešlé vazby k nebožtíkovi Jan Jiří zahájil přípravy dalšího pohřbu, tentokrát méně honosného, který proběhl 11. dubna 1612.¹⁸⁶

Jak již bylo zmíněno, Jan Jiří se stal dědicem hmotných statků, ale také třeboňského archivu, který dosud poskytuje nevyčerpatelnou studnici poznatků. V době, o níž pojednává kvalifikační práce, o něj dbal vzdělaný Václav Březan, precizní autor rozsáhlé rožmberské kroniky, v níž největší důraz položil na životní události posledních členů rodu. V souvislosti s líčením smrti svého mecenáše Petra Voka přidal dojemný příběh o oblíbeném psu, který prý

¹⁸³ V. BŘEZAN (ed. J. PÁNEK), *Životy II*, s. 637; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 404-406.

¹⁸⁴ V. BŮŽEK-O. JAKUBEC-P. KRÁL, *Jan Zrinský*, s. 159-186.

¹⁸⁵ Zde jsou zachovány převážně dopisy mezi Janem Zrinským a jeho strýcem Petrem Vokem. Výjimku tvoří např. dopis, v němž se Vilém Slavata omlouvá Janu Jiřímu z neúčasti na pohřbu Jana Zrinského. K tajemství, které obestírá vztah mezi Švamberky a Janem Zrinským, se autor vrací v závěru práce.

SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, Zrinský ze Serynu, nesign.

¹⁸⁶ V. BŮŽEK-O. JAKUBEC-P. KRÁL, *Jan Zrinský* s. 159-176.

vycítil v pánech ze Švamberka příchod nové vrchnosti.¹⁸⁷ Tuto glosu nelze opominout vzhledem k tomu, že dokládá Březanovu schopnost detailního postřehu. Na druhou stranu zde nezanedbal žádnou konkrétní zmínku o tom, co badatele zajímá v první řadě: o vztahu Václava Březana ke švamberským dědicům. Při hledání odpovědi na tuto otázku se nelze ubránit vtíravým pochybnostem o upřímnosti tohoto poměru, když o něm sdílí Březan raději pomlčet.

Teprve důkladnější studium odhaluje informace o Březanových velkorysých činech ve prospěch Švamberků. Nabízí se zejména poukaz na znamenité Březanovo studium archivních podkladů, díky čemuž prokázal platnost tzv. erbanuňků (z roku 1484), a tím zajistil Švamberkům cestu k převzetí rožmberského dědictví.¹⁸⁸ Druhý důkaz o příchylnosti Václava Březana ke Švamberkům lze shledat ve skutečnosti, že setrval ve třeboňských službách ještě za éry jejich správy, aby pro ně na sklonku svého života systematicky utřídil a podrobným inventářem opatřil důležité listiny, tehdy uložené v Hlízové věži na Zvíkově.¹⁸⁹ I tyto stručné informace hovoří o Březanovu kladně orientovanému vztahu k nové vrchnosti, která se usadila v Třeboni po roce 1611.

Březanův vstřícný postoj ke Švamberkům se odrazil i v tom, že urození chráněnci poskytovali svému sečtělému kronikáři štědrú finanční podporu stejně jako poslední Rožmberkové. S trochou nadsázky se proto lze domnívat, že výše zmíněná glosa o věrném psu je metaforickou narážkou na oddané Březanovy služby, jimiž si zajistil vděčnost a respekt pánů s erbem labutě.

Jako dědic Rožmberků mohl Jan Jiří načerpat poučení i ze zdrojů bohaté rožmberské knihovny, která čítala 11 000 svazků, nashromážděných generacemi Rožmberků.¹⁹⁰ Měla být přičtena soběslavské škole, ale Jan Jiří se rozhodl, že si ji ponechá. Proto lze usuzovat, že přinášela Janu Jiřímu potěšení a že patřil k náruživým čtenářům. Existují také doklady o tom, že tuto knihovnu rozhojnil novými přírůstky. Na sklonku třicetileté války se stala obětí švédského kořistnictví, ale o rozsáhlé šíři literárních zájmů rožmberských a švamberských čtenářů podává svědectví katalog pořízený Březanem.¹⁹¹

Z uvedeného výkladu vyplývá, že Jan Jiří podporoval vzdělání, a proto stranou jeho zájmu nezůstala ani soběslavská škola. Podnět ke zřízení školy, která měla zajistit odborné vzdělání a konkurovat tak jezuitským gymnáziím, dal Petr Vok ve svém testamentu. V závěti

¹⁸⁷ V. BŘEZAN (ed. J. PÁNEK), *Životy II*, s. 631.

¹⁸⁸ IBIDEM, s. 665-666.

¹⁸⁹ Klíče od archivu schraňoval až do r. 1617 Jan Jiří jako nejstarší reprezentant rodu Švamberků. F. TYL, *Paměti*, s. 128-129.

¹⁹⁰ V. BŘEZAN (ed. J. PÁNEK), *Životy II*, s. 664-665; Lenka VESELÁ, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005.

¹⁹¹ V. BŘEZAN (ed. J. PÁNEK), *Životy II*, s. 631; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 409.

se sice praví, že škola bude určená pro „*mládež českou vyznání pod obojí*“¹⁹², podle vůle donátora však měla přilákat nejen české zájemce z řad evangelíků, ale také zahraniční elitu.¹⁹³

O Rožmberkově náboženské smířlivosti svědčí, že brány školy měly zůstat otevřené i synům z katolických rodin. Hlavní důraz byl kladen na výuku klasických jazyků, tj. latiny, řečtiny a hebrejštiny.¹⁹⁴ Jan Jiří ze Švamberka, jenž zahájil stavbu roku 1613 v jižním křídle bývalého hradu, odmítl sice škole darovat úctyhodnou rožmberskou bibliotéku, ale dbal dodržování Rožmberkova přání, aby nadaní studenti, kteří školu budou navštěvovat, byli zaopatřeni ubytováním i stravou a aby nemocným stipendistům byla poskytnuta náležitá péče. Přestože škole, jejíž výstavba rychle pokračovala, věnoval nemálo pozornosti, jeho nepředstíraná touha, aby vzkvétala, nebyla vyslyšena. Školu v Soběslavi navštěvovalo malé množství studentů, ačkoli se nacházela ve městě ležícím na významných obchodních křižovatkách.¹⁹⁵ Uvažovalo se o jejím přenesení do Prahy, ale proti tomuto řešení vznášel Jan Jiří četné protesty. Záhy po Švamberkově smrti zanikla v důsledku válečných událostí a své prostory propůjčila městskému pivovaru.¹⁹⁶

Na rožmberský odkaz Švamberkové navázali také důležitým privilegiem, které obdrželi od císaře Matyáše roku 1614. Bylo jim dovoleno obohatit svůj erb se stříbrnou labutí o červenou růži. Symbolicky tím bylo připomenuto švamberské spojení s Rožmberky. Je zajímavé, že roku 1612 byl krátce po pohřebním kázání Matěje Cyra, tedy duchovního pastýře jednoty bratrské, nad rakví Petra Voka přelomen erb s rožmberskou růží a shozen z kazatelny. Tím bylo vyjádřeno vyhasnutí mocného rodu. Autor práce soudí, že pokud si Švamberkové o dva roky později vyžádali právo používat spolu se stříbrnou labutí rožmberskou růží, učinili tak ve snaze prezentovat nepřetržitou kontinuitu rodu.¹⁹⁷

Švamberkové uvedené výsady samozřejmě využívali. Lze se o tom přesvědčit například ve výzdobě dvořanské světnice třeboňského zámku, kterou provedl Tomáš Třebechovský. Jeho umělecká tvorba je spjata převážně s rožmberskými objednávkami, ale neodmítal ani švamberské zakázky. Tuto informaci lze brát jako důkaz, že po příchodu nové vrchnosti vstoupili někteří rožmberští umělci a služebnictvo pod švamberskou ochranu.

---

¹⁹² A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 165.

¹⁹³ Upřednostnění se dostalo svědomitým studentům z rožmberského dominia, kteří měli být po dosažení dvaceti pěti let věku osvobozeni od poddanství.

¹⁹⁴ J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 197-198.

¹⁹⁵ A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 165.

¹⁹⁶ IBIDEM.

¹⁹⁷ F. TYL, *Paměti*, s. 134; SOA Třeboň, Cizí rody-listiny, ze Švamberka, inv. č. 576, sign. 24/1; V. BŮŽEK -P. KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, s. 37-60; P. KRÁL, *Ronšperské setkání*, s. 291-292.

K naplnění rožmberského odkazu patřila také dobročinnost, péče o špitály a nemocné. Každoročně Švamberkové rozdávali v den smrti Petra Voka chudým třeboňským obyvatelům almužnu jako památku na svého předchůdce.¹⁹⁸

Jan Jiří ze Švamberka si při pohledu na rychle nabyté rožmberské dědictví jistě mohl zamnout spokojeně rukama. Chmury na jeho tváři vyvstaly pouze, když pomyslel na astronomickou částku dluhů, které byl nucen převzít po Petru Vokovi. Návštěvníci okázalé a velkorysé pohřební tryzny, kterou Jan Jiří svému předchůdci přichystal, nepostřehli nebezpečně vyhlížející zadlužení švamberských dědiců. Ti si byli vědomi přežívající rožmberské tradice, ale také své klíčové role ve stavovské obci, a proto nechtěli otevřeně přiznat své finanční svízele.¹⁹⁹ Ačkoli Petr Vok v závěti slíbil, že rožmberské zadlužení nepřekročí výše 400 000 kop českých grošů, soupis dluhů po okázalém pohřbu dosahoval 431 906 kop.²⁰⁰

Protože si spořivý Jan Jiří uvědomoval, že nedokáže unést takové břímě, přikročil k pozvolnému snižování počtu služebnictva. Bylo by však přehnané tvrdit, že počet osob působících ve švamberských službách rapidně poklesl. Švamberkové v zájmu zachování dobré pověsti svého jména našli střední cestu a v některých případech svěřili dvě funkce do rukou jedné osoby.²⁰¹

Je také nutné vzít v potaz, že Švamberkové zaměstnávali osoby, které se na dvoře posledních Rožmberků nevyskytovaly, neboť se staraly o dámskou část dvora (fracimor) a o dorost (kojné, chůvy, preceptoři).²⁰² Z uvedeného výkladu tedy vyplývá, že na švamberském dvoře počet zaměstnanců v rodinné sféře převyšoval množství služebnictva, které obklopovalo posledního Rožmberka, trávícího poslední léta v Třeboni v odloučení od rodinných příslušníků.²⁰³

---

¹⁹⁸ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 404-406.

¹⁹⁹ J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 197-198.

²⁰⁰ IBIDEM; L. KULÍKOVÁ, *Finanční situace Petra Voka*, s. 179.

²⁰¹ Slučování se týkalo např. funkcí hofmistra a štolmistra, regenta a buchaltera, komorníka a německého sekretáře. Srov. J. KUBEŠ, *Švamberský dvůr*, 460-462.

²⁰² IBIDEM, s. 462, zejména tabulka na s. 465.

²⁰³ Stejně jako za Rožmberků, hospodářský provoz švamberského dvora se nejvíce opíral o panství třeboňské, jelikož bylo nejvýnosnější (vynášelo přibližně 18 000 kop míšeňských grošů za rok). Zahrnovalo čtyři městečka (Lomnice, Ledenice, Mezimostí, Bukovsko), 69 vesnic, sedm poplužních dvorů, tři pivovary, tři ovčiny, deset mlýnů. Výnosnost třeboňského panství však byla zaručena chovem kaprů ve 190 rybnících (o celkové ploše 4 500 ha). Největší ze švamberských panství (novohradské) bylo proslulé díky lázním v Dobré Vodě a skládalo se z města v Nových Hradech, šesti městeček (Trhové Sviny, Kaplice, Velešín, Stropnice, Benešov a Vilémova Hora), 92 vesnic, 23 poplužních dvorů, čtyř pivovarů, jednoho ovčína, třinácti mlýnů, šesti pil a 45 rybníků. Zděděné panství v Rožmberku sestávalo se stejnojmenného města s hradem, pěti městeček (Dolní Dvořiště, Frymburk, Rožmitál, Cetviny, Myšlany), 52 vesnic, šesti poplužních dvorů, dvou pivovarů, čtyř mlýnů, dvou pil a tří rybníků. Hlavní zdroj obilí švamberští dědicové získávali z libějovického panství, jež bylo tvořeno městečkem

VI. NA SKLONKU ŽIVOTA JANA JIŘÍHO ZE ŠVAMBERKA

Bylo by lákavé vědět, jaké myšlenky probíhaly hlavou Jana Jiřího, když na přelomu let 1611/1612 přebíral rožmberské dědictví a když si v souladu s přáními, obsaženými v závěti Petra Voka, zvolil za rezidenci čerstvě nabytou Třeboň.²⁰⁴ V důsledku neuspokojivého zachování pramenů lze pouze tušit, že ve švamberské rodině zavládla nepředstíraná radostná atmosféra, která nebyla příliš ztrpčována dvěma neblahými hledisky, spojenými se ziskem rožmberského dědictví. První stinnou stránku, týkající se dluhů, mohli postřehnout pouze zasvěcení pozorovatelé.²⁰⁵ Málokdo však mohl přehlédnout neutěšený stav třeboňského panství v průběhu roku 1611, kdy se prosperující jihočeské dominium povážlivě zachvělo po přehnaní pasovských vojsk.²⁰⁶ Cílem bleskového útoku žoldnéřů byla kvetoucí Praha, v níž tehdy Jan Jiří prodléval. Smysl jeho pražského pobytu zřejmý není, ale díky upřímné starostlivosti přátel, kteří Švamberka nabádali k ostražitosti, lze říci, že se pro svoji nekatolickou orientaci ocitl v ohrožení života.²⁰⁷

Přestože Jan Jiří se znepokojením přijímal zprávy, že plundrující tlupy hrozí zaplavením jeho budoucího dědictví (třeboňského dominia), rozmařilost vojáků se nevyhnula ani poddaným na orlickém a zvíkovském panství Švamberků. Jan Jiří navzdory nejlepší vůli nemohl přispět k vyplacení útočníků, jelikož jeho finanční situace bránila uchýlit se ke stejně šlechetnému kroku, jaký zvolil Petr Vok.²⁰⁸ Velkorysý Rožmberk, jehož dny se chýlily ke konci, nechal rodový poklad proměnit v berné mince, které byly darovány pasovským velitelům výměnou za brzký odchod, popř. za přechod do služeb Matyáše Habsburského.²⁰⁹ Když se v květnu 1611 Petr Vok obrátil na Jana Jiřího o drobný příspěvek, musel se švamberský pán omluvit, že by rád podpořil ušlechtilé pohnutky svého rožmberského přítele, ale splnění tohoto požadavku zabraňují nedostačující možnosti švamberské pokladny.²¹⁰

Jak již bylo řečeno, Jan Jiří patřil k příčinlivým hospodářům, proto se mu podařilo ozdravit ochromenou správu orlického panství i třeboňského dědictví. Jeho úspěšnou ruku postřehl i zvíkovský příbuzný Jiří Ernenreich, který si nedokázal poradit se stejným problé-

---

s tvrzí, 29 vesnicemi, třemi poplužními dvory, pěti mlýny a dvaceti rybníky. Nejmenší zisk přinášelo Švamberkům panství v Borovanech, neboť k němu náleželo pouze stejnojmenné městečko, osm vesnic a tři poplužní dvory. Podrobně J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 406-407; J. KUBEŠ, *Švamberský dvůr*, s. 160 (pozn. 106).

²⁰⁴ J. KUBEŠ, *Švamberský dvůr*, s. 445-447.

²⁰⁵ J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 197-198; L. KULÍKOVÁ, *Finanční situace Petra Voka*, s. 179.

²⁰⁶ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 473-492.

²⁰⁷ J. B. NOVÁK, *Rudolf II.*, s. 114-139, zvláště s. 131-132; F. DVORSKÝ-A. GINDELY (edd.), *Sněmy české XV*, s. 106.

²⁰⁸ J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 193-196.

²⁰⁹ IBIDEM.

²¹⁰ IBIDEM.

mem, a proto zpustošené zvíkovské statky prodal Janu Jiřímu. O transakci zvíkovského panství (1612), které se zásluhou staronové vrchnosti vzpamatovalo, bylo pojednáno dříve.²¹¹

Ve stejné době, kdy Jan Jiří urovnával dědické a majetkové záležitosti, zvykal si také na změnu na císařském i královském trůnu. Sluší se připomenout, že Rudolf II. rezignoval na náročnou, ale reprezentativní roli, když seznal, že selhaly vyhlídky na rehabilitaci moci a že u českých stavů ztratil všechn kredit.²¹² Záhy došlo ke spojení vlády v zemích Koruny české v rukou horkokrevného Matyáše Habsburského. Řada badatelů již objasnila, jak čeští stavové včetně Jana Jiřího ze Švamberka roku 1608 Matyášovi znemožnili uzurpovat moc na úkor legitimního Rudolfa II., neboť si od své věrnosti slibovali dosažení privilegií.²¹³ Bakalářská práce o Janu Jiřím se pokusí nastínit otázku, jaký vztah zaujal pán ze Švamberka k novému vládcovi, s nímž se znal přinejmenším od dusného léta 1608, kdy se podílel na formulaci kompromisních podmínek libeňského míru.

Není vyloučené, že vztahy mezi Matyášem a Janem Jiřím skřípaly i po Matyášově nástupu. Dokladem výše zmíněné úvahy může být příhoda, k níž došlo roku 1611. Jan Jiří zastával funkci nejvyššího komorníka i po Rudolfově abdikaci, což nelibě neslo katolické křídlo. Proto se kancléř Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic vypravil na Orlík a zde povolného Jana Jiřího přemlouval, aby na komornický úřad rezignoval.²¹⁴ Jan Jiří se podřídil. Jeho pohnutky nemusejí být vysvětlovány pouze jako důsledek zjitřených vztahů s novým králem či kancléřem, ale též s přihlédnutím ke skutečnosti, že Lobkovice doprovázel nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, který jistě dokázal zvolit správná slova, aby svého švamburského přítele obměkčil.²¹⁵ Dalším důvodem pro Švamberkův ústupek mohl být uvážlivý ohled na pokročilý věk, který s sebou přinášel nemoci.²¹⁶ Jan Jiří si pravděpodobně uvědomil, že by měl uvolnit místo ve prospěch někoho mladšího, kdo bude energicky vzdorovat všem svízelným i intrikám, které obnáší politické vystupování. Švamberkovo rozhodnutí podmínila upřímná víra, že ve svém úřadě bude nahrazen švagrem Linhartem Colonnou z Felsu. Pokud Jan Jiří skutečně očekával, že bude vystřídán svým příbuzným, musel být překvapen, jelikož se komorníkem stal Jan Sezima z Ústí.²¹⁷

---

²¹¹ Např. J. KUBEŠ, *Švamburský dvůr*, s. 445-446; F. TYL, *Paměti*, s. 131; A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 63-64; SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, sign. I A alfa 27.

²¹² J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 485-492.

²¹³ IBIDEM; J. B. NOVÁK, *Rudolf II.*, s. 55.

²¹⁴ F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 374; P. KRÁL, *Ronšperské setkání*, s. 293-295.

²¹⁵ IBIDEM.

²¹⁶ Zdá se, že nejvíce Jana Jiřího trápily zažívací potíže. Srov. P. KRÁL, *Ronšperské setkání*, s. 292.

²¹⁷ F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 372.

Je nutné zdůraznit, že Jan Jiří nebyl zcela odstaven z politického dění, jelikož v letech 1612-1613 zastával úlohu krajského hejtmána na Bechyňsku.²¹⁸ To však neznamená, že by právě tato nepatrná náhražka přispěla k otupení někdejšího ostří ve vztahu mezi Švamberkem a králem Matyášem.

Pokud byla počáteční rozpačitost ze strany Jana Jiřího ze Švamberka brzy nahrazena veřejně deklarovanou podporou nového krále, napomohla tomu v neposlední řadě iniciativa samotného Matyáše Habsburského. Jak bude ještě podrobněji pojednáno v následující kapitole, čerstvě zvolený Matyáš na svoji císařskou korunovaci pozval výkvět české šlechty, mezi níž nesměl chybět ani Petr ze Švamberka, syn Jana Jiřího. Petrova přítomnost ve Frankfurtu, jež skvěle reprezentovala kulturní vyspělost Království českého, byla odměněna přizváním Petra mezi členy rady komorního soudu. Janu Jiřímu jistě učarovala Matyášova velkorysost.²¹⁹ Tuto domněnku potvrzuje skutečnost, že ještě téhož roku, krátce po frankfurtské korunovaci, souhlasil s výzvou, aby poskytl svůj palác na Hradčanech, který získal od Rožmberků, pro ubytování španělského poselstva.²²⁰ Tato informace opět na Jana Jiřího vrhá příznivé světlo. Projevuje se jako smířlivý protestant, jenž nemá vážné námitky proti tomu, že musí půjčit pohodlnou rezidenci katolickým vyslancům. Zároveň vystupuje v roli prozíravého, věrného šlechtice, který se chce novému vládci zalíbit, ale hlavně odvděčit za kariéerní vzestup svého syna. Je tedy patrné, že Švamberkova autorita sice trochu utrpěla ztrátou komornického úřadu, ale byla bohatě vyvážena pozoruhodným rozšířením švamberského dominia a povýšením Petra do hodnosti rady komorního soudu.

Jan Jiří si stejně jako většina zástupců české stavovské obce od své poslušnosti císařským rozkazům sliboval respekt nového vladaře i hmotné výsady, spočívající v potvrzení rožmberského odkazu, v legalizaci náboženské svobody, ale také v zisku úřadů.²²¹ V tomto poměru se projevil Švamberkův střízlivý úsudek a pragmatický duch, ale na druhou stranu by bylo nedostačující domnívat se, že se zachoval jako loajální poddaný pouze proto, že si chtěl vladaře naklonit, a tím získat hmotné výhody pro své přátele. Je nezbytné hlouběji přemýšlet o podstatě oddanosti Jana Jiřího ze Švamberka k habsburským vladařům. Tím, že Jan Jiří zachovával věrnost Rudolfovi II. a poté přenesl svůj obdiv na jeho bratra Matyáše, deklaroval svoji víru v božské předurčení korunovaných hlav. Jan Jiří na sklonku života jistě zohlednil,

²¹⁸ Švamberkovým spolupracovníkem z příslušníků rytířského stavu byl Jiří Homut z Harasova na Choustníku. Srov. P. MAREŠ, *Obsazování úřadu*, s. 119.

²¹⁹ Petr VOREL, *Císařská volba a korunovace ve Frankfurtu nad Mohanem roku 1612 a česká účast na těchto událostech*, *Theatrum Historiae* 10, 2012, s. 60-150.

²²⁰ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 415.

²²¹ V. BŮŽEK-P. KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*.

že Rudolfova vláda je nesprávná, neboť Rudolfova snaha o posílení moci představovala nebezpečí na úkor stavovských svobod. Proto od roku 1611 až do konce svých dnů podporoval Matyáše. Skutečnost, že ještě roku 1608 se mu přihlášení k cílevědomému Habsburkovi jevílo jako nerozumná pošetilost, již nebylo bráno na zřetel.

Jan Jiří sice v roce 1611 odešel ze sboru nejvyšších zemských úředníků a po vypršení tradičního období v dubnu 1613 složil úřad krajského hejtmana, přesto není správný předpoklad, že by se poté stáhl do naprosté izolace. Informace o ochlazujícím se veřejném dění dostával i nadále prostřednictvím korespondence s přáteli nebo díky návštěvám. Je doloženo, že byl přítomen dvěma zemským sněmům.²²² Stálo před ním ještě soudní líčení, které zosnovala Johanka Švihovská z Rýzmburka se svým manželem. Ti se na švamberských dědicích dožadovali splacení dlužné částky, kterou půjčili Petru Vokovi. Soudobý výzkum prokázal, že proces byl vykonstruován žalující stranou a že z něho Švamberkové vyšli vítězně.²²³

Z předešlého výkladu vyplynulo, že s přibývajícím věkem Jan Jiří začal pocíťovat nechuť k pravidelnému veřejnému vystupování. V pokročilém věku jej vyčerpávala také správa rozlehlého panství, které náleželo k největším šlechtickým velkostatkům v Čechách. Po zralé úvaze se tedy rozhodl, že se o správu sceleného rožmbersko-švamberského panství, zatíženého neúnosnými dluhy, rozdělí s nejstarším ze svých synů Petrem. Zároveň mu tím chtěl poskytnout příležitost připravit se na budoucí řízení dominia. A tak 16. října 1615 uzavřel s Petrem smlouvu, v níž mu postoupil všechny rožmberské statky, a své sídlo přenesl z Třeboně na starobylou rezidenci pánů s erbem labutě, tedy na Zvíkov.²²⁴

Zdá se, že k předání odkazu za života otceva nedošlo bez skličujících úvah, zda svěřený úkol nepřesahuje zkušenosti Petrovy, který po otci nezdědil nadšený zájem o svědomité hospodaření. Jan Jiří byl sice hrdý otec, přesto díky svému střízlivému úsudku jistě postřehl, že jeho nejstarší syn více než v řešení ekonomických otázek vyniká v bujarých, nevázaných zábavách a v opulentním hodování, pro něž roku 1616 vytvořil tzv. švamberský stolovací řád, sestávající z několika chodů.²²⁵ Autoru práce se nepodařilo nalézt patřičný archivní doklad potvrzující domněnku o tom, co si otec myslel o Petrově vrchnostenské nezpůsobilosti, která stála stranou v době, kdy vrcholilo jednání o budoucnosti osiřelého rožmberského dědictví. Snad nebude znít přehnaně autorova domněnka, že si Jan Jiří tehdy říkal, že Petr doroste ot-

---

²²² P. KRÁL, *Ronšperské setkání*, s. 293-294.

²²³ IBIDEM.

²²⁴ F. TYL, *Paměti*, s. 134; SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 592, sign. 6/3.

²²⁵ J. HRDLIČKA, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)*, České Budějovice 2000; A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 149-154.

covské velikosti dříve, než se bude muset ujmout vladařských povinností. Přesto následující informace dokládá, že Petr nedosahoval hospodářských kvalit svého otce ani v době, kdy s jistotou překročil věk třiceti let. Roku 1615 Petr slíbil svému otci vyplácet předepsanou rentu, ale závazku nebyl schopen dostát.²²⁶ Nasvědčují tomu stížnosti mladšího bratra Adama, které vznášel o řadu let později; v době, kdy Jan Jiří i Petr byli dávno po smrti a spolu s nimi zanikla švaberská sláva.²²⁷

Po uzavření smlouvy s Petrem o rozdělení držav pobýval Jan Jiří nejčastěji v orlických komnatách, které byly nejen vzdálené vyčerpávajícím politickým sporům, ale poskytovaly rovněž požadované pohodlí.²²⁸ Rád také vyhledával samotu svého dvorce Švamberk (na místě vsi Ševětína), který nechal upravit ve venkovské sídlo, určené pro odpočinek. Nerušené ústraní také nacházel v tichu zvíkovské hradní kaple. Zde rozjímal o životě obzvlášť poté, kdy odešla na věčnost druhá manželka Alžběta. Není vyloučené, že právě v hradní kapli, na jejíž zkrášlení dbaly generace Švamberků, nechal uspořádat za milovanou Alžbětu zádušní mše, přestože zesnula na Orlíku, jak prozrazuje sdělení osobního listu Adama Čejky z Chlistova. Orlický hejtman dal Petru ze Švamberka tímto dopisem, datovaným 16. ledna 1616, na vědomí, že „*Pán Bůh ráčil vzíti Vaší Milosti paní macechu z tohoto plačtivého údolí do své neskonale radosti a slávy.*“²²⁹ S přihlédnutím ke skutečnosti, že Alžběta strávila ve švaberské rodině takřka čtvrtstoletí, se zdá nepravděpodobné, že se Petra tato ztráta vůbec nedotkla. O to hlouběji museli odchod drahé bytosti prožívat Adam a nejmladší sestra Benigna, kteří přišli o vlastní matku.²³⁰

Trochou dočasné radosti ožila teskná nálada v březnu 1616, kdy Anna Maxmiliána, oblíbená snacha Jana Jiřího, přivedla na svět chlapečka, jehož pokřtili Jan Erazim. Potěšení však bylo vzápětí vystřídáno obavami. Chlapcovo křehké zdraví do budoucna neslibovalo nic dobrého.²³¹

---

²²⁶ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 134-139.

²²⁷ Petr Vok ve svém testamentu určil, že Švamberkové mohou až do svého vymření držet rožmberské jmění, které pak přejde na české stavy podobojí. Osud rožmberských statků se po smrti Jana Jiřího však ubíral jinými cestami, jak bude pojednáno v příslušných kapitolách.

²²⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*, s. 63-64.

²²⁹ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 692, sign. 23/41.

²³⁰ Literatura uvádí, že ani po manželčině smrti Jan Jiří nerozpustil švaberský fraucimor. Nadále jej řídila Johana Krajířová z Krajku. Protože zde kromě její hofmistryně Emerencie Pochnarové jiná šlechtična nepůsobila, tvořilo dámskou společnost pouze deset služebných a děveček.

J. KUBEŠ, *Švaberský dvůr*, s. 457; SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, sign. 8/12, kart. 2.

²³¹ P. KRÁL, *Ronšperské setkání*, s. 295.

Navzdory návštěvám příbuzných, pozvaných např. na zmíněné křtiny, se Jan Jiří začal připravovat na odchod z pozemského světa. Je k dispozici několik dokladů o tom, že počínání každého raně novověkého velmože denně provázely neodbytné myšlenky na smrt, která se nikomu nevyhne.²³² Také Jan Jiří se často zaobíral těmito úvahami, o čemž svědčí, že pověřil evangelického teologa Jana Robýnka Pražského sepsáním díla s názvem *Knížka o tom posledním dni soudném*.²³³ Protože se zatím badatelům dílo nepodařilo přesně datovat, není jisté, zda tak učinil na samém sklonku života. S jistotou však lze říci, kdy Jan Jiří pořídil své závěti.

První testament Jan Jiří sepsal již jako zralý muž roku 1582.²³⁴ Iniciativu mu zavdala nepředvídatelná událost, k níž došlo téhož roku, kdy vyhasnula zvíkovská větev, která patřila k nejnadějnějším výhonkům švaberského rodu. Uvedený testament je pro historika cenný zejména proto, že prozrazuje, že Jan Jiří roku 1582 stále nezplodil mužského potomka, neboť případnými dědici se měli stát synové Jana Viléma ze Švamberka.²³⁵

Ač dosud bez legitimního syna, Janu Jiřímu přinášela příznivou vyhlídku na zákonného dědice přinejmenším předtucha, že příští pokračovatel rodu jednoho dne vzejde z výhodného sňatku jeho jediné, zatím neplnoleté dcery Evy, jejíž věno zde stanovuje. V závěti se dále pravilo, že pokud by Jan Jiří zesnul dříve, než Eva dosáhne plnoletosti, bude její výchovou pověřena ovdovělá manželka Eliška z Donína, jež se měla ujmout nejen poručnictví nad sirotky, ale také správy švaberského majetku.²³⁶ Štědrý Švamberk své manželce přiznal také vdovský důchod, k němuž přidal cenné klenoty. Zajímavá je klauzule, že pokud by se ovdovělá Eliška již neprovдалa, získá k doživotnímu užívání dům ve městě Boru a čtvrtinu města s pivovarem. Jan Jiří si uvědomil, že hospodaření na švaberských panstvích by mohlo být pro osamocenou ženu namáhavé, a proto jí k radě poskytl několik poručníků z rodu Švamberků či Lobkoviců.²³⁷ V době, kdy Jan Jiří sepisoval svoji vůli, nemohl tušit, že přežije nejen obě své družky, ale též zmíněnou dceru Evu. Neměl samozřejmě ani ponětí o tom, že držba borských Švamberků se do konce jeho života významně rozroste a že jeho dědic, dosud nenarozený, bude mít krátkou příležitost spravovat rozsáhlou doménu v jižních Čechách.

---

²³² Pavel KRÁL, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004.

²³³ IDEM, *Ronšperské setkání*, s. 295.

Autor zmíněné studie zastává názor, že spis Jana Robýnka vznikl ze Švamberkova popudu mezi léty 1592-1617.

²³⁴ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 391.

²³⁵ IBIDEM.

²³⁶ SOA Třeboň, Cizí rody-listiny, ze Švamberka, inv. č. 517, sign. 23/16a.

²³⁷ IBIDEM.

Druhý testament Jana Jiřího nese dataci rokem 1606.²³⁸ Zdá se, že Jan Jiří učinil své pořízení z důvodu nemoci. Je pozoruhodné, že k tomu došlo krátce po sňatku nejstaršího syna Petra, jemuž Jan Jiří již za svého života odkázal darem panství Ronšperk. Díky závěti lze říci, že již byl na světě i Adam, druhý ze Švamberských synů, kteří si měli rozdělit správu otcovského dědictví. Manželka Alžběta, rozená Colonnová z Felsu, byla pověřena poručnictvím nad dcerou Benignou, která tehdy představovala nejmladší z výhonků borské větve švamberského rodu. Alžbětě byli k radě poskytnuti Jiří Petr ze Švamberka, Linhart Colonna z Felsu, Vilém Popel z Lobkovic na Horšovském Týně, Adam ze Šternberka.²³⁹

Složení sboru poručníků zasluhuje pozornost. Vedle příslušníka třebelské větve Švamberských (Jiří Petr) zde figuruje Linhart Colonna z Felsu, Alžbětín bratr, tedy osoba spřízněná s pány s erbem labutě. Výběr Viléma z Lobkovic také není náhodný, jelikož jeho první manželkou byla dcera Jana Jiřího (Eva), která již zesnula, ale ani její smrt nepřerвала přátelské svazky Jana Jiřího k horšovskotýnské linii lobkovického rodu. Nepodařilo se prokázat, že by Adam ze Šternberka, poslední ze členů poručnického kolegia, měl také pokrevní vazby k švamberskému pánu, ale lze konstatovat, že k Janu Jiřímu jej pojilo silné přátelské pouto.

Když se Jan Jiří roku 1616 rozloučil se svojí druhou manželkou, musel opět zasáhnout do znění odkazu. Ronšperk, na němž pobýval syn Petr s manželkou, měl podle Švamberských původních předpokladů sloužit Alžbětě jako vdovské sídlo, na němž by žila spolu s dcerou Benignou až do jejího sňatku. Vzhledem k tomu, že se Benigna již provdala, a také kvůli Alžbětíně předčasné smrti, byl roku 1617 Ronšperk poskytnut k doživotnímu užívání snaše Anně Maxmiliáně. Jak bude ještě zmíněno, Anna Maxmiliána se Ronšperku, z něhož Jan Jiří chtěl učinit pohřebiště rodu, skutečně ujala, ale pouze do roku 1620.²⁴⁰

Uplynulo sotva patnáct měsíců od Alžbětiny smrti, když se Jan Jiří 15. dubna 1617 odebral na věčnou pout'.²⁴¹ O podrobnostech jeho smrti se lze pouze domýšlet, pravděpodobně jej obklopili členové rodiny a také přijal církevní svátosti, jak se slušelo na křesťana. Zevrubnější informace je možné vysledovat o průběhu pohřebních slavností. Pozůstalí si nechali na okázalé tryzně záležet, a proto jim přípravy zabraly několik měsíců. Prodlení bylo také zapříčiněno úmrtím malého Jana Erazima, vnuka Jana Jiřího, který zesnul nedlouho po svém dědovi 4. června 1617.²⁴²

---

²³⁸ IBIDEM, inv. č. 561, sign. 23/26.

²³⁹ IBIDEM.

²⁴⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 90.

²⁴¹ F. TYL, *Paměti*, s. 134.

²⁴² P. KRÁL, *Ronšperské setkání*, s. 294-296.

Teprve na sklonku září se v západočeském Ronšperku setkala řada smutečních hostů, kteří byli přizváni osobními listy. Přestože se mnozí z nich museli omluvit z nepřítomnosti, badatelé soudí, že se dostavilo 148 osob, z nichž svůj urozený původ mohlo prokázat 77 osob.²⁴³ Literatura uvádí, že největší nároky na ubytování a stravu vyžadovala přítomnost Šliků. Jana Albína a Jáchyma Ondřeje Šlika doprovázelo asi třicet osob.²⁴⁴ Početná návštěva z jáchymovského panství může být nezvratným důkazem o příchylnosti Šliků ke Švamberskům, konfesijně podobně zaměřeným.

Právě nábožensko-politický aspekt rozhodl o tom, kdo se pohřební slavnosti zúčastní. Kromě opata kláštera v Teplé a kromě katolických příbuzných nebožtíka z přimdecké odnože Švamberskům (Jan Bedřich, Jan Sebastián a jejich sestra Anna Marie)²⁴⁵ se všichni ostatní účastníci pohřbu hlásili k některé z reformovaných konfesí. V Ronšperku se neobjevil žádný z nejvyšších zemských úředníků, přestože i jim byla zaslána zpráva o úmrtí ve švamberské rodině. S mrtvým švamberským pánem, jenž se zasloužil o zformování některých článků Rudolfova Majestátu, se však přišli rozloučit ti, kteří již zanedlouho svou podporou Fridricha Falckého budou rozhodovat o osudu Království českého. V Ronšperku se setkali členové příští stavovské vlády. Kromě pozůstalého Petra ze Švamberska (příští dvorský sudí)²⁴⁶ se dostavil zmíněný Jáchym Ondřej Šlik (nejvyšší sudí zemský). Z nedalekého Horšovského Týna dorazil Vilém Popel z Lobkovic (jenž se v opoziční vládě stane nejvyšším hofmistrem). Nechyběli ani Václav Vilém z Roupova (nejvyšší kancléř) a Václav Budovec (rada nad apelacemi).²⁴⁷

Přítomnost smutečních hostů nebyla podmíněna pouze konfesijní orientací a příbuzenskými svazky, ale v případě rytířů také klientelskými pouty. Mnozí z přítomných nižších šlechticů, jako např. Diviš Černín z Chudenic, náleželi mezi věřitele zesnulého švamberského pána. Literatura jmenuje, že dostavivší se přítomní rytíři pocházeli převážně z Plzeňského kraje anebo z Prácheňského kraje.²⁴⁸

Ti všichni se přišli rozloučit se zesulým Janem Jiřím, klíčovou osobností předbělohorské éry, jež spojila závěr svého života nejen s rozšířením svého jmění, ale i s rozhojněním stavovských práv. Právě tímto přínosem si Švambersk zajistil nesmírný vděk stavovské opozice, která si v Ronšperku připomenula jeho nedocenitelné zásluhy. Někteří badatelé soudí, že výše dotčení páni a rytíři využili ronšperské schůzky také k prozaičtějším účelům a že setkání

²⁴³ Kromě 30 rytířů, 24 pánů a 7 hrabat se dostavilo šestnáct urozených dam. IBIDEM, s. 297.

²⁴⁴ IBIDEM.

²⁴⁵ IBIDEM, s. 298.

²⁴⁶ F. TYL, *Paměti*, s. 142.

²⁴⁷ J. PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*, Praha 1996, s. 192-225,311; F. PALACKÝ, *Přehled*, s. 376.

²⁴⁸ Srov. P. KRÁL, *Ronšperské setkání*, s. 298-299.

jim přišlo vhod, aby se poradili o neblaze se vyvíjející politické situaci, která dávala tušit, že konflikt mezi stavovskou a královskou mocí již brzy dospěje do závěrečné fáze. Jeví se pravděpodobně, že na podzim 1617 se v Ronšperku debatovalo o přijetí Ferdinanda Štýrského, příslušníka vedlejší linie habsburského rodu, nástupcem bezdětného Matyáše.²⁴⁹

K Ferdinandově přijetí došlo v červnu 1617, tedy v době pohřebních příprav. Ač se čeští stavové ohrazovali, že bylo umlčeno jejich právo svobodně volit příštího vladaře, příhodné podmínky pro Ferdinandův nástup vytvořili svojí nerozhodností a nejednotností postupu.²⁵⁰ Bez ohledu na to, zda se v Ronšperku diskutovalo o choulostivých místech stavovské politiky, návštěvníky pohřbu zaujala nádhera, již byla prezentována prestiž a sláva švamburského rodu.²⁵¹ Pro zvýšení lesku byl dvorní malíř Tomáš Třebechovský, o jehož službách již byla řeč, pověřen, aby zhotovil zlatem a stříbrem zdobené erby, znázorňující spojení rožmberské růže a švamburské labutě. O bohatství hovořil drahý šat z černého aksamitu, jímž byl zesnulý oděn, ale také zlatý řetěz, který byl zavěšen na jeho hrud', a v neposlední řadě těžká cínová rakev, okrášlená zlatem a německými nápisy.²⁵² Dnešního čtenáře možná překvapí, proč byl na víku zachycen reliéf zemřelého ve chvíli, kdy klečí před křížem pohřížen v rozjímání. Nad ním se vznáší anděl, který drží palmovou ratolest (tedy symbol naděje ve vzkříšení) a pokládá na skráně Jana Jiřího zlatou korunku. Tento zvyk patřil v raném novověku k normám, jimiž se protestantský velmož loučil s pozemským světem.

Rakev se zesnulým Janem Jiřím spočinula v ronšperském kostele Nanebevzetí Panny Marie.²⁵³ Ani okázalá pohřební výbava, ani přímluva svatých však tělesné schránce Jana Jiřího nezaručila posmrtný klid. O několik let později byl švamburský Ronšperk obléhán císařskou armádou. Když stateční obránci odmítli vydat město bez boje, byli záhy konfrontováni s drastickým násilím a bezuzdným pleněním, jemuž neušel ani reformovaný ronšperský chrám. Nelze se ubránit trpkosti při pomyšlení, že spolu s kostelní výbavou se obětí nemilosrdného útoku staly také ostatky některých pánů ze Švamberka včetně hrobky Jana Jiřího, z níž nelítostně drancující žoldněři zcizili štít a přilbu, zdobenou perlami.²⁵⁴

---

²⁴⁹ Problematiku o událostech předcházejících přijetí Ferdinanda Štýrského za krále podrobněji rozebral a starší literaturu uvedl např. Jan Pavel KUČERA, *Stavovská opozice v Čechách a volba Ferdinanda Štýrského českým králem*, *Studia Comeniana et historica* 14, 1984, č. 28, s. 5-42; IDEM, *Bílá hora*, s. 55-72.

²⁵⁰ IBIDEM.

²⁵¹ P. KRÁL, *Ronšperské setkání*, s. 298.

²⁵² IBIDEM. Přepis nápisu Jeroným SOLAŘ, *Ronšperk-město v Plzeňsku*, *Památky archeologické* 3, 1859, s. 109.

²⁵³ V Ronšperku byli také pohřbeni Petr I. Švamberkové s oběma manželkami (Dorota z Heideku, Anežka z Lobkovic) a jeho děti z druhého sňatku (Anna, Jan Kryštof). Srov. A. SEDLÁČEK, *Hroby pánů*, s. 8-9.

²⁵⁴ IDEM, *Hrady IX*, s. 90.

VII. POTOMCI JANA JIŘÍHO ZE ŠVAMBERKA²⁵⁵

Jak již bylo řečeno, Jan Jiří přivedl na svět pět potomků. Z nich otce nepřežili pouze syn Jan Erazim, jenž zesnul roku 1602, a dcera Eva, provdaná v únoru 1589 za Viléma Popela staršího z Lobkovic (dále jen Vilém z Lobkovic).²⁵⁶ Evin sňatek je důkazem, že mezi borskou linií Švamberků a horšovskotýnskou větví Lobkoviců panovaly vřelé styky, k jejichž upevnění přispívala skutečnost, že západočeská rezidence Švamberků v Ronšperku (čili Poběžovicích) není příliš vzdálená od Horšovského Týna, kam se Eva provdala.

Jan Jiří udržoval kontakty s Vilémem z Lobkovic ještě po Evině smrti, jejíž datum není známé. Pouze lze předpokládat, že Eva odešla před rokem 1600, kdy je doložen druhý Vilémův sňatek se Sybilou z Valdštejna. Je známo, že Vilém z Lobkovic několikrát vystupoval jako svědek při vyrovnávání dluhů Jana Jiřího, např. při vyrovnání závazků s Adamem ze Šternberka²⁵⁷ anebo s Veronikou ze Šternberka na Voticích a Postoloprtech.²⁵⁸ Zachoval se také dopis Jana Jiřího, datovaný 15. července 1612, jímž sděloval svému synu Petrovi, že šťastně dorazil do Horšovského Týna, aby se zúčastnil svatby Jana Sebastiána ze Švamberka s dcerou Viléma z Lobkovic.²⁵⁹ I tyto nenápadné informace výborně dokládají rozvětvené přátelské vztahy mezi oběma rody.

V první závěti Jana Jiřího ze Švamberka byla z dětí Jana Jiřího zmíněna pouze Eva. Protože není pravděpodobné, že by nějaké dítě do té doby zemřelo, zdá se, že Eva byla nejstarším z potomků v rodině Jana Jiřího ze Švamberka. S odstupem staletí není možné jednoznačně určit, kdy se narodila. Se stejným problémem se badatelé potýkají u jejích mladších sourozenců.

Petr II. ze Švamberka

Přestože není jisté, zda byl prvorozeným synem skutečně Petr (anebo snad Jan Erazim?), informace o Petrově dospívání a sbírání prvních zkušeností jsou mnohem zevrubnější než v případě jeho otce. Jan Jiří se projevil jako starostlivý otec a svému synu, o němž se předpokládalo, že bude pokračovat v otcových šlépějích, zajistil výtečnou přípravu do života. Lze s jistotou říci, že Petr získal vzdělání nejen na českých školách, ale i na zahraničních uni-

---

²⁵⁵Z pěti dětí Jana Jiřího ze Švamberka, o nichž jsou badatelé informováni, zůstane v pozadí výkladu nejmladší dcera Benigna, o které je známo, že roku 1614 opustila domov, jelikož se provdala za Otu Viléma ze Šumburku.

²⁵⁶J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 191-192.

²⁵⁷SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 550, sign. 21/33.

²⁵⁸IBIDEM, inv. č. 554, sign. 21/37.

²⁵⁹IBIDEM, inv. č. 74, sign. 4/48.

verzitách. Svědectví dochovaných pramenů prozrazuje, že číst a psát se naučil v Mašťově²⁶⁰ a své horizonty si rozšířil na protestantské akademii v Tübingen²⁶¹, která se proslavila tím, že ji absolvovali výteční myslitelé (např. Kepler). Odborné zkušenosti Petr zakončil kavalířskou cestou do západní Evropy, při níž měl příležitost obdivovat monumentální gotické katedrály v Paříži. Bohužel není zřejmé, zda se také zapsal na nějakou francouzskou univerzitu, je však jisté, že hodlal ve výpravě pokračovat a zavítat do Anglie.²⁶² Jistě zatoužil navštívit tamní královský dvůr, kde se chýlilo ke konci dlouhé období vlády královny Alžběty. Ve stejné době, kdy se do Anglie chystal Petr ze Švamberka, tedy na přelomu let 1600/1601, zde pobýval jiný šlechtic z českého prostředí: Zdeněk Brtnický z Valdštejna.²⁶³

Ještě dříve, než došlo k Petrově zamýšlené cestě na Britské ostrovy, zastihl ho posel s otcovým psaním, které se dodnes dochovalo ve sbírkách třeboňského archivu a které dokládá, že urozený synek podával svým rodičům zprávu takřka o každém kroku. Jinak by se Jan Jiří ze Švamberka, sídlící na jihočeském Orlíku, stěží dozvěděl o synových záměrech přeplavit se do Anglie. Ze slov Jana Jiřího je patrné, že se zotavuje z nepříjemné nemoci. Ctižádostivý otec v dopise na syna naléhá, aby zanechal kavalířské cesty a vrátil se domů, kde by měl pomoci se správou statků a také při jednání o budoucnosti rožmberského dědictví.²⁶⁴

Kdy dorazil Petr do Čech, nelze říci přesně. Zdá se, že se do Anglie již nevypravil, protože před návštěvou královny Alžběty dal přednost zásnubám. Jeho vyvolenou se stala desetiletá Eliška ze Žerotína, které před časem zemřel otec Jan Jetřich. Přestože ztráta správce žerotínských panství byla pro pozůstalé citelnou ranou, z Elišky se rázem stala obletovaná dědička, o níž se ucházela řada nápadníků.²⁶⁵

Petr ze Švamberka se zpočátku jevil jako nejpříhodnější snoubenec, ale jeho námluvy s Eliškou skončily jinak, než jak bývalo zvykem ve šlechtických rodinách raného novověku. Význam Petrových častých návštěv, při nichž nešetřil drahými dárky pro svou vyvolenou, byl umocněn ve chvíli, kdy Ludmilu Žerotínskou, rozenou z Kolovrat, požádal o ruku její dcerky. Ludmila Žerotínská nic nenamítala a slíbila, že Petr si Elišku bude moci vzít, jakmile nevěsta dozraje. Švamberského ženicha proto zaskočilo porušení slova. Bez ohledu na předešlé závazky a bez vědomí Eliščiných poručníků Jana staršího a Kašpara Melichara ze Žerotína odvezla Ludmila v lednu 1604 svoji dcerku do Olomouce, kde uspořádala nové zásnuby, které

²⁶⁰ IBIDEM, inv. č. 23, sign. 2/8.

²⁶¹ IBIDEM, inv. č. 24, sign 2/9.

²⁶² J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 412-413.

²⁶³ P. KRÁL, *Od kolébky*, in: V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 301.

²⁶⁴ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 423, sign. 19/19.

²⁶⁵ F. TYL, *Paměti*, s. 140; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 414-416.

vyvrcholily Eliščiným sňatkem s Ladislavem Berkou z Dubé.²⁶⁶

Nepřekvapí, že zhrzený švaberský nápadník se cítil silně dotčen, a tak nespolehlivou Ludmilu i s její dcerkou zažaloval před zemským soudem. Stěžoval si nejen na vysoké finanční výdaje, ale také na újmu na cti. Podle slov císaře Rudolfa II. tvrdil, že „*jej k nemalým outratám a škodám i k posměchu a zlehčení osoby přivedla*“.²⁶⁷ Žerotínská nevěsta Eliška v připraveném projevu, jehož autorství je připisováno jejímu zkušenějšímu manželovi anebo matce Ludmile, sice přiznávala štědré dárky, ale oponovala, že by švaberskému nápadníku někdy dala své slovo.²⁶⁸

V pozadí celé aféry, vyřešené smírem pro všechny zúčastněné strany, je třeba spatřovat politicko-konfesijní rozměr. Eliščini poručníci, podle jejichž výpovědi nepředloženost Ludmilina jednání pošpinila čest rodu Žerotínů, se hlásili k protestantskému táboru, a proto by uvítali sňatek se švaberským adeptem. Poručníci od Eliščina manželství s Petrem očekávali posílení vlivu nekatolíků na Moravě. Na druhé straně stálo katolické křídlo, které s nedůvěrou pohlíželo na ambice pánů ze Švamberka zakotvit na Moravě. S přihlédnutím na nekatolické vyznání, ale též se zřetelem na pozemkové aspirace Jana Jiřího zařídila katolická strana, podporovaná olomouckým biskupem, sňatek Elišky s Ladislavem Berkou z Dubé, jenž platil za přední oporu katolické strany na Moravě. Malou roli hrál ohled na nelibost moravských stavů, kteří Berkovi vytýkali honbu za majetkem, při níž se nezříkal ani hrubších prostředků.²⁶⁹

Zatím zůstává nevyřešena otázka, do jaké míry ženitbu inicioval Jan Jiří, který Petrovým námluvám dal svůj souhlas. Vzhledem k tomu, že případný sňatek s žerotínskou dědičkou nabízel skvělou příležitost, jak proniknout do moravského prostředí, nelze vyloučit, že Švamberkové měli políčeno nejen na rožmberské državy, ale i na žerotínský odkaz.²⁷⁰ Pocity Jana Jiřího a jeho syna Petra po nezdařených námluvách nejsou známy, ale nic nenasvědčuje tomu, že by se oddali smutku, když shledali, že majetkového vzestupu nelze dosáhnout sňatkovou aliancí s napajedelskou větví Žerotínů. Pokud požadovali, aby byl svár vyřešen před zemským soudem, uchýlili se podle autorova názoru k tomuto kroku ve snaze dosáhnout zadosťučinění. Jakmile byl spor uzavřen, Petr si nápadně brzy našel jinou nevěstu, což může

²⁶⁶ V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 321-322.

²⁶⁷ F. TYL, *Paměti*, s. 140.

²⁶⁸ IBIDEM; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 414-416.

²⁶⁹ Pokud by zvědavé čtenáře zajímalo, zda Eliška manželského soužení s nejvyšším moravským komorníkem nelitovala, lze konstatovat, že žerotínská dědička sice Berkovi z Dubé přinesla bohaté věno, ale již roku 1611 zesnula. Berka z Dubé ovdověl již podruhé (jeho první chotí byla Kateřina z Hradce), a tak se může na první pohled zdát, že neměl štěstí v lásce. Nelze však opominout, že především zohledňoval, že v obou případech vyženil peníze nebo majetek. Srov. V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 322.

²⁷⁰ IBIDEM.

být dokladem toho, že manželství s nevěrnou Eliškou příliš nelitoval. Roku 1606 si Petr s otcovým požehnáním přivedl k oltáři nevěstu ze slezského prostředí Annu Maxmiliánu z Oppersdorfu.²⁷¹ Trvalým sídlem novomanželů se až do roku 1615 stal Ronšperk, jež získali od Jana Jiřího.²⁷²

Následující část bude věnována Petrově politické kariéře, kterou zahájil na jaře 1607. Jak již bylo řečeno, častým odrazovým můstkem raně novověkých šlechticů se stal výkon povinností krajských hejtmanů. Petr ze Švamberka spolu s Jiřím Klenovským z Klenové působil v Plzeňském kraji.²⁷³ Funkce jej opravňovala, aby do Plzně povolal krajskou hotovost, jejímž úkolem bylo zajistit bezpečnost Českého království a odradit Matyáše Habsburského od vojenského řešení konfliktu s císařem Rudolfem II. Jednání, při nichž se výrazně angažovali loajální čeští šlechtici včetně Jana Jiřího ze Švamberka, byla urovnána smírně a libeňská smlouva odvrátila hrozící válečný konflikt.²⁷⁴

Petr ze Švamberka se s Matyášem setkal o několik let později za zcela jiné konstelace. V době, kdy Švamberky těšil takřka неотřesitelný zisk rožmberského jmění, Matyáš Habsburský se mohl radovat nejen z nabytí české královské koruny, ale též z císařského diadému. Jan Jiří ze Švamberka pravděpodobně přijal s povděkem, když čerstvý král Matyáš pozval jeho syna na císařskou korunovaci do Frankfurtu nad Mohanem, která proběhla roku 1612.²⁷⁵ Nabízí se otázka, proč Matyáš oslovil právě Petra ze Švamberka. Věrohodnou odpověď poskytne pohled na švamberské bohatství. Matyáš k účasti na korunovačních slavnostech přizval Petra ze Švamberka, dědice jednoho z nejcelistvějších českých dominií, neboť se chtěl prezentovat jako vladař vzkvétajícího Českého království.²⁷⁶ Vzájemnou důvěru mezi novým císařem Matyášem a dědici vyhasnuvších Rožmberků umocnilo jmenování Petra ze Švamberka radou komorního soudu, k němuž došlo krátce po Matyášově frankfurtské korunovaci.

Již bylo zmíněno, že Švamberkové ve vztahu k habsburským císařům Rudolfovi II. i Matyášovi projevovali jako loajální poddaní, usilující o splnění přání svého vladaře. Zcela jiná situace nastala po smrti Jana Jiřího ze Švamberka, jemuž již nebylo souzeno stát se svědkem přijetí bigotního katolíka Ferdinanda Štýrského za českého krále. S Ferdinandovým ná-

---

²⁷¹ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 70, sign. 4/44. Při studiu literatury a porovnáním s dochovanou korespondencí autor soudí, že v průběhu roku 1605 docházelo k uzavírání svatebních smluv a v lednu 1606 proběhl svatební obřad. Srov. V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 322.

²⁷² A. SEDLÁČEK, *Hrady IX*, s. 89-90.

²⁷³ P. MAREŠ, *Obsazování úřadu*.

²⁷⁴ V. BŮŽEK (ed.), *Ein Bruderzwist*; J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 409-428; J. B. NOVÁK, *Rudolf II.*, s. 55.

²⁷⁵ P. VOREL, *Císařská volba*, s. 60-157.

²⁷⁶ V. BŮŽEK-P. KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*.

stupem se nekatolická opozice včetně Petra ze Švamberka nehodlala smířit, jelikož se domnívala, že byla porušena její práva zaručená Majestátem.²⁷⁷

Další doklad napjaté atmosféry přinesly problémy, které vyvstaly krátce po smrti Jana Jiřího ze Švamberka, jehož autoritu si neodvažovali napadnout ani nesmiřitelní katolíci. Petr ze Švamberka, ztrativ otcovým odchodem moudrého rádce, si nedokázal vydobýt respekt. Proto nepřekvapí, že se zanedlouho ozvaly hlasy zpochybňující švamberské nároky na rožmberské dědictví. Jedním z těch, kde nejhorlivěji požadoval ověření testamentu Petra Voka, byl jindřichohradecký pán Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, jenž se nehodlal smířit s opomíjením dědických práv své manželky Lucie Otýlie, dědičky pánů z Hradce.²⁷⁸

Vhodnou záminku pro napadení Rožmberkovy závěti poskytl nepřítel žádoucí vzestup Theobald Hocka, na něhož Petr Vok ve své závěti také pamatoval. Štědré dary pro rožmberského sekretáře se staly vhodným terčem útoků, napadajících platnost Rožmberkovy poslední vůle. Bylo zjevné, že Slavatovi záleží na objasnění Hockovy viny méně než na snaze zpochybnit nároky Švamberků na rožmberské dědictví. Petr ze Švamberka pochopil, že Slavata vystupuje jako neúprosný odpůrce nepříjemně se rozrůstající švamberské moci, a obával se, že pokud by Slavata prosadil neplatnost Rožmberkovy závěti, páni s erbem labutě by mohli přijít o čerstvě nabyté dědictví.²⁷⁹

Protože měl Petr ze Švamberka eminentní zájem na Hockově očištění, důrazněji se zapojil do českého politického života, aby vyslovil nesouhlasné názory s politickým vývojem. Příležitost mu poskytlo jmenování jedním z členů direktorské vlády, díky čemuž byl oprávněn vyjádřit se k otázce plagiátorství Theobalda Hocka. Petrovým přičiněním byl někdejší rožmberský sekretář propuštěn na svobodu, aniž by vyšetřování dosáhlo kýžených výsledků. Kladný rozsudek direktorů potvrdil, že ambice nesmiřitelných katolíků, usilujících zdiskreditovat Petra ze Švamberka, zatím nemají naději na úspěch. Přesto Petra ze Švamberka případ naléhavě varoval, že nevídané rozšíření švamberského panství je závistivcům trnem v oku.

Ač není vyloučené, že Petr ze Švamberka byl jedním z těch, kdo v březnu 1618 na Pražském hradě pozorně naslouchali čtení císařova dopisu, jímž byla nekatolická obec vyzvána, aby odložila sněm svolaný do Karolina,²⁸⁰ Petrova úloha v květnových událostech roku

²⁷⁷ J. P. KUČERA, *Bílá hora*, s. 55-62; IDEM, *Stavovská opozice*, s. 5-42; J. PETRÁŇ, *Staroměstská exekuce*.

²⁷⁸ V. BŮŽEK, *Rytíři*, s. 56-65; V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*; J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 199-200.

²⁷⁹ Petr Vok vytušil, že jeho testament se stane předmětem svárů. Aby zajistil legitimitu závěti, odkázal štědré dary i katolickým souputníkům, popř. jejich dětem. J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 199-200.

²⁸⁰ Jánský uvádí, že čtení císařské supliky se zúčastnili někteří protestantští velmoži, kteří byli s Petrem ze Švamberka příbuzensky spřízněni: Linhart Colonna z Felsu a Vilém z Lobkovic. J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 407-422.

1618 je poněkud sporná, obestřená rouškou tajemství. Je zajímavé, že mnozí badatelé Petra ze Švamberka nezmiňují vůbec, anebo mu věnují pouze okrajovou pozornost. Svědčí tento zájem o tom, že Petr ze Švamberka nevystupoval v popředí? Přestože se zdá, že nepatřil mezi bouřlivé příznivce radikálního řešení konfrontace s habsburskou mocí, jakými byli Jindřich Matyáš z Thurnu nebo Linhart Colonna z Felsu, je třeba mít na paměti, že vyřčení jednoznačné odpovědi brání neutěšený stav pramenů.²⁸¹

Pokud by Petr ze Švamberka byl přítomen i tomuto stavovskému sněmu v Karolinu, k němuž císař odmítal dát povolení, není těžké si představit, že se přidal k účastníkům schůzky v paláci Smiřických (22. května). K dispozici však nejsou doklady potvrzující, že patřil k rebelům, kteří o den později svrhli z okna garnituru vybraných místodržících, protivících se stavovské vůli. Přestože Švamberk měl eminentní zájem na odstranění karlštejského purkrabího Viléma Slavaty, badatelé jsou v otázce Petrovy účasti na defenestraci skeptičtí.²⁸²

Ačkoli Petr ze Švamberka dokázal úspěšně čelit intrikám, aby obhájil otcovské dědictví, potkaly švamberské državy jiné osudy, než mohl v době gradujícího stavovského povstání kdokoli tušit. Jedním z důsledků bitvy u Záblatí (1619) bylo vítězné tažení habsburských vojsk jižními Čechami, během něhož byla jihočeská sídla Švamberků obléhána a postupně dobývána. Jako první se vzdala posádka Nových Hradů, vedená statečným, ale mladičkým (třiatvacetiletým) Jáchymem mladším Slavatou z Chlumu.²⁸³ Krátce poté padl Rožmberk. Nejdéle odolávali hrdinní obránci Zvíkova, kteří ustoupili v září 1622.²⁸⁴

Do jaké míry Petr želel rozchvacování jihočeských panství? K takovému zjištění nelze dospět kvůli střípkovitosti dochovaných pramenů. Pravděpodobně ho netrápily mučivé výčitky svědomí nad tím, že promrhal otcovské dědictví, neboť mu jako válečná náhrada za Nové Hrady a Rožmberk byly poskytnuty Budyně a Libochovice.²⁸⁵ Je zajímavé, že oba zámky získal jako konfiskát po Adamovi ze Šternberka, nejvyšším purkrabím, jehož jméno se v kvalifikační práci již vyskytlo v souvislosti s jednáním o konfesijní toleranci, kdy Janu Jiřímu ze Švamberka zprostředkoval styk s umírněnými katolickými kruhy.

Petrovo nepřilíš znamenité hospodaření na Budyni lze počítat na měsíce, jelikož zesnul v průběhu roku 1620.²⁸⁶ Posmrtně byl odsouzen ke ztrátě cti a majetku. Obžaloba tvrdila,

---

²⁸¹ Ke stavovskému povstání např. J. P. KUČERA, *Bílá hora*, s. 62-117; IDEM, *Stavovská opozice*, s. 5-42.

²⁸² IBIDEM.

²⁸³ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 415-422.

²⁸⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady XI*; F. TYL, *Paměti*, s. 146-149.

²⁸⁵ F. TYL, *Paměti*, s. 141; František HRUBÝ, *Ladislav Velen ze Žerotína*, Praha 1930, s. 217.

²⁸⁶ V dataci Petrovy smrti se literatura rozchází. F. TYL, *Paměti*, s. 142 uvádí lednový datum. Oproti tomu A. SEDLÁČEK, *Hrady III*, s. 171 zastává 24. května 1620. Autor bakalářské práce se zatím přiklonil k zářijovému datu,

že prestiž švamberského rodu pošpinil odbojem proti Habsburkům, před nimiž dal přednost kalvínskému králi Fridrichu Falckému. Badatelé se přiklánějí k názoru, že Petr ze Švamberka byl jedním z těch direktorů, kteří prosazovali Fridrichovu kandidaturu a vznášeli mu holdy. Na druhou stranu nelze vyloučit, že zpočátku Petr ze Švamberka sympatizoval s hlasy zastávajícími kandidaturu saského kurfiřta Jana Jiřího. Ač saský kníže poskytoval ochranu vyznavačům luterství, a proto těšil náklonnosti českých souvěrců, je nutné mít na zřeteli, že zůstal pro řadu českých stavů nepřijatelný nejen pro svoji zálibu v nepřiměřeném holdování pití, ale hlavně proto, že zastával nesmiřitelné stanovisko ke kalvinistům. Protože saský kurfiřt Jan Jiří o kandidaturu příliš nestál, je možné, že se Petr ze Švamberka začal výrazněji zasazovat o volbu mladičkého kalvínského falckraběte. Fridrich Falcký, nezkušený zet' anglického krále, po své volbě nešetřil projevy vděčnosti. Petru ze Švamberka se za podporu odměnil úřadem nejvyššího sudího dvorského, který vykonával již Petrův otec. Jan Jiří ze Švamberka by se však nesnížil k tomu, aby holdoval nezákonnému vladaři.²⁸⁷

Ani Jan Jiří, ani Petr ze Švamberka se nedočkali rozdrobení svých dominií. Uplynulo sotva desetiletí od dedikace rožmberského odkazu Švamberkům, když v únoru 1621 přichází na Nové Hrady a Rožmberk nová vrchnost: Buquyové, kteří obě panství získali za věrnost Habsburkům a za stálost v katolické víře. Líčením osudů dotčených panství za buquyovské správy by bylo výrazně překročeno zadání kvalifikační práce.²⁸⁸

Z uvedeného výkladu vyplynulo, že úsilí Jana Jiřího v dědických záležitostech Rožmberků nemělo dlouhého trvání a že rožmbersko-švamberské dědictví nepřechalo svého tvůrce. Pár let po jeho smrti zaniklo, až se s odstupem staletí může zdát, jako kdyby jej nikdy nebylo.

Do rámce pojednání o potomcích Jana Jiřího ze Švamberka dále patří zamyšlení nad vztahem k jediné snaše, jejíž jméno je známo, tedy k Anně Maxmiliáně, která ve švamberské rodině pobývala od přelomu let 1605/1606.²⁸⁹ Svědectví dochovaných archiválií dovoluje soudit, že svého tchána respektovala. Několik dopisů, uložených ve sbírkách Státního oblastního archivu v Třeboni, svědčí, že mezi sebou rozvíjeli srdečnou korespondenci. Anna Maxmiliána se v zrcadle dopisů jeví jako starostlivá snacha, jež se často ptá na zdraví svého tchána.

---

který přináší J. PÁNEK, *Petr Vok*, s. 7. Otázka Petrovy smrti a zejména pohřbu a následné exhumace však vyžaduje zevrubnější výzkum.

²⁸⁷ J. P. KUČERA, *Bílá hora*, s. 46-48.

²⁸⁸ Tomáš Václav BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 I-II*, Praha 1882-1883;

SOA Třeboň, Rodinný archiv Buquyové, inv. č. 208, sign. 205.

²⁸⁹ SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 70, sign. 4/44.

na a zasílá mu upřímné pozdravy či poděkování za zaslání dárky.²⁹⁰

Ačkoli životní pouť Anny Maxmiliány stále čeká na podrobnější badatelský výzkum, zatím se zdá, že zůstávala ve stínu svého manžela Petra, po jehož smrti ještě krátký čas řídila správu Ronšperku, Libochovic a Budyně.²⁹¹ Porážka stavů na Bílé hoře pro ni měla osudné důsledky. Po zkonfiskování věnného města Ronšperk i ostatních statků zahájila dobrovolný úděl vyhnankyně. Neodešla sama, následovalo ji sedm dětí a osmou naději rodu nosila pod srdcem. Uchýlila se do Frankfurtu nad Mohanem a pak do Berlína, kde se seznámila s řadou exulantů. Útěchu Anně Maxmiliáně snad přinesl druhý sňatek (1623) s Ladislavem Velenem ze Žerotína.²⁹² Je tedy patrné, že se spříznila s rodem, s nímž byl její první manžel Petr nucen vstoupit do konfrontace.²⁹³

Presídlení švambersko-žerotínské rodiny do Elbingu (1629) se projevilo jako nešťastný krok. V onom švédském městě záhy po příchodu propukla zuřivá morová epidemie, která skosila většinu dětí vzešlých ze sňatku Anny Maxmiliány s Petrem ze Švamberka. Anna Maxmiliána jistě s bolestným žalem přijala zjištění, že černé smrti se vyhnula pouze Marie Kateřina a Jiří Vilém.²⁹⁴

Stopy radosti na předčasně zestárlé tváři mohly dočasně přinést zprávy o úspěšně zahájeném vpádu saských vojsk do Čech (1631), jehož se po kurfiřtově boku zúčastnila řada českých exulantů, nevyjímaje dotčené Jiřího Viléma ze Švamberka a Ladislava Vlena ze Žerotína.²⁹⁵ Jejich spolupráce se saským dvorem byla odměněna opětovným nabytím panství Libochovice a Budyně. Radost švamberských exulantů nad příznivým vývojem událostí se projevila jako předčasná, jelikož epizodický saský vpád byl uťat postupem ostříleného Albrechta z Valdštejna. Exulantské naděje brzy pohasly a s nimi byl pohřben i sen o znovunabytí švamberských statků.

Trápení Anny Maxmiliány, dědičky Jana Jiřího ze Švamberka, nemělo mít konce. Roku 1637 zahynul její syn Jiří Vilém a o rok později se musela rozloučit i s Ladislavem Velenem ze Žerotína, který jí poskytoval neocenitelnou oporu v těžké době exulantství.²⁹⁶

---

²⁹⁰ IBIDEM, inv. č. 649, sign. 22/29.

²⁹¹ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 423-428.

²⁹² František HRUBÝ, *Ladislav Velen*, s. 154.

²⁹³ P. KRÁL, Od kolébky, in: V. BŮŽEK-J. HRDLIČKA-P. KRÁL-Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 321-322.

²⁹⁴ K pobytu v Elbingu a ke smrti dětí podrobně F. HRUBÝ, *Ladislav Velen*, s. 193-201.

²⁹⁵ Např. Oldřich KORTUS, *Cheb a okolí za saského vpádu v letech 1631-1632*, Sborník Muzea Karlovarského kraje 16, 2008, s. 95-122 (ke stažení v internetové databázi SCAT ČR).

²⁹⁶ K peripetiím, které obnáší datace smrti Ladislava Vlena ze Žerotína, F. HRUBÝ, *Ladislav Velen*, s. 270.

Útěchu mohla vdově, které bylo souzeno trpět za rozmary svých manželů, poskytovat Marie Kateřina, jediná přeživší dcera, která uzavřela sňatek s Bartolomějem ze Žerotína, tedy svým nevlastním bratrem, synem svého otčima. Stárnoucí Annu Maxmiliánu mohlo povzbuzovat také pomyšlení na možný zvrat na bojištích třicetileté války ve prospěch protestantské opozice. Splnění této příznivé vize se však nedočkala, jelikož vestfálský mír zpečetil vítězství katolického tábora.²⁹⁷

Adam II. ze Švamberka

V době, kdy se Anna Maxmiliána přivdala do švamberské rodiny, nemohla tušit, jaké útrapy ji čekají. Přesto je zřejmé, že když postřehla přítomnost svého švagra Adama, začala si pozvolna uvědomovat, že se jednoho dne její manžel bude muset o otcovský podíl rozdělit se svým bratrem. Lze předpokládat, že s mladším z obou synů Jana Jiřího se setkala na přelomu let 1605/1606, ale konkrétní doklady pro tuto domněnku nejsou. Prvním písemným pramenem, v němž se historikové setkávají s Adamovým jménem, je druhá závěť Jana Jiřího, pořízená roku 1606, tedy krátce po příchodu Anny Maxmiliány do švamberské rodiny.²⁹⁸ Druhá zmínka o Adamovi se nalézá v Březanově kronice při líčení pohřbu posledního Rožmberka.²⁹⁹

Lze jen litovat, že podrobné informace v Adamově životě se nedochovaly pro těžké období bezprostředně následující po otcově smrti. Nabízí se otázka, jak mělo být rozděleno švamberské dědictví po skonu Jana Jiřího.³⁰⁰ Švamberkovy závěti v tomto směru neposkytují žádnou uspokojivou odpověď, neboť ještě nepočítaly se ziskem rožmberského odkazu. Autor práce nenalezl žádné prameny, které by podložily názor, že dědictví Jana Jiřího bylo zatíženo tzv. fideikomis.³⁰¹ Možnost, že dědictví Jana Jiřího bylo takto poznamenáno, sice nelze vyloučit, ale na druhou stranu se z několika důvodů zdá být nepravděpodobné. V první řadě Jan Jiří byl dostatečně soudný, aby si uvědomil, že správa jednoho z nejrozsáhlejších českých panství vyžaduje nezměrné množství energie. Také se zdá, že si nedělal žádné iluze o Petrově hospodářském zápalu. S přihlédnutím k těmto dvěma skutečnostem autor práce zastává názor, že Jan Jiří počítal s tím, že mladší Adam se po dosažení zletilosti ujme Orlíku a Zvíkova, zatímco Petr bude hospodařit na rožmberských statcích a Petrova manželka bude spravovat

²⁹⁷ Lze předpokládat, že Anna Maxmilána se dožila na svou dobu překvapivě vysokého věku a že oslavila osmdesátiny. Poslední záznamy, velmi stručné a neúplné, jsou datovány ještě na prahu sedmdesátých let 17. stol.

²⁹⁸ SOA Třeboň, Cizí rody-listiny, ze Švamberka, inv. č. 561, sign. 23/26.

²⁹⁹ V. BŘEZAN (ed. J. PÁNEK), *Životy II*, s. 637.

³⁰⁰ SOA Třeboň, Cizí rody-listiny, ze Švamberka, inv. č. 695, sign. 23/44.

³⁰¹ Fideikomis znamená, že po otcově smrti získal veškeré statky do správy nejstarší syn, zatímco jeho mladší bratři se museli porozhlédnout jinde, nejčastěji uplatnění nalézali v církevních službách.

Ronšperk. S touto domněnkou také koresponduje smlouva o rozdělení sfér vlivu z roku 1615.

Svědectví dochovaných pramenů prozrazuje, že Petr se Švamberka se sice nezříkal domluvy s mladším bratrem,³⁰² dokázal si však spočítat, že nebude těžké alespoň dočasně udržet celé otcovské dědictví ve svých rukou. Petrovy morální vlastnosti by zasloužily podrobnější medailon, je však zřejmé, že mu přišlo náramně vhod, když si dospívající Adam přál rozšířit duševní horizonty studiem v cizině, a proto s návrhem bratrovy kavalírské cesty souhlasil. Není jisté, do jaké míry přebíral zodpovědnost nad duševním rozvojem mladšího bratra, ale nelze vyloučit, že mu více než na Adamových znalostech záleželo, aby po dobu Adamovy nepřítomnosti mohl nerušeně vládnout nad svěřeným majetkem. O tom, s jakým úspěchem jím disponoval, již byla řeč.

Lze litovat, že se ve třeboňských sbírkách nedochovaly žádné prameny, které by prozrazovaly Adamovy pocity, když se vrátil z kavalírské cesty do Čech. S odstupem staletí si lze pouze představit, že když se mu naskytl pohled na válkou zubožené království a rozvrácené otcovské dědictví, zahořel zlobou k těm, kteří nesli vinu za úpadek kvetoucí země, tedy k protestantským rebelům, v jejichž řadách nechyběl ani Petr II. ze Švamberka. Ten však již neměl příležitost pohlédnout do očí svému mladšímu bratru, jenž v době povstání pobýval za hranicemi, tudíž na něm nemohl mít podíl. Je jisté, že Adam v této době konvertoval ke katolické víře.³⁰³ Nelze říci, zda tak učinil již za studijních cest, anebo teprve po návratu do Čech. Mnohem zajímavější je zamyšlení, zda se pro konverzi rozhodl z osobního přesvědčení. Autor zastává názor, že si Adam II. uvědomil, že v nastalé situaci se jako záruka kariéry nabízí věrnost univerzální katolické konfesi, k níž se hlásila vládnoucí dynastie. Tento závěr by nalezl opodstatnění ve skutečnosti, že Adam II. spojil svoji budoucnost právě s Habsburky a s císařskou armádou.³⁰⁴ Vyplývalo by z logiky věci, kdyby od přichylnosti k Habsburkům očekával odměnu v podobě navrácení zabaveného nebo neprávem zcizeného švamberského jmění.³⁰⁵

Jednalo se např. o klenoty a peníze, které před svojí emigrací svěřila Anna Maxmiliána do rukou Heřmana Černína z Chudenic. Literatura uvádí, že Adam II. krátce po návratu ze studií požádal zmíněného věřitele svého otce o vydání pohledávek.³⁰⁶ Ve chvíli, kdy se přihlásil, Černín začal popírat, že by někdy získal švamberské cennosti do zástavy. Adam se nenechal odradit a s přispěním svědků lstivému Černínovi prokázal zjevnou lež. Černín však

³⁰² SOA Třeboň, Cizí rody-listiny, ze Švamberka, inv. č. 695, sign.23/44.

³⁰³ F. HRUBÝ, *Ladislav Velen*, s. 218; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 434-439.

³⁰⁴ IBIDEM.

³⁰⁵ První zpráva o tom, že se Adam dožadoval dědických nároků po svém otci a bratru pochází z listopadu 1621.

SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 696, sign. 23/45.

³⁰⁶ F. HRUBÝ, *Ladislav Velen*, s. 156.

v oklamávání neochaboval a nestydatě tvrdil, že do jeho pražského domu vtrhla banda žoldníků, kteří jej připravili o majetek i o švamberské šperky a peníze. Teprve, když proradnému věřiteli prokázali, že do jeho rezidence žádný voják nevkroutil, přiznal pravdu a váhavě souhlasil, že se s Adamem o cennosti rozdělí. Takové řešení však rozkacený Švamberk pokládal za drzou nehoráznost a požadoval vydat vše. Adam své stížnosti přednesl císařskému dvoru ve Vídni, ale jakmile se donesly k sluchu knížete Liechtensteina, jenž dychtil po cizím jmění stejně jako Černín, postaral se zemský místopředseda, aby případ vyzněl do ztracena.³⁰⁷

Autor práce zastává názor, že Liechtensteinovo rozhodnutí v Adamův neprospěch nesvědčí pouze o malé váze Adamova slova, ale především je výmluvným svědectvím o ztrátě prestiže švamberského rodu několik let po smrti Jana Jiřího. Na druhou stranu si je autor vědom, že Adamův ústup v konfrontaci s královským místopředsedou nelze vysvětlovat pouze nedostatkem odvahy. Adamovy kroky podmínila upřímná víra, že pokud selhaly vyhlídky na získání cenností, není ještě ztracena naděje na znovunabytí pozemkových držav, pro jejichž restituci napřel svoji energii až do sklonku života.

Adam byl dostatečně prozíravý, aby postřehl, že návrat švamberských zámků nebude jednoduchý, neboť tam sídlila již nová vrchnost. Musel se tedy smířit s výroky soudců, že jeho nároky nemohou zahrnovat celé švamberské dědictví, nýbrž pouze polovinu dědictví po Rožmbercích a polovinu zvíkovského a orlického panství.³⁰⁸

Literatura uvádí, že na Adamovy požadavky reagovali mnozí úředníci, z jejichž formulací je zřejmé, že sympatizovali s novou vrchností na zkonfiskovaných švamberských statcích. K jeho přáním se vyjádřil také Rafael Mnišovský ze Sebusína. Královský prokurátor ve svém posudku uvedl, že „*císař statky zděděné po Rožmbercích dobyl válečným právem, restituce je bezpředmětná.*“³⁰⁹ Je pravda, že v případě orlického a zvíkovského panství byl Mnišovský k Adamovým požadavkům shovívavější a doporučoval, aby Adamovi byla přiznána alespoň část, ale pod podmínkou, že Švamberk musí dříve splatit své dluhy.³¹⁰ Adam tak pocítil odvrácenou stránku rožmberského dědictví, s jehož získáním spojil jeho otec Jan Jiří značnou část života. Adam nesplnitelným podmínkám kontroval s odůvodněním, že rožmbersko-

---

³⁰⁷ IBIDEM; T. V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách I*, s. 663.

³⁰⁸ Je zajímavé, že o panství Orlík a Zvíkov po jejich zkonfiskování projevoval zájem Adam ze Šternberka. Dříve, než císař Ferdinand potvrdil kupní smlouvu, Adam ze Šternberka v dubnu 1623 zemřel. V listopadu téhož roku byli zemský místopředseda Karel z Lichtenštejna, prezident nad apelacemi Fridrich z Talberka a karlístejnský purkrabí Václav Viduna z Olitce pověřeni, aby panství Zvíkov a Orlík prodali Janu Oldřichovi z Eggenberku. Srov. SOA Třeboň, Velkostatek Orlík, inv. č. 102, sign. I A alfa 30-31, kart. 3.

³⁰⁹ T. V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách I*, s. 665-667; J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 434-439.

³¹⁰ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 434-439.

švamberské dluhy nedosahují skutečné hodnoty zabaveného otcovského dědictví (370 000 zlatých), a proto se necítí zavázán požadavkům vyhovět.

Není posláním bakalářské práce líčit všechna soudní stání, jejichž předmětem byla Adamova snaha o restituci zvikovského a orlického panství. Nepatrná naděje vysvitla roku 1628, kdy komise byla ochotna Adamovi vydat (náhradou za zmíněná jihočeská panství) Ronšperk, zkonfiskovaný roku 1620. Od roku 1623 zde sídlil Severýn Táhl z Horštejna, jeden z věřitelů Jana Jiřího. Krátce po usazení na Ronšperku Severýn Táhl povolal jezuity, aby „kacířský“ Ronšperk navrátili do lůna katolické církve. A právě přičiněním horlivosti Tovařystva Ježíšova byly zamítnuty i Adamovy nároky na znovunabytí Ronšperku, kde spočívaly ostatky jeho otce.³¹¹

Nabízí se otázka, jak řešil poslední z borských Švamberků neradostnou finanční tíseň. Využil několik způsobů. Je zajímavé, že se snažil omezit své výdaje, což trochu narušuje představu o rozmařilosti pobělohorské šlechty v českých zemích. Obvyklejší cestou, kterou již využíval Jan Jiří, když potřeboval při náležitě reprezentaci uniknout nouzi, byly půjčky. Jost z Bryslu patřil k Adamovým nejznámějším a patrně také nejshovívavějším věřitelům.³¹² Osudem stíhaný Adam však půjčenou částku 1 170 zlatých nedokázal splatit ani po letech. Veronika Alsterlová, dcera již zesnulého věřitele Brysla, proto osudem stíhanému Švamberkovi celý dluh velkoryse odpustila. Svůj bohubilý krok odůvodnila slovy, že „*Adam je chudý kavalír a není schopen dluh splatit.*“³¹³

K méně shovívavým Adamovým věřitelům náležel Samuel Zahořanský. Na počátku roku 1653 ztratil trpělivost a podal na nesolventního Adama žalobu s odůvodněním, že již třicet let uplynulo od doby, kdy půjčil Adamovi větší obnos peněz. V květnu téhož roku byl na Adama vydán potupný zatykač. Zdá se, že Adam byl dlužní vazby nakonec zproštěn, a to díky intervencím svých přátel. Samuel Zahořanský se sice nechal obměkčit, celá aféra je však výmluvným svědectvím o tom, jak hluboko poklesla švamberská sláva necelé půlstoletí po nabytí rožmberského dědictví.³¹⁴

Další východisko z Adamovy zoufalé finanční situace se nabízelo v podobě vojenské kariéry. Přestože se lze domnívat, že tato dráha zmírnila Adamovu nouzi, Adamův pobyt za hranicemi zapříčinil, že o něm není v aktech třeboňského archivu mnoho zpráv. Pochybnosti vznikají již při hledání odpovědi na otázku, jakou hodnost v císařském vojsku zastával. Zdá

---

³¹¹ IBIDEM.

³¹² IBIDEM.

³¹³ T. V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách*.

³¹⁴ IBIDEM.

se, že v prvních letech služby vykonával povinnost korneta či fendrycha. Právě v těchto hodnostech ho uvádí roku 1632 Ladislav Velen ze Žerotína, spřízněný se Švamberky sňatkem s Annou Maxmiliánou.³¹⁵ Navzdory příbuzenským vazbám měl Žerotín důvod Adama, jehož nazývá zrádcem protestantské víry, nenávidět. Právě zmíněný dopis z roku 1632 dokládá, jaký názor zaujímal exulanti k české šlechtě, která zachovala loajalitu k Habsburkům po vydání Obnoveného zřízení zemského.³¹⁶

Bez ohledu na Žerotínův dopis badatelé soudí, že Adam byl záhy povýšen na rytmistra císařské armády.³¹⁷ Přestože mu výkon této profese přinášel měsíční zisk 50 zlatých, důstojnický žold neodpovídal nárokům pro pohodlné živobytí ani neumožňoval pokrýt neúnosné dluhy. Proto na ně bylo roku 1642 uvaleno moratorium. Adamovi bylo nepříjemné zadlužení, které napáchali jiní, prominuto až do doby, dokud nebude příznivě vyřešeno jednání o návrat části dědictví.³¹⁸ Netřeba dodávat, že uzavření sváru se Adam II. nedočkal.

Krátce před svojí smrtí odkázal všechny nároky na otcovské dědictví potomkům Jana Adolfa ze Schwarzenberku. Vložil tedy své naděje do příslušníků rodu, který teprve nedávno zakotvil v českém prostředí.³¹⁹ K tomuto velkorysému gestu se uchýlil 20. prosince 1664 z vděčnosti za poskytnutí finanční podpory.³²⁰

Ani Adam ze Švamberka, ani Jan Adolf ze Schwarzenberka neměli tehdy ponětí o tom, jakými cestami se bude ubírat osud dědictví pánů s erbem labutě. Adam II. ze Švamberka zesnul krátce po zmíněném odkazu (24. prosince 1664) jako poslední mužský příslušník rodu Švamberků.³²¹ Naopak na Schwarzenberkovy potomky čekala ještě pozoruhodná a barvitá historie, v jejímž průběhu získají roku 1719 jako dědictví po spřízněných Eggenbercích alespoň zlomek někdejších statků pánů s erbem labutě (Zvíkov, Orlík). Tento příběh však patří do jiné badatelské sféry...

---

³¹⁵ F. HRUBÝ, *Ladislav Velen*, s. 218.

³¹⁶ IBIDEM.

³¹⁷ IBIDEM.

³¹⁸ J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 439.

³¹⁹ Jan Adolf ze Schwarzenberka získal zámek v Třeboni a Hlubokou před několika lety, ale respektoval závažnost tradice rožmberského i švamberského rodu, jež dýchala z výzdoby dvořanské světnice třeboňského zámku.

³²⁰ F. TYL, *Paměti*, s. 162-163.

³²¹ Adam II. skonal jako *ultimus familiae* švamberského rodu. Krátce před ním zemřel Jan Vilém II. (1651) a Jan Fridrich (1659). Srov. J. JÁNSKÝ, *Páni ze Švamberka*, s. 439

VIII. ZÁVĚR

Bakalářská práce si vytkla za cíl rekonstrukci životního příběhu Jana Jiřího ze Švamberka. Po úvodním shrnutí literatury a po přiblížení peripetií, které přináší bádání o Švampercích, se autor pokusil vylíčit dětství Jana Jiřího a sbírání prvních zkušeností, které mohl projevit nejen při správě rodových panství, jež dokázal zušlechtit i rozšířit, ale i na poli diplomacie. Přestože Jan Jiří před bouřlivými sněmovními debatami dával přednost rodinnému blahu, nelze mu upřít notnou dávku vytrvalosti. Díky neochabující vůli se mu podařilo získat rožmberské dědictví, aniž tužil, že pár let po jeho smrti se scelené rožmbersko-švamberské panství ocitne v troskách.

Autor bakalářské práce si je vědom, že při líčení životních osudů rožmberského dědice občas připomínal informace, které jsou vědecké obci již „známy“. Činil tak proto, aby se vyhnul střípkovitému výkladu. Pro ozvláštňení příběhu Jana Jiřího ze Švamberka se autor pokusil o mezioborové propojení s dějinami umění. Zároveň věří, že se na osobnost Jana Jiřího podaří vrhnout nové světlo také tím, že v závěrečných řádcích netradičním způsobem shrne poznatky, jimiž byly předchozí kapitoly propojeny. V práci byla v různých souvislostech nastíněna otázka vztahu Jana Jiřího k těm, s nimiž se setkával u rodinného krbu i na politickém kolbišti. Právě problém vzájemných vztahů ve švamberské rodině je žádoucí pokládat za nejprínosnější zjištění, protože dosud nestál v popředí interpretace jiných historiků.

Z otázek řešených v předešlých kapitolách lze nejlépe postihnout vztah Jana Jiřího k těm rodinným příslušníkům, kteří byli Švamberkovou oporou v době jednání o zisku rožmberského odkazu. V práci bylo mnohokrát pojednáno o synu Petrovi, který se měl stát nositelem otcovského břemene. Jak však ukázal pohnutý vývoj událostí, uložené závazky byly příliš těžké, než aby je lehkomyšlný Petr mohl zvládnout. Je zjevné, že Petr nedokázal otcovské dědictví udržet zejména proto, že k hospodářským problémům přistupoval méně zodpovědně a že si nedokázal získat stejnou autoritu jako jeho otec. Z kvalifikační práce vyplynulo, že Jan Jiří dával přednost rozšíření a rozkvětu svého dominia a že blahodárně dbal o hospodářské zázemí, zatímco do politických jednání zasahoval jako zprostředkovatel mírového řešení. Petr se zejména na sklonku života více angažoval v horečných debatách českých stavů a pravděpodobně se příliš nermoutil tím, že otcovské dědictví během několika let ztratil nejen pro svoji osobu, ale i pro dědice.

V příslušných kapitolách byl vyjádřen názor, že si Jan Jiří již za svého života povšiml, že Petr nedosahuje otcovských kvalit mimořádně schopného hospodáře. S tímto tvrzením na první pohled kontrastují některé výrazné aspekty života Jana Jiřího. Stárnoucí Švamberk strávil několik let vysilujícím zápasem o nabytí rožmberského dědictví, ale proč se tolik snažil, když mu neuniklo, že zájem jeho prvorozeného syna se upínal k jiným sférám než ke zvelebování obrovského dědictví? Autor práce se domnívá, že Jan Jiří příliš nezohledňoval Petrův pramalý zájem o hospodaření. Zdá se, že při úsilí Jana Jiřího o zisk rožmberského odkazu hrálo neopomenutelnou roli zvýšení prestiže švamberského rodu. Důležitou úlohu při jeho krocích hrál též ohled na neopakovatelnou příležitost, která se naskytl právě na prahu 17. století. Jan Jiří si uvědomil, že pokud by si nechal ujít zisk rožmberského dědictví, pak by již žádný z jeho potomků neměl reálnou naději na jeho převzetí.

Na druhou stranu Jan Jiří při boji o rožmberské dědictví příliš nepohlížel do budoucnosti, což se projevilo jako nedozírný politický nedostatek. Nabízí se například otázka, jak se Jan Jiří mýnil vypořádat s neúnosnými dluhy. Podařilo se mu brzy obelstít stavovskou reprezentaci tím, že uspořádal okázalý pohřeb poslednímu Rožmberkovi, čímž zastřel finanční nouzi, ale musel být si vědom, že svým deklarovaným bohatstvím neoklame vtíravé věřitele. Je možné, že k pokrytí dluhů měl posloužit výnos ze všech panství. Možná Jan Jiří doufal ve shovívavost věřitelů a čekal, že dlužné částky časem budou prominuty. Pokud se těmito úvahami zaobíral, měl do jisté míry pravdu, neboť se jeho synům nepodařilo dluhy uhradit a muselo na ně být uvaleno moratorium. Přestože Jan Jiří svým potomkům zanechal ohromné dědictví, pramenná základna nedovoluje zodpovědět, zda si byl při pohledu na vysoké zadlužení vědom, že se jedná o nezáviděníhodný odkaz.

Vytýkat Janu Jiřímu, že při přebírání rožmberských statků se příliš nezamýšlel, jak s nimi budou nakládat jeho dědicové, je soud příliš ukvapený. Je nutné mít na zřeteli, že značné naděje mohl vkládat do své milované snachy, které před smrtí odkázal Ronšperk, z něhož učinil rodovou nekropoli, ale také do mladšího syna Adama, již odrostlého dětským střevíčkům. Není také vyloučené, že věřil samotnému Petrovi, že bouřlivá mladá léta budou nahrazena zodpovědností při řešení rodinných záležitostí. Právě tato naděje zapříčinila, že mu již roku 1615 předal třeboňské panství. Nejspíše se chtěl ještě za svého života přesvědčit, jak si s hospodařením poradí. Lze předpokládat, že Jan Jiří svému synu poskytl při řešení náročných otázek pomocnou ruku.

Při studiu příbuzenstva Jana Jiřího ze Švamberka vystupuje syn Petr velmi aktivně, takřka jako dobrodruh. Tento názor nalézá oporu nejen díky Petrově pestrému životnímu pří-

běhu, ale také díky bohatšímu dochování pramenů. Na trpělivé badatele, kteří se dokážou vypořádat s absencí pramenného materiálu, čeká podrobnější výzkum osudů mladšího z obou Švamberských synků Adama. Jeho osudy jsou stejně pozoruhodné jako Petrovy. Adam se zřekl otcovské víry, aby konvertoval ke katolictví. Zvolil si vojenskou dráhu, vstoupil do habsburských vojsk a řadu let působil v cizině. A když se vrátil domů, měl příležitost pocítit na vlastní kůži habsburský nevděk, jelikož nedosáhl restituce otcovského odkazu.

Zcela ve stínu svého manžela, obou synů (a také bratra Linharta, který zahynul na bojištích třicetileté války, konkrétně v bitvě u Sitzendorfu) zůstává manželka Alžběta, rozená Colonnová z Felsu, o níž lze předpokládat, že svého chotě oddaně milovala. Toto tvrzení opět dokládá střípkovitá korespondence, uložená ve sbírkách třeboňského archivu.³²² I s odstupem staletí se projevuje jako obětavá choť, jež se o Jana Jiřího často strachuje, musí-li hlava rodiny opustit domov. Je zajímavé, že Alžběta své pozdravy Janu Jiřímu i svým synům zasílala jak v rodné češtině, tak i německy. Tato informace dokládá švamberské jazykové znalosti, ale také rozvětvené kontakty s německým prostředím.

Švamberská problematika však nabízí řadu dalších badatelských otázek, které nebylo možné pojmut v předkládané práci. Badatelská východiska se nemusejí vztahovat pouze k osobním příběhům jednotlivých členů rodu, ale i k jejich šlechtickým souputníkům. Bylo by lákavé nahlížet na Jana Jiřího ze Švamberka optikou jeho společníků i konkurentů.³²³

Švamberské důvěrníky lze dělit např. podle konfesijní orientace. V kvalifikační práci byla řeč o přátelských kontaktech Jana Jiřího s některými příslušníky jednoty bratrské (Václav Budovec či poslední Rožmberk), ale lze předpokládat, že mezi jeho „pány a přátele“ patřila řada dalších nekatolických velmožů. Mnozí z nich se dostavili na pohřeb do Ronšperku. Nechyběl zde ani Jáchym Ondřej Šlik.³²⁴ Ač se zatím nepodařilo prokázat žádné pokrevní vazby Švamberků ke Šlikům, vzájemné kontakty mezi oběma rody jsou předpokladatelné zejména vzhledem k blízké konfesijní orientaci. Na úzké přátelské vazby mezi zmíněnými šlechtici by mohla rovněž poukazovat informace, že Volf Šlik daroval otci Jana Jiřího dva stříbrné koflíky zdobené zlacením. Tohoto vzácného daru si Švamberskové vážili a dědili jej jako rodovou památku. Proto jej Jan Jiří spolu s dvěma jinými koflíky po svém dědečkovi odkázal krátce

---

³²² Srov. např. SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 332, sign. 15/163.

³²³ V. BŮŽEK, *Páni a přátelé*, s. 229-264.

³²⁴ Korespondenční styk mezi Šlikem a Švamberkem by mohl dokládat jediný dochovaný dopis ze sklonku října 1611, v němž Šlik informuje švamberského pána o tom, že se chystá na cestu na Moravu. Svěřuje se, že by si přál navštívit svoji dceru a zetě, s nimiž se již sedm let neshledal. Srov. SOA Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka, inv. č. 710, sign. 15/16.

před smrtí synům Petrovi a Adamovi.³²⁵

V práci bylo řešeno, že Jan Jiří převzal roli prostředníka mezi evangelickými kruhy a katolíky, neboť se pokoušel překlenout rozpory. Zejména v době vrcholných debat roku 1609 se setkával se shovívavými příslušníky katolického tábora, aby našli kompromis mezi rozhádanými konfesijními tábory. Spolupráce Jana Jiřího ze Švamberka a Adama ze Šternberka, který se hlásil k umírněnému křídlu katolíků, přinesla kýžené ovoce zejména v době graduujících střetů za náboženskou svobodu. Jejich přátelství nedoznalo závažnějších trhlin ani po odchodu Jana Jiřího z politické scény do ústraní.

Z dalších umírněných katolíků, s nimiž se Jan Jiří sblížil, byl v práci připomenut Adam mladší z Valdštejna, který do svého domu na štědré hostiny zval řadu velmožů různého vyznání, čímž si je nejen naklonil, ale též je přiměl k povolnosti. K neméně významným přátelům Jana Jiřího náležel Inářský pán Volf Novohradský z Kolovrat, v němž se snoubily kariérní choutky s touhou rozšířit své dominium. K poslednímu z uvedených velmožů pojil Jana Jiřího vřelý vztah, který nebyl poznamenán napětím ani na sklonku Kolovratových dnů.

Podrobnější seznam přátel Jana Jiřího ze Švamberka není možné pojmut v bakalářské práci, a proto se může stát předmětem cíleněji zaměřeného výzkumu. Podstatné pro zhodnocení přátelských vazeb Jana Jiřího ze Švamberka nejsou pouze náboženské pohnutky, ale také další motivy. V práci byla řešena úvaha, zda Švamberkovy přátelské vztahy mohly být negativně ovlivněny také tím, že řada velmožů stála v cestě za jeho plány. Není pravděpodobné, že by se pouta Jana Jiřího k jeho přátelům zhoršily kvůli honbě za kariérním vzestupem. Jan Jiří lehce oželel ztrátu úřadu, a tak neochladly ani vztahy k Adamovi ze Šternberka poté, kdy Šternberk svého orlického přítele přesvědčoval, aby se zřekl komornického křesla. Je zajímavé, že ani ve vztahu Jana Jiřího ke klíce nesmiřitelných katolíků nelze vycítit trvalé napětí. V předkládané práci posloužilo jako důkaz tohoto tvrzení umírněné vystoupení ve prospěch Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, jenž bránil uzákonění náboženské svobody.

Je patrné, že Janu Jiřímu ze Švamberka záleželo na harmonických mezilidských vztazích. Z tohoto předpokladu se trochu vymyká např. vztah k Janu Zrinskému ze Serynu, který se nepodařilo rekonstruovat na základě pramenů, a proto stále zůstává zahalen rouškou tajemství. Vzájemná touha po rožmberském dědictví dovoluje tušit, že na přátelské vztahy mnoho prostoru nezbyvalo. Přestože tomuto názoru by odpovídala absence srdečné korespondence, autor práce tuší, že otázka není jednoznačně vyřešena. Problém však přesahuje požadavky kladené na bakalářskou práci a je předkládán jako perspektiva dalšího badatelského výzkumu.

---

³²⁵ V. BŮŽEK a kol., *Společnost*, s. 294.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny nevydané

Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí rody-registratura, ze Švamberka
(výběr z osobní korespondence Jana Jiřího ze Švamberka)

Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí rody-listiny, ze Švamberka, inv. č. 517, sign. 23/16a.

Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí rody-registratura, Novohradský z Kolovrat, č. 6-20.

Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí rody-registratura, Zrinský ze Serynu.

Státní oblastní archiv Třeboň, Rodinný archiv Buquyové, inv. č. 208, sign. 205.

Státní oblastní archiv Třeboň, Velkostatek Orlík, inv. č. 1105, sign. IX F alfa 4.

Státní oblastní archiv Třeboň, Historica Třeboň, sign. 6134; 6464; 6476; 7169; 7325; 7326; 7343;
7367; 7601.

Prameny vydané

PÁNEK, Jaroslav (ed.), Václav Březan, *Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

KOLDINSKÁ, Marie - MAŤA, Petr (edd.), *Deník rudolfínského dvořana. Adam mladší z Valdštejna*, Praha 1997.

DVORSKÝ, František – GINDELY, Anton (edd.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I-XV*, Praha 1877-1955.

Literatura

BÍLEK, Tomáš Václav, *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 I-II*, Praha 1882-1883.

BŮŽEK, Václav, *Aliance Rožmberků, Zrinských ze Serynu a Novohradských z Kolovrat*, JSH 65, 1996, s. 10-23.

BŮŽEK, Václav, *"Páni a přátelé" v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku*, Český časopis historický 100, 2002, s. 229-264.

BŮŽEK, Václav, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1997.

BŮŽEK, Václav - HRDLIČKA, Josef a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Dny všední a sváteční na dvorech posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

BŮŽEK, Václav - HRDLIČKA, Josef- KRÁL, Pavel - VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta z českých zemí na prahu novověku*, Praha 2002.

BŮŽEK, Václav - KRÁL, Pavel (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.

BŮŽEK, Václav - JAKUBEC, Ondřej - KRÁL, Pavel, *Jan Zrinský ze Serynu. Osudy synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009.

BŮŽEK, Václav (ed.), *Ein Bruderzwist im Hause Habsburg (1608-1611)*, České Budějovice 2010 (=Opera historica 14).

BŮŽEK, Václav a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

BŮŽEK, Václav a kol., *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011.

BŮŽEK, Václav a kol., *Petr Vok z Rožmberka v Třeboni. Svět vzpomínek, touhy a paměti*, Dějiny a současnost 33, 2011, č. 4, s. 37-40.

ČECHURA, Jaroslav- RYANTOVÁ, Marie, *Stavební činnost na Zvíkově v letech 1431-1573 a její prameny*, Sborník Národního muzea v Praze, řada A-Historie 52, 1998, s. 2-50.

HLAVICOVÁ, Zuzana, *Maliřská výzdoba Rožmberského sálu na zámku Bechyně*, Brno 2006 (=Bakalářská práce FF MU).

HOLÝ, Martin, *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500-1620)*, Praha 2010, s. 241-308.

HOSPASKA, Jindřich, *Jindřich starší ze Švamberka a jeho sociální okolí*, České Budějovice 2012 (=Bakalářská práce FF JU).

HOSPASKA, Jindřich, *Šlechtický památník Jana Jiřího ze Švamberka*, České Budějovice 2014 (=Diplomová práce FF JU).

HRDLIČKA, Josef, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)*, České Budějovice 2000.

JANÁČEK, Josef, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 2002.

JANÁČEK, Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 2003.

JANÁČEK, Josef, *Pád Rudolfa II.*, Praha 2013.

JÁNSKÝ, Jiří, *Páni ze Švamberka. Pětisetletá sága rodu s erbem labutě*, Domažlice 2006, zejména s. 390-416.

JUST, Jiří, *Rudolfův Majestát. Světa a stíny náboženské svobody*, Praha 2009.

KNOZ, Tomáš, *Karel starší ze Žerotína. Don Quichote v labyrintu doby*, Praha 2009.

KORTUS, Oldřich, *Cheb a okolí za saského vpádu v letech 1631-1632*, Sborník Muzea Karlovarského kraje 16, 2008, s. 95-122.

KRÁL, Pavel, *Ronšperské setkání. Švamberský pohřeb jako místo politické komunikace předbělohorské šlechtické společnosti*, JSH 68, 1999, s. 291-301.

KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004.

KROFTA, Kamil, *Majestát Rudolfa II.*, Praha 1909.

KUBEŠ, Jiří, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620-1750)*, Pelhřimov 2013.

KUBEŠ, Jiří, *Švamberský dvůr v Třeboni v letech 1611-1620*, in: BŮŽEK, Václav - KRÁL, Pavel (edd.), *Aristokratické dvory a rezidence v raném novověku*, České Budějovice 1999 (=Opera historica 8), s. 444-465.

KUČERA, Jan Pavel, *Stavovská opozice v Čechách a volba Ferdinanda Štýrského českým králem*, Studia Comeniana et historica 14, 1984, č. 28, s. 5-42.

KUČERA, Jan Pavel, *Bílá hora. O potracení starobylé slávy české*, Praha 2010.

KULÍKOVÁ, Ladislava, *Finanční situace Petra Voka z Rožmberka v letech 1592-1611*, JSH 54, 1985, s. 173-182.

MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500-1700)*, Praha 2004.

MAREŠ, Petr, *Obsazování úřadu krajského hejtmána v předbělohorském období a soupis krajských hejtmánů na základě dochovaných seznamů z let 1563/1564-1616/1617*, Praha 2009.

MÍKA, Alois, *Osud slavného domu. Rozkvět a pád rožmberského dominia*, České Budějovice 1970.

NOVÁK, Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935.

PALACKÝ, František, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: CHARVÁT, Jaroslav (ed.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1942.

- PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989.
- PÁNEK, Jaroslav, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 2011.
- PÁNEK, Jaroslav, *Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra*, Praha 2010.
- PETRÁŇ, Jaroslav, *Staroměstská exekuce*, Praha 1996.
- REJCHRTOVÁ, Noemi, *Václav Budovec z Budova*, Praha 1984.
- RATAJ, Tomáš, *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře v českých zemích*, Praha 2002.
- RYBIČKA, Antonín, *Poslední Rožmberkové a jejich dědictví*, ČMM 54, 1880, s. 437-457.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého I-XV*, Praha 1882-1927.
- SEDLÁČEK, August, *Hroby pánů ze Švamberka*, Památky archeologické 7, 1886-1887, s. 8-9.
- SOLAŘ, Jeroným, *Ronšperk-město v Plzeňsku*, Památky archeologické 3, 1859, s. 109.
- ŠRÁMKOVÁ, Václava, *Každodennost Švamberků na Zvíkově*, České Budějovice 2005 (=Diplomová práce FF JU).
- TYL, František, *Paměti zvíkovské. Obraz místopisný a dějepisný Zvíkova, hradu i panství*, Praha 1888.
- VOREL, Petr, *Císařská volba a korunovace ve Frankfurtu nad Mohanem roku 1612 a česká účast na těchto událostech*, Theatrum Historiae 10, 2012, s. 60-150.
- VESELÁ, Lenka, *Knihy na dvoře Rožmberků*, Praha 2005.
- ZÍBRT, Čeněk, *Z dějin zámku a panství Zvíkova*, Praha 1908.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA³²⁶

Obr. 1: Jan Jiří ze Švamberka (s erbem labutě) na restaurované bechyňské fresce vystupuje nejen jako účastník soudního jednání, ale také jako důvěrný přítel Adama ze Šternberka.

(Foto dle Z. HLAVICOVÁ, *Malířská výzdoba*)

---

³²⁶ Fotografie pořídil autor, pokud není uvedeno jinak.

Obr. 2:

Dokladem toho, že i za regentství Jana Jiřího nepřetržitě pokračovaly stavební práce na Zvíkově, může být na první pohled nevýznamná **tabulka na sgrafitové fasádě zvíkovského hradního paláce**, která zachycuje hrozivou příhodu, s níž se musel vypořádat milevský stavebník Jan Antonio Vlach. Zatímco dnešní návštěvník kolem nevšedního nápisu projde většinou bez povšimnutí, raně novověký host rozuměl symbolické komunikaci a pochopil skryté poselství.

(Srov. s. 25 bakalářské práce)

Obr. 3: Umístění pamětního nápisu na paláci zvíkovského hradu.

Obr. 4: Dnešní tvář Rožmberku se příliš neliší od vzhledu, kterým se honosil za krátké, takřka desetileté švamberské éry. Přestože hrad Rožmberk patřil k nejnověji upraveným hradům své doby, zdá se, že Švamberkové zde sídlili pouze příležitostně. Renesanční přestavby Rožmberku nejsou dílem pánů ze Švamberka, nýbrž jejich předchůdce Jana Zrinského ze Serynu.

Obr. 5: Erb Jana Zrinského ze Serynu a jeho manželky na hradě Rožmberku.

Obr. 6: Pozoruhodný náhrobek Jana Zrinského
v kapli sv. Bartoloměje vyšebrodského kláštera.
(Foto převzato z V. BŮŽEK-O. JAKUBEC-P. KRÁL, *Jan Zrinský*, s. 179.)

Zjištěná absence přátelských zdravic mezi Švamberky a Janem Zrinským přivedla autora k otázce, jaké vztahy mezi nimi panovaly. Přestože zatím nelze vyřknout uspokojivý závěr, lze tušit vzájemnou žárlivost, vyplývající z oboustranné touhy po rožmberském dědictví. Rozhodnutí, že rožmberský odkaz bude po smrti Petra Voka rozdělen, se sice snažilo uspokojit oba uchazeče, ale přesto se zdá, že do obapolných vztahů více přívětivosti nevněslo, neboť Jan Zrinský skonal krátce po odchodu svého rožmberského strýce. Jan Jiří ze Švamberka se zachoval jako důstojný dědic a uspořádal svému rivalu poslední rozloučení.

Obr. 7: Erb Jana Jiřího ze Švamberka a jeho dvou manželek;
autor výzdoby Tomáš Třebechovský, 1614

Krátce po převzetí rožmberského dědictví si Švamberkové vyžádali císařské právo, aby směli do svého erbu s labutí přidat červenou pětilistou růži. Vyjádřili tak, že se pokládají za přímé pokračovatele rožmberského rodu. Zachovaný umělecký projev tohoto propojení erbů lze nalézt v Dvořanské světnici třeboňského zámku. Není přehnané si představovat, že právě pod majestátním erbem stávalo křeslo, v němž Jan Jiří ze Švamberka vykonával audience. Možná odtud spravoval rozsáhlé panství, dokud se o hospodaření nerozdělil roku 1615 se synem. (Srov. s. 45-46 bakalářské práce)

Dnyho...
 11 Dec. 1600
 Jan Jiřího ze Švamberka

Obr. 8: Dopis Jana Jiřího ze Švamberka, v němž na syna apeluje, aby neprodleně ukončil zahraniční cestu a vrátil se domů. (dat. 1600; srov. SOA Třeboň, CR-registratura, ze Švamberka, inv. č. 423, sign. 19/19)

Obr. 10: Chrám Nanebevzetí Panny Marie
ve „švamberském Ronšperku“ (dnešních Poběžovicích u Domažlic)
od pohřbu Jana Jiřího proměnil svoji tvář nejen působením rekatolizace,
ale rovněž zanedbaným stavem druhé věže, jež musela být v 19. století stržena.

Obr. 11: Chrám v Ronšperku na Liebscherově kresbě
(převzato J. Janský, *Páni ze Švamberka*)